

Ørnulf Seippel

Idrett og sosial integrasjon

© ISF 2002
Rapport 2002:9

Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 OSLO
www.samfunnsforskning.no

ISBN 82-7763-172-3
ISSN 0333-3671

Materialet i denne rapporten er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Det er lagt ut på internett for lesing på skjerm og utskrifter til eget bruk. Uten særskilt avtale med ISF er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring utover dette bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Innhold

Forord	5
1. Idrett og sosial integrasjon: En teoretisk innføring.....	7
1.1 Innledning	7
1.2 Sosial integrasjon og idrett: Generelle perspektiver	11
1.3 Fra sosial integrasjon til medlemmer i frivillig organiserte idrettslag	23
1.4 Skjematisk oversikt over rapporten.....	29
2. Data.....	31
3. Idrettens mening	35
3.1 Innledning	35
3.2 Idrettens mening: Historisk, filosofisk og sosiologisk bakgrunn.....	37
3.3 Idrett som sosialt fenomen: Sosial ulikhet, idrettsaktivitet og organisering.....	43
3.4 Idrettens mening: Empiriske analyser.....	47
3.5 Diskusjon og konklusjon.....	64
3.6 Appendiks	67
4. Idrettens fellesskap: Sosiale nettverk og forpliktelser	71
4.1 Innledning	71
4.2 Sivilsamfunnet, sosial integrasjon og fellesskapsstrukturer: Teoretiske perspektiver	73
4.3 Idrett og fellesskapsstrukturer: En empirisk oversikt.....	79

4.4 Forskjeller i fellesskapsstrukturer: Forklaringer og fortolkninger.....	86
4.5 Konsekvenser av sosial integrasjon i idretten	89
4.6 Konklusjoner og diskusjoner	94
4.6 Appendiks	97
5. Idrettens verdier: Prestasjon, solidaritet, fairness og helse	99
5.1 Innledning	99
5.2 Verdier	101
5.3 Idrettens verdier	104
5.4 Idrettens verdier: Empiriske analyser.....	117
5.5 Oppsummering og diskusjon: Idrettens verdier i et moderne samfunn	127
5.6 Appendiks	131
6. Idrettens samhold: Sosialpsykologiske perspektiver	135
6.1 Innledning	135
6.2 Samhold i grupper og idrettslag: En teoretisk innføring og oversikt.....	136
6.3 Empiriske analyser	141
6.4 Oppsummering og diskusjon	151
Litteratur	153

Forord

De siste årene har Institutt for samfunnsforskning gjennomført flere store forskningsprosjekter knyttet til temaet idrett. Vi har for det første samlet inn og analysert data om et utvalg av norske idrettslag (Enjolras & Seippel 1999, 2001). Med utgangspunkt i disse dataene er det så samlet inn informasjon om et tilfeldig utvalg av medlemmer i disse lagene. Det har vært meningen å belyse to temaer mer inngående med utgangspunkt i disse to datasettene. Det ene dreier seg om "eierformer og demokrati i idretten", utførlig beskrevet og drøftet i "Community-Based Economy, Market and Democracy" (Enjolras 2001). Det andre temaet er den frivillig organiserte idretten som en arena for sosial integrasjon, og dette er hovedtemaet for denne rapporten. Et tredje prosjekt handler om trening på kommersielle treningsentre (Ulseth 2002). Dette vil bli presentert senere.

Denne rapporten, hvis tema altså er den organiserte idretten som en arena for sosial integrasjon, består så av seks kapitler. Det første kapitlet er en teoretisk innføring i begrepet sosial integrasjon som ligger til grunn for analysene i rapporten, og det gir også en oversikt over hvilke temaer som tas opp i de senere kapitlene. Rapportens andre kapittel er en kort oversikt over de data som brukes i rapporten. Kapittel tre ser på ulike begrunnelser for å være aktiv i idrettslag med særlig vekt på "det sosiale" som en slik grunn. I det fjerde kapitlet beskriver jeg helt konkret hva slags fellesskap som utvikles i tilknytning til deltakelsen i idrettslagene og ser hvordan forskjeller i sosial fellesskap har betydning for annet sosialt engasjement. Verdier knyttet til idrettsaktiviteten anses å ha en sosialt integrerende effekt, og dette er tema for kapittel fem. I det sjette og siste kapitlet tar jeg opp et sosialpsykologisk perspektiv på samhold. De fire hovedkapit-

lene i rapporten – tre, fire, fem og seks – er alle skrevet ut som selvstendige kapitler som i noen tilfeller også er lagt fram som ”papere” på forskningskonferanser. Fordelen med dette er at disse hovedkapitlene har en form som gjør at de kan leses hver for seg, uavhengig av det innledende teorikapittelet. Ulempen med denne måten å arbeide på er at for den som leser alt, vil en del teoretiske resonnement bli gjentatt flere ganger.

Samtidig som *sosial integrasjon* er hovedtemaet for denne rapporten, inneholder de to datasettene som analysene er basert på mye informasjon om aktiviteten i norske idrettslag som kan være av mer allmenn interesse. Denne mer basale kunnskapen som viser ut over temaet sosial integrasjon, er knyttet til flere temaer. I kapittel tre får man som del av en analyse av hvor viktig ”det sosiale” er for medlemmene i norske idrettslag, en full oversikt over ulike begrunnelser for å være aktiv i et idrettslag. I kapittel fire får man som del av en analyse som skal beskrive de sosiale nettverkene og fellesskapene som utvikles i norske idrettslag en oversikt over aktivitetsnivået blant medlemmene i disse lagene, og hvordan de rekrutteres til idretten. I kapittel fem finner man en oversikt over verdigrunnet blant medlemmene i norske idrettslag. Kort og godt; selv om hovedfokus i rapporten er på temaet sosial integrasjon, er det også nyttig informasjon å hente for den som mer generelt er opptatt av forholdene i norsk idrett.

Datainnsamlingen har foregått i samarbeid med Norges Idrettsforbund, og prosjektet har vært avhengig av støtte og hjelp derfra. Arbeidet er finansiert av NFRs forskningsprogram ”Idrett, samfunn og frivillig organisering”. Mange av kapitlene er blitt lagt fram i ISFs ”frivillighetsgruppe”, der mange har kommet med gode og viktige innspill. En del kapitler er presentert på konferanser der deltakerne har kommet med nyttige og konstruktive forslag. Til slutt har Håkon Lorentzen lest et utkast til rapporten i sin helhet og kommet med mange og fruktbare kommentarer.

Oslo, september 2002

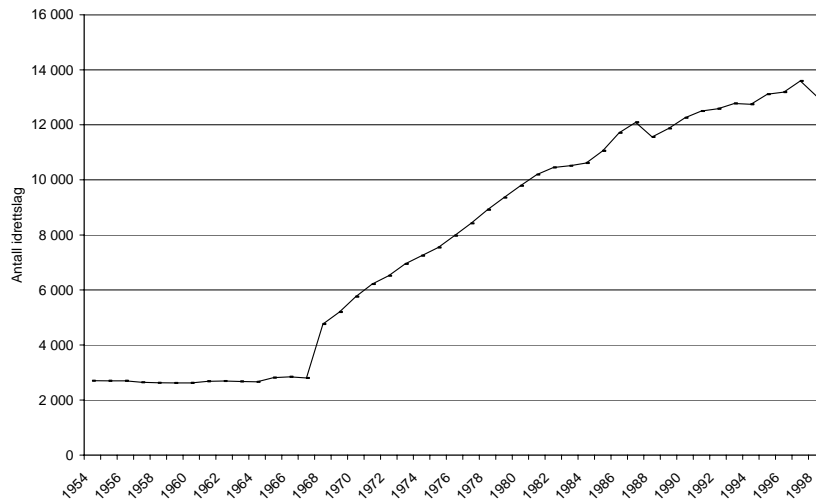
Ørnulf Seippel

Idrett og sosial integrasjon: En teoretisk innføring

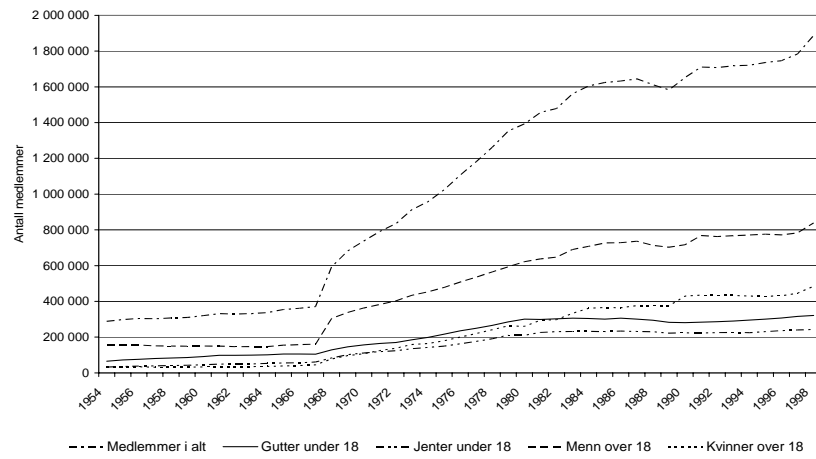
1.1 Innledning

Historien om organisert norsk idrett innledes vanligvis med beretningen om skytterlagene og hvordan disse vokste fram som en del av en militær mobilisering på midten av 1800-tallet. Deretter følger flere faser i idrettens utvikling – tysk turn, svensk gymnastikk, engelsk sport - hver med sine særegenheter. Videre gis idretten en hygienisk og helsemessig begrunnelse, og i mellomkrigstiden forsøkes idretten brukt som en del av klassekampen. (Olstad & Tønnesson 1986, 1987; Goksøyr 1996; Augestad 2002). Etter den annen verdenskrig får vi en nasjonal politisk samling om "Fellesprogrammet" og en periode med en enestående økonomisk utvikling: "Vekst og velstand" kjennetegner store deler av etterkrigstiden (Bergh & Pharo 1987). Idrettens utvikling etter krigen følger på sett og vis det samme mønsteret: Tidligere konflikter legges til side, vi får ett nasjonalt idrettsforbund, og idrettens økonomiske rammevilkår styrkes betraktelig. Ved siden av at idretten får en mer avklart institusjonell utforming, skjer det også en massiv materiell vekst i form av en omfattende utbygging av idrettsanlegg. Og sist men ikke minst så gjennomgår norske idrett en bemerkelsesverdig vekst og utvikling når det gjelder antall idrettslag og antall medlemmer i disse lagene (se figur 1.1 og 1.2).

Figur 1.1. Idrettslag 1954-1998. Data fra SSB.

Figur 1.2. Medlemmer i norske idrettslag 1954-1998. Data fra SSB.

Disse omfattende endringene i aktivitets- og organisasjonsmønstre gir opphav til to problemstillinger. For det første kan man fokusere på selve den fysiske aktiviteten og de medisinske, helsemessige og fysiologiske sidene ved denne: Hvor aktive er man? Hvem er aktive? Hva slags måte er man aktiv på? Etter slik å ha tegnet et bilde av idrettsaktiviteten i Norge, kan man spørre hvordan man kan forklare det bildet av fysisk aktivitet og idrett som tegnes, og hvilken betydning denne aktiviteten har for "folkehelsen". For det andre kan man ta for seg de samfunnsmessige aspektene ved idretten. Hva er idrettens økonomiske, politiske, organisatoriske, sosiale og kulturelle status? Hvordan fyller idretten ulike sosiale funksjoner? Hvordan oppleves idretten for dem som deltar? Og som for den fysiske aktiviteten, kan man beskrive og forklare utviklingen når det gjelder idrettens sosiale funksjoner.

Når det gjelder den første innfallsvinkelen – den fysiske aktiviteten og hva slags konsekvenser utviklingen av denne har for den fysiologiske (og tidvis mentale) helsen - finnes det i dag en god del kunnskap. For det andre temaet – idrettens samfunnsmessige betydning - finnes det også en del forskning om enkelte aspekter knyttet til den fysiske aktiviteten og endringene i denne. Denne forskningen er imidlertid begrenset, både når det gjelder datagrunnlag og hvilke temaer som er tatt opp (Lüschen et.al. 1996; for norske forhold: Thrane 2001, 2002). Etter å ha vist hvordan fysisk aktivitet har betydning for helse og subjektivt velvære, konkluderer f.eks. Thrane (2002:30) med at "Hvorvidt deltakelse i fysiske aktiviteter har sosiologiske konsekvenser i betydningen for sosial integrasjon er et mer åpent spørsmål".

Mot denne bakgrunnen skal denne rapporten fokusere på én side ved de sosiale aspektene av den frivillig organiserte idretten som altså har vært lite belyst faglig, men som har hatt en relativ sentral plass når det gjelder å begrunne og støtte idretten, kanskje særlig de siste tiårene (St.meld. nr.27, 1996-1997; St.meld. nr.14, 1999-2000):

*den frivillig organiserte idretten som en arena for sosial integrasjon*¹.

I forhold til de empiriske analysene som følger i denne rapporten, er det da innledningsvis flere spørsmål som melder seg. For det første må det gjøres klart *hva det er rimelig å legge i begrepet om sosial integrasjon*: Hva handler det hele om? Hvilke fenomener og problemer er man opptatt av? Dernest er det viktig, ut fra en slik bred oversikt, å få tak i *hvilke perspektiver det er relevante å trekke på for å få til teoretisk og empirisk fruktbare analyser av idrett i forhold til dette fenomenet*. Etter å ha presentert en slik teoretisk oversikt og diskusjon knyttet til temaet, er utfordringen å stake ut kursen i forhold til det som er det konkrete temaet for denne rapporten: frivillig organisert idrett som en arena for sosial integrasjon. Hva skal stå i fokus? Hvilke teoretiske perspektiver skal det trekkes på? Hvordan vil "idrett og sosial integrasjon" knyttet til frivillige organisasjoner kunne forstås som del av en større sosial og politisk helhet: hva kan være årsaker til og konsekvenser av sosial integrasjon? Hvordan vil mer normative problemstillinger se ut i forhold til temaet idrett og sosial integrasjon?

Dette innledende og teoretiske kapittelet består ut fra dette av to hoveddeler utover denne innledningen. Først følger en teoretisk presentasjon av begrepet og fenomenet 'sosial integrasjon' som også

-
1. "For Regjeringens idrettspolitikkk blir det i framtiden et prioritert mål å styrke det frivillige, lokale idrettsarbeidet. Det er fire hovedgrunner til denne prioriteringen:
- De lokale, frivillige organiserte idrettsaktivitetene gir en rekke sosiale gevinster, som kommer i tillegg til de idrettslige. Frivillig idrettsorganisering bidrar til å styrke lokalt fellesskap, og skaper sosiale bånd mellom foreldre, naboer, utøvere, og andre deltakere.
 - Den frivillige idretten gir trening i demokratiske samhandlingsformer. Det er regjeringens syn at dersom de frivillige og sivile demokratiske institusjonene svekkes, vil også den allmenne interessen for demokratisk deltakelse svekkes.
 - Den frivillig organiserte idretten gir selv betydelige tilskudd til egen drift, i form av ubetalt innsats. En vesentlig del av denne innsatsen er rettet inn mot driften av aktiviteten og organisasjonen.
 - Den medlemsbaserte idretten har tradisjonelt vært basert på en fortjenestefri organisasjonsform." (St.meld. nr.14, 1999-2000, side 7)

knytter an til idrettsfeltet. Derneft følger en del som går mer i detalj når det gjelder hvordan dette fenomenet kan og bør studeres når det gjelder temaet idrett, frivillige organisasjoner og sosial integrasjon slik det altså skal tematiseres i denne rapporten.

1.2 Sosial integrasjon og idrett: Generelle perspektiver

1.2.1 Sosial integrasjon: Teoretiske perspektiver

Den amerikanske sosiologen Herbert Blumer (1969) bruker betegnelsen "sensitizing concepts" for å beskrive en spesiell type av sosiologiske grunnbegreper.² Dette er begreper som ofte gir en umiddelbar assosiasjon om hva man mener, men som like fullt kan være vanskelig å gi et mer presist innhold. Fordelen med slike begreper er at de gir retning til tanken, og at de kan peke ut interessante og relevante fenomener og generelle problemstillinger. Problemet er (i) at det er vanskelig å nå fram til enighet om hva slags fenomener begrepene egentlig sikter mot, (ii) at det kan være vanskelige å utvikle mer omfattende og presise teoretiske resonnementer knyttet til begrep og fenomen og (iii) at slike begrep bare i begrenset grad gir konkret og praktisk støtte for empirisk forskning. Eksempler på begreper som fungerer på denne måten kan være demokrati, frihet, modernisering, makt, og altså sosial integrasjon. Så selv om begrepet sosial integrasjon åpner opp for mange interessante studier, er utfordringen i forhold til det å arbeide konkret med utgangspunkt i et slikt begrep å finne fram til perspektiver som gjør begrepet teoretisk fruktbart i forhold til empiriske analyser av den sorten som følger.

Når det gjelder begrepet 'sosial integrasjon', gir dette antakeligvis for de fleste umiddelbare assosiasjoner til spørsmålet om hvordan noe henger sammen og hvordan noe utgjør en helhet eller enhet; eller

2. Mertons (1968) drøfting og anvendelse av begrepet "middle range theories" har langt på vei det samme formål som Blumers diskusjoner.

som desintegrasjon, om hvordan noe ikke (lenger) henger sammen og utgjør en enhet; dvs. det er relasjoner mellom sosiale enheter som står i fokus. Med et slikt generelt utgangspunkt kan de fleste (om ikke alle) sosiale fenomener analyseres i lys av begrepet sosial integrasjon, og de fleste kjente sosiale og politiske problemstillinger lar seg også formulere som et spørsmål om sosial integrasjon. Men hva slags sosiale enheter det handler om, hva slags relasjoner de inngår i og hvordan de fungerer i forhold til hverandre er svært forskjellig i ulike tilnærminger: fra verdenssamfunnet i globaliseringens tidsalder, via institusjoner, store organisasjoner og små grupper, til spørsmål om enkeltindividers integritet.

Som en første tilnærming til temaet sosial integrasjon, kan det derfor være fruktbart å skille mellom ulike sosiale enheter ut fra hvilke sosiale nivåer - makro-meso-mikro - de befinner seg på. I tillegg til at sosiale enheter integreres horisontalt på ett nivå, er det også viktig å være klar over at sosial integrasjon for en stor del skjer vertikalt på tvers av sosiale nivåer: nasjoner integreres på regionalt eller globalt nivå, individer integreres i grupper eller organisasjoner. Samtidig som de fleste sosiale fenomener kan studeres ut fra begrepet sosial integrasjon, og så godt som alle sosiologiens teoribidrag på et eller annet vis har noe å bidra med i en slik sammenheng, kan det likevel være fruktbart å skille mellom to hovedgrupper av tilnærminger (se Landecker 1951; Babchuk & Edwards 1965; Peters 1993, Lorentzen 1997, Zeuner 1997, Friedrichs & Jagodzinski 1999). For det første kan man med utgangspunkt i enkeltaktører – vanligvis individer, men man kan også se på organisasjoner eller institusjoner – studere hvordan disse aktørene knyttes til hverandre gjennom konkret samhandling og hvordan de opplever eller gir mening til denne samhandlingen. Dette blir da et spørsmål om atferd (faktisk sosial interaksjon og sosiale nettverk) og handling (meningen aktørene gir denne handlingen). Kjennetegn ved disse sosiale relasjonene blir da det som avgjør om man betegner de sosiale enhetene som integrerte eller ei. For det andre kan man med utgangspunkt i f.eks. systemteoretiske perspektiver (Luhmann), strukturfunksjonalisme (Parsons) og kritisk teori (Habermas) spørre hvordan en sosial enhet - ofte et sosialt system eller en institusjon – bidrar til samfunnets integrasjon på et

mer overordnet nivå: f.eks. vil man kunne si at et homogent religiøst samfunn er integrert gjennom et felles livssyn og forståelse av verden. Siden det er så mange mulige innfallsvinkler til temaet sosial integrasjon, finnes det også et stort antall indikatorer som er brukt for å studere sosial integrasjon empirisk.³

Utover at det faktisk er mange måter å se på hva man mener med sosial integrasjon, er det også store forskjeller når det gjelder hvordan man fortolker det man ser som (mangel på) sosial integrasjon, og disse fortolkningene er ofte knyttet opp mot mer normative standpunkter. For eksempel er det ofte slik at analyser av 'sosial integrasjon' reflekterer om man ser på utviklingen av det moderne samfunn som en form for forfall eller framskritt. Man hører om tette og nære fellesskap som gir mening og retning, som tilbyr trøst, trygghet og beskyttelse, og der gjensidig sterke sosiale relasjoner lojalt og solidarisk støtter opp under hverandre; man inngår i en sosial gruppe der man kan framstå som den man er i sin helhet uten å måtte forestille seg. Men, vi finner også historien om det vel integrerte som det tette kvelende, intolerante eller endog totalitære, stedet der det ikke er rom for frihet, kreativitet, empati eller personlig ansvar. Kort og godt; der noen ser inklusjon, ser andre eksklusjon; der noen ser trygghet, fellesskap og samhold ser noen utidige overvåking og overgrep, og der noen ser solidaritet ser andre snevre egeninteresser satt i system. I et mer historisk perspektiv hører vi på liknende vis om hvordan verden

-
3. Det er også viktig å være klar over, og slik er det ofte med abstrakte "sensitizing concepts", at det finnes liknende begreper – i en viss forstand ofte konkurrerende – som sosial integrasjon og blant de som peker seg ut her er: Gemeinschaft, solidaritet, fellesskap, sosiale grupper, samhold, sosiale nettverk, sosial kapital og tillit. Siden slike "sensitizing concepts" ofte fungerer på den måten som er beskrevet over, er det også ofte noe uklart hva som er forholdet mellom dem; f.eks. er det slik at den som ofte blir oppfattet som den som virkelig la grunnen for studiet av sosial integrasjon som et viktig sosiologisk tema, Emile Durkheim, selv la størst vekt på begrepet 'solidaritet', mens et begrep om 'sosial kapital' er blitt stående som svært sentralt når det gjelder frivillige organisasjoner som fenomen i forhold til de spørsmål og problemstillinger som ofte er blitt knyttet til begrepet sosial integrasjon. Mens begrepet sosial integrasjon altså er det overordnede fokus i denne rapporten, er det ikke til å unngå at en del av de "konkurrerende" begrepene nevnt over også brukes i en del tilfeller.

er i ferd med å gå i den ene eller andre retningen. Enten får man presentert en slags forfallshistorie om hvordan samfunnet, moralen, verdiene eller individene forvitrer. Eller man får ”motmeldingen” som enten sier at utviklingen faktisk ikke går i retning desintegrasjon, eller tolker desintegrasjon som framskritt; det er først nå, fridd fra åket av tyngende tradisjoner at frihet, mangfold, rasjonalitet og tilhørende idealer virkelig lar seg realisere.

Oppsummert kan man da si at sosial integrasjon handler om hvordan sosiale enheter henger sammen og utgjør en form for helhet og/eller enhet. Man kan (i) skille mellom hva slags sosial enheter

Tabell 1.1 Nivåer, sosiale enheter og indikatorer i forhold til temaet sosial integrasjon. (tabellen bygger på Friedrichs & Jagodzinski 1999)

Nivå:	Sosiale enheter:	Indikatorer
Makro:	- Globale institusjoner, organisasjoner	- (borger)krig, voldelige politiske konflikter, revolusjon
	- Regionale institusjoner, organisasjoner	- konvensjonell politisk deltakelse
	- Multinasjonale bedrifter	- ikke-konvensjonell politisk deltakelse
	- Fler- og overnasjonale organisasjoner	- antall og styrke på ekstreme partier
	- Nasjonalstater	- splittelse i partisystem
	- Delstater/fylker	- selvmordsrater
		- kriminalitet
		- skilsmisserater
		- sosial ulikhet
		- nasjonal identifikasjon
		- nasjonal stolthet, patriotisme
Meso:	- Institusjoner	- medlemskap i ulike organisasjoner
	- Organisasjoner	- frivillig innsats
		- lokal identitet
		- villighet til å bruke ressurser
		- identifisering med andre
Mikro:	- Grupper	- overbelastninger
	- Sosiale nettverk	- antall venner (eller kontaktpersoner)
	- Individider	- hjelp og støtte
		- antall barn, husholdsstørrelse
		- gruppeidentifikasjon
	- utvandring	

teorier fokuserer på, hvilket sosialt nivå de befinner seg på og man kan (ii) skille mellom ulike karakteristikk ved de sosiale relasjonene som (ikke) binder enhetene sammen. Mot en slik bakgrunn gis det et mangfold av former for sosial integrasjon, og det er også naturlig at det finnes en mengde forslag til indikatorer når det gjelder å studere sosial integrasjon empirisk. Til slutt er det også viktig å være klar over at det finnes mange og til dels svært motstridende normative standpunkt knyttet til fortolkninger av fenomenet sosial integrasjon. I tabell 1.1 presenteres en oversikt over to av de mest sentrale dimensjonene i drøftingen av begrepet, sett i lys av sosialt nivå: hvilke sosial enheter og empiriske indikatorer er det vanlig å knytte til drøftinger av sosial integrasjon.

1.2.2 Sosial integrasjon og idrett

I det følgende skal jeg med utgangspunkt i de teoretiske distinksjonene presentert i forrige avsnitt kort vise til hva slags temaer og problemstillinger det er vanlig å knytte til begrepet sosial integrasjon for så forsøke å vise mer konkret hvordan en slik tilnærming har interesse i forhold til fenomenet idrett. Presentasjonen vil bevege seg fra et makro- mot et mikronivå, mens jeg avslutningsvis vil antyde en mer helhetlig tilnærming. Det er ikke plass til en fullstendig oversikt over mulige tilnærminger i en sammenheng som dette, og jeg vil bare kunne presentere et utvalg av mulige temaer og problemstillinger. Presentasjonen er med det tenkt mer som en illustrasjon av hva slags muligheter – og problemer – det ligger i å anvende sosial integrasjon som en tilnærming til sosiale fenomener generelt og idrett spesielt enn en fullstendig oversikt over feltet. I de fleste eksemplene som følger, viser jeg til integrasjon enten som en tilstand eller som en prosess som beveger seg i retning av mer integrasjon. Jeg kunne selvfølgelig i alle tilfellene like gjerne snakket om desintegrasjon, igjen både i en statisk og mer dynamisk betydning.

Som vist over er det er flere og til dels svært ulikeartede sosiale enheter – både individer, grupper, organisasjoner og systemer/institusjoner – som kan sies å tilhøre et *makronivå*. Nasjoner kan være slike makroenheter og man kan f.eks. se på hvordan ulike na-

sjoner knyttes sammen i regionale eller globale enheter og på den måten bidrar til – eller er uttrykk for - sosial integrasjon. Eksempel her er nasjoner slik de opererer i FN og EU. På et høyere nivå kan man også finne prosesser der regioner, igjen for eksempel EU, opererer på globalt nivå (FN). Man finner også at en lang rekke organisasjoner, institusjoner og bedrifter opererer på et slikt makronivå: multinasjonale selskaper, internasjonale organisasjoner mm. Videre kan man se for seg samarbeid og konflikt både langs vertikale – nasjon med/mot FN – og horisontale – nasjon med/mot nasjon – dimensjoner.

Med utgangspunkt i det teoretiske skillet mellom integrasjon som mer eller mindre tette og forpliktende sosiale nettverk og integrasjon som noe som karakteriserer forholdet mellom en sosial enhet og helhetens (et samfunns) utvikling, kan man også betrakte systemer og institusjoner i et noe annet lys. Ut fra et systemteoretisk perspektiv som ser på ”et samfunn” som bestående av ulike systemer, kan man for det første se for seg hvordan systemer som religion, rett eller kultur bidrar til at et helt samfunn – på nasjonalt, regionalt eller globalt nivå – integreres.⁴ Dernest kan man også se for seg hvordan de ulike systemene forholder seg til hverandre; hvordan f.eks. anvendelsen av markeds mekanismer på en ”fremmed” sosial arena – kultur, politikk – kan prege samhandlingen innen disse andre arenaene, og man kan snakke om en form for kommersialisering. Ut fra et slikt perspektiv vil man altså både kunne se hvordan hvert enkelt system bidrar i forhold til ”samfunnet” som helhet og i forhold til andre systemer.

Man finner problemstillinger knyttet til idrett på alle feltene nevnt over. På et institusjonelt nivå er IOC et godt eksempel på hvordan idretten er integrert eller integrerer på internasjonalt nivå som institusjon og organisasjon. Videre er det slik at nasjonale idrettsorganisa-

4. Kroneksempelen her er Talcott Parsons struktur funksjonalistiske teorier slik de kommer til uttrykk i forbindelse med AGIL-skjemaet. Poenget i denne teorien er at fire funksjoner – A = tilpasning (adaptation) fylles av det økonomiske system, G= mårealisering (goal attainment) fylles av det politiske system, I = integrasjon (integration) fylles av det sosiale fellesskap og L = latent mønstervedlikehold (latent pattern maintenance) fylles av de kulturelle mønster - må fylles for at et samfunn, eller sosialt system på et lavere nivå, skal bestå og utvikles.

sjoner forenes i internasjonale forbund, i fotballens tilfelle i strukturen NFF-UEFA-FIFA. Det er også kommersielle aktører – f.eks. utstyrsprodusenter og medieaktører - som er viktig når det gjelder å etablere sosial relasjoner og å knytte idretten sammen til ”en idrettsverden” (se f.eks. Maguire 1999). Et aktuelt og tematisk mer begrenset eksempel på et forsøk på å integrere interesser, verdier og hensyn på et overnasjonalt nivå finner man i forbindelse med dopingproblematikken der WADA er etablert med det formål å fungere som et nytt overnasjonalt organ. På tilsvarende vis kan man se på store idrettsevenementer som OL og fotball-VM som noe som fungerer som en slags globalt integrerende kultur i det de gir et felles fokus på felles aktiviteter i store deler av verden.

Mens det er vanlig å se for seg at idretten integrerer gjennom kultur, politikk eller økonomi, er det også viktig å være klar over at deltakelse i selve idrettsaktiviteten kan bidra til integrasjon på et slags makronivå. Dette gjelder kanskje først og fremst i forhold til idrett på relativt høyt nivå med hyppige internasjonale konkurranser, men det finnes også arrangementer som integrerer for dem på et lavere konkurransenivå. Et eksempel her kan være Norway Cup, der barn og unge fra mange land møtes.

I forhold til idretten, kan det også være interessant å se at integrasjon langs en vertikal dimensjon kan føre til konflikter eller samarbeidsproblemer langs en horisontal dimensjon. På makronivå kan vi finne spor til en slik motsetning i det enkelte nasjonale særforbund utvikler sterke og forpliktende bånd oppover til internasjonale organer, noe som i tilfeller kan føre til motsetninger mellom interesser og forpliktelser på et nasjonalt nivå – nasjonale terminlister utformes ut fra internasjonale arrangementer og forpliktelser - og mellom ulike nasjonale arenaer: et forbund føler seg mer forpliktet i forhold til internasjonale samarbeidspartnere enn andre forbund her hjemme.

Når det gjelder hvordan ”idretten” (som et sosialt system) forholder seg til andre sosiale systemer finner man et eksempel på hvordan dette har hatt betydning i det det tradisjonelt har vært vanlig å peke på at idretten – og frivillig sektor generelt – i Norge har hatt svært tette bånd til staten, og at dette har preget både idrettens utvikling og statens idrettspolitikk på avgjørende vis (Goksøyr 1996; Selle 1996).

Et annet aktuelt eksempel kan være forholdet mellom idretten og ulike kommersielle aktører. Disse relasjonene mellom idretten og andre sosiale arenaer skaper både muligheter og problemer (avhengighet) for begge aktører.

Når det gjelder *mesonivå* er det vanlig å si at vi befinner oss et sted mellom individer og store eller nasjonale institusjoner og organisasjoner. På mesonivå kan man på samme måte som på makronivå se for seg hvordan organisasjoner på et nivå utvikler (eller er resultat av) organer på et høyere nivå, en slags vertikal integrasjon. Eksempler her er hvordan enkeltorganisasjoner – politiske, økonomiske, kulturelle - samles i én nasjonal organisasjon eller horisontalt, hvordan organisasjoner i en sektor (f.eks. politikk) forholder seg til organisasjoner i en annen sektor (f.eks. økonomi), samtidig som det også finnes ulike typer relasjoner horisontalt innen et felt. Idrettslag utvikler relasjoner til andre idrettslag, til lokale skoler, til bedrifter eller til politiske (kommunale) myndigheter; relasjoner som kan være preget av samarbeid eller konflikt.

Med utgangspunkt i f.eks. strukturfunksjonalistiske teorier kan man også spørre seg om tilstedeværelsen av ulike typer organisasjoner bidrar til integrasjon på et overordnet samfunnsnivå. Det kanskje mest berømte eksempelet finner vi hos Durkheim (1964) som så for seg at et stadig mer arbeidsdelt og differensiert samfunn kunne holdes sammen ved hjelp av solidaritet som var resultat av organisasjoner knyttet til arbeidslivet. Av nyere kjente studier er Putnams (1992, 2000) forsøk på å vise at et vitalt sivilt samfunn – hvilket i all hovedsak vil si aktivitet i frivillige organisasjoner – er en forutsetning for et velfungerende demokrati.

På idrettens område kan vi her se hvordan idrettens frivillige organisasjoner faktisk er samlet på ett nasjonalt nivå, men gjennom to "linjer": særforbund (idretter) og kretser (geografi). Dette at norsk idrett er organisert i ett forbund mens andre lands frivillige idrett er organisert på andre måter, gir norsk idrett er særpreg, og det kan også gi opphav til sosiale relasjoner og med det ulike typer integrasjon (enighet og samarbeid eller konflikt) langs disse to dimensjonene - regionalt og i forhold til aktivitet – og i forhold til størrelse på forbund. Man kan også forestille seg samarbeid (konflikt) langs dimen-

sjoner som by-land, størrelse på idrettslag (store mot små) og i forhold til anlegg (mest nærliggende: eier mot ikke-eier).

Organisasjoner kan forstås både som rasjonelle aktører som orienterer seg i et felt av andre organisasjoner og institusjoner, og som enheter som reflekterer mer grunnleggende sosiale konflikt- og verdilinjier. På samme måte som politiske partier har sin basis i motsetninger mellom arbeid og kapital, mellom ulike næringer og mellom ulike verdimotsetninger, kan man også se for seg at idretten reflekterer ulike sosiale konfliktlinjer, og på den måten relaterer seg ulikt til forskjellige sosiale interesse- og verdikonflikter i samfunnet. På et grunnleggende nivå er det åpenbare kjønns- og aldersforskjeller innen idretten, men det finnes også regionale, kulturelle, utdannelsesmessige og økonomiske forskjeller knyttet til idrettsfeltet.

Med utgangspunkt i begrepet om en sosial bevegelse kan man også på en interessant måte kaste lys over noen av problemstillingene knyttet til temaet idrett og sosial integrasjon på mesonivå. Med en sosial bevegelse ser man ofte for seg en sosial enhet som bygger på en ide som utgjør en slags felles ideologisk plattform, som består av mer eller mindre – ofte mindre - institusjonaliserte nettverk og på et eller annet vis utfordrer ”det bestående” og slik er en sosial aktør som på et bestemt vis bidrar til samfunnsutviklingen.⁵ Norsk idrett omtales ofte som en bevegelse: idrettsbevegelsen. Ut fra en mer presis forståelse av hva en sosial bevegelse er og hvordan den fungerer, kan man spørre om idretten virkelig har en felles ideologisk plattform, man kan spørre om den ikke er for institusjonalisert til å kunne passere som en bevegelse, om den på noen måte utfordrer noe i vårt samfunn og om den på noen måte bidrar til en spesiell utvikling. Det er mye som tyder på at idretten i dag ikke utgjør en bevegelse i en slik forstand. Dette reiser igjen en lang rekke spørsmål når det gjelder akkurat spørsmålet om idrett som en sosialt integrert kraft: Hvordan utgjør norsk idrett en enhet? Hva slags enheter og aktører inngår i en slik ”bevegelse”? Har de et felles ideologisk grunnlag? Hva

5. “A social movement is a network of informal interactions between a plurality of individuals, groups and/or organizations, engaged in a political or cultural conflict, on the basis of a shared collective identity” (Diani 1992:13).

kjennetegner eventuelt denne ideologien? Hva slags sosiale relasjoner finnes mellom disse enhetene? Hvordan fungerer idretten i forhold til samfunnsutviklingen i stort?

På mikronivået studerer man vanligvis individer alene eller slik de inngår i konkrete sosiale nettverk og små grupper. At et enkeltindivid har integritet innebærer at dets ulike ideer og praksiser ikke står i motsetning til hverandre, at man utgjør et hele, og når det gjelder den sosial vurderingen av en persons integritet, at denne integriteten knyttes til noe som oppfattes som korrekt. Bli man datt i doping kan man sies å mangle integritet, enten ved at man ikke gjør det man dypest sett selv mener og står for, eller ved at man ikke har tatt til seg de normene som gjelder i et samfunn der doping er "uglesett" eller forbudt.

Dernest er det snakk om hvordan individer knyttes sammen, hvordan man gjennom felles praksis, verdier og/eller interesser inngår i ulike former for grupper, fellesskap eller organisasjoner, og hvordan disse sosiale enhetene igjen i ulik grad uttrykker solidariske og forpliktende sosiale relasjoner. Grupper, fellesskap eller organisasjoner av denne typen har ofte et lokalt preg, de utgjør sosiale nettverk av en mer eller mindre lokal eller privat karakter, de er tilknyttet et nærmiljø og de er ofte personavhengige.

På samme måte som på andre sosiale nivåer kan man også her se for seg at individers aktivitet i eller i tilknytning til frivillige organisasjoner kan ha betydning for samfunnsintegrasjonene på et høyere nivå; enten ved at individer gjennom sine sosiale relasjoner i små grupper utvikler en form for kunnskap om eller tillit til overordnede institusjoner, eller at disse relasjonene mer indirekte formidles via et sosialt fellesskap – gruppe eller organisasjon - på et mesonivå.

Når det gjelder idretten, er kanskje den mest nærliggende tilnærmingen her hvordan det å være aktiv i et frivillig idrettslag bidrar til etablering av sosiale nettverk, som igjen nedfelles i sosiale grupper og fellesskap som i neste omgang kan være viktige byggesteiner i et lokalsamfunn. Eller ut fra et individs synspunkt kan det være et spørsmål om hvordan idretten tilbyr sosiale nettverk og fellesskap som er en forutsetning for personlig utvikling (idretten som en sosialiseringsarena). Et annet vanlig tema, mer internt knyttet til idretten,

er hvordan gode fellesskap er en forutsetning for gode (kollektive) prestasjoner.

I forhold til idrett er kanskje den aller vanligste problemstillingen en mer spesifikk utgave av temaet nevnt over, og det handler da om hvordan spesielle grupper er integrert i idretten (som regel aktiviteten i idrettslagene), og dette er ofte særlig relevant i forhold til grupper som man oppfatter som sosialt marginalisert i utgangspunktet; kriminelle, innvandrere, handikappede, kvinner og barn.

Idretten er også en arena for sosial tilhørighet ut over det at de som er aktive holder sammen. Man kan også se for seg at det å være interessert i idrett – og da gjerne som tilskuer til idrett - kan fungere som basis for en mer diffus identitet. Det kanskje beste eksempelet på dette er idretten som en arena for nasjonal identitet; i Norge som en side av nasjonsbyggingen (Goksøyr 1994a) eller i tilknytning til spesielle evenementer som OL på Lillehammer eller norsk – og argentinsk (Archetti 1994) - deltakelse i fotball VM (Goksøyr 1994b). En annen mulighet er her at det å være tilhenger (fan) av et lag (eller en idrett, en idrettsutøver) kan være grunnlaget for tilhørighet i mer eller mindre diffuse sosiale grupper (Hornby 1992; King 2000; Enjolras 2002). Nok en mulighet er at idrett kan knytte sammen individer, f.eks. på arbeidsplassen, i det den for mange fungerer svært godt som samtaletema (Erickson 1996).⁶

Idrett og nasjonalisme er et eksempel som på en god måte viser hvordan man kan se for seg sosial integrasjon som noe som knytter individer mer eller mindre direkte til en makro-enhet (individ i nasjon), selv om det ofte i praksis vil ligge en eller annen mesoaktør (en organisasjon, institusjon eller en hendelse) som formidler av denne relasjonen. Poenget er imidlertid at man kan se for seg sosial integrasjon (mikro-meso-makro) som dekker hele feltet av sosiale

6. "Sports are the most commonly mentioned shared interest after work itself and are mentioned far more often than other nonwork genres... It is the lack of strong class effects and the general popularity of sports that are critical here: sport is so much a cross-class widespread interest that it is very useful in tending work relationships between or within classes. ... The sports talk that links native-born men in all levels of security work simultaneously excludes the female and foreign-born minorities in each class." (Erickson 1996:248).

nivåer: Eksempler her er, som nevnt over, Durkheims tro på at organisasjoner knyttet til arbeidslivet kan bidra avgjørende til et samfunns integrasjon og Putnams forhåpninger til frivillige organisasjoner som en avgjørende integrasjonsarena mellom individ og demokrati. I tilknytning til spørsmålet om frivillige organisasjoner, og idretten som en del av dette, finner man, i en norsk sammenheng, en interessant problematisering av hvordan frivillige organisasjoner bidrar til sosial integrasjon i flere av Selles arbeider. (Selle og Øymyr 1995; Selle 1996). Tanken er her at frivillige organisasjoner i store deler av forrige århundre fungerte som et bindeledd mellom individer, lokalmiljø, organisasjoner i nærmiljøet via regionale nivåer til et nasjonalt nivå, men at de frivillige organisasjonene i stadig mindre grad er i stand til å fylle en slik sosialt integrerende funksjon. Det nasjonale sentralleddet i organisasjonene får etter hvert større autonomi og fungerer mer løsrevet i forhold til medlemmene, demokratiet internt i organisasjonene uthules, individene har andre beveggrunner for deltakelse enn tidligere; begrunnelsen er ikke å formidle noe, eller de er mindre opptatt av en slik formidling. I en del organisasjoner er selve medlemskapet av en annen karakter enn tidligere, f.eks. kan man være støttemedlem i stedet for medlem i tradisjonell forstand. I tillegg er det flere nye organisasjoner som bare eksisterer på nasjonalt nivå og som dermed ikke en gang forsøker å fylle en slik sosialt integrerende rolle.

Alt i alt er altså sosial integrasjon et begrep som favner vidt. Det kan knyttes til ulike sosiale enheter på forskjellige nivåer, det kan beskrives ut fra ulike typer relasjoner mellom disse enhetene, det kan studeres empirisk ut fra en lang rekke indikatorer og det inngår i en rekke mer normative teorier. I tråd med dette teoretiske mangfoldet kan det brukes til å analysere en mengde sosiale fenomener, og også en lang rekke problemstillinger knyttet til idrettsfeltet lar seg som vist i dette avsnittet studere med utgangspunkt i begrepet sosial integrasjon.

1.3 Fra sosial integrasjon til medlemmer i frivillig organiserte idrettslag

Selv om drøftingene over langt på vei peker ut hva fenomenet sosial integrasjon dreier seg om og hva slags temaer og problemstillinger det har vært vanlig å knytte til fenomenet – også i forhold til idretten - er tilnærmingen likevel fortsatt for omfattende og vag til å kunne brukes i forhold til en empirisk studie av de sosiale prosessene som finner sted i frivillige norske idrettslag. En oversikt som den gitt i forrige avsnitt kan altså være en nyttig introduksjon til et felt, men den er fortsatt bare en slags ”sensizing” tilnærming; mer en meny med mulige temaer, problemstillinger og teorier enn et redskap for å studere en eller flere konkrete problemstillinger. I avsnittene som følger skal jeg derfor avklare to spørsmål. For det første skal jeg avgrense og utdype disse temaene ytterligere i forhold til de konkrete analysene som følger i rapporten (3.1). For det andre skal jeg antyde hvordan det mer avgrensede temaet igjen kan settes inn i en større sosial og politisk sammenheng (3.2). Til slutt skal jeg helt kort skissere hva som helt konkret inngår i hvert enkelt av rapportens kapitler (4).

1.3.1 Spesifisering av temaet sosial integrasjon

For å avgrense tema og å velge ut interessante problemstillinger for analysene som følger, er det flere hensyn som må tas. For det første finnes det føringer i selve forskningsprosjektet som ligger til grunn for denne rapporten; det handler om frivillige idrettslag og medlemmene i disse. For det andre vil det alltid være begrensninger i det som er det konkrete datagrunnlaget for et forskningsprosjekt. For det tredje er det visse føringer i det eksisterende teoriapparatet; det foreligger teoretiske begreper og problemstillinger som peker ut sider ved dette feltet som viktigere og mer interessante enn andre, og som det er nærliggende å prioritere framfor andre tilnærminger. Til sammen innebærer dette for det første at jeg tar utgangspunktet i fenomener og problemstillinger som har sitt utgangspunkt i individer (= medlemmer i idrettslag) - på det som vi har kalt mikronivået over -

men med en mulighet til også å ta tak i forhold på mesonivå (organisasjoner). Svært mange av problemstillingene knyttet til makronivået og også enkelt på meso- og mikronivå (for eksempel mer generelle spørsmål knyttet til identitet og fysisk aktivitet/trening på andre arenaer) er med det uaktuelle. Alt i alt er fokus med dette rettet mot (i) individer som er medlemmer i frivillige idrettslag, (ii) forhold ved disse lagene, og (iii) aspekter ved disse enhetene som eventuelt kan fungere som indikatorer for mer meso- og makrobaserte forhold.

I oversikten over teoretiske tilnærminger til fenomenet sosial integrasjon over, ble det gjort en distinksjon mellom teorier som så på integrasjon i lys av konkrete sosiale relasjoner og den meningen som ble knyttet til disse og de – mest typisk strukturfunksjonalistiske teorier – som så på spørsmålet om sosial integrasjon ut fra hvordan sosial interaksjon på et samfunnsområde (et sosialt system) bidrar i forhold til et mer omfattende hele (et samfunn). Jeg vil i denne rapporten forsøke å dekke begge disse sidene ved spørsmålet om den frivillige idretten som en arena for sosial integrasjon: på den ene siden vil jeg bruke en god del plass på helt konkret å beskrive de sosiale relasjonene som etableres i forhold til aktiviteten i norske frivillige idrettslag og vurdere i hvilken grad dette er arenaer som i seg selv kan sies å være uttrykk for sosial integrasjon ut fra karakteristika ved disse relasjonene: samhandlingens tetthet og opplevelse og mening. Deretter vil det være et mål å se hvordan ulikheter når det gjelder de sosiale relasjonene som kjennetegner aktiviteten i lagene – dvs. den sosiale integrasjonen – har betydning for hvordan man forholder seg til andre sider av samfunnslivet; i hvilken grad man stiller seg positiv til beslutningsprosesser i egen organisasjon; i hvilken grad man har tillit til ulike institusjoner; i hvilken grad man er politisk aktiv mm.

Alle de teoretiske perspektivene som anvendes vil bli mer utfyllende introdusert i forbindelse med hvert enkelt av rapportens kapitler, og i det følgende skal jeg bare helt kort gi en oversikt over den teoretiske forståelsen som ligger til grunn for analysene som følger. Jeg skal først gå mer i detalj når det gjelder hvordan man (i) kan beskrive de sosiale relasjonene man finner i forbindelse med fellesskap knyttet til medlemskapet og aktiviteten i et idrettslag og (ii) hvordan disse kan studeres som del av en større sammenheng.

Det er, gitt det tematiske fokus over, én problemstilling som umiddelbart peker seg ut, nemlig spørsmålet om hvordan det å være medlem i et frivillig organisert idrettslag har betydning for de sosiale nettverkene og fellesskapene som finnes direkte i tilknytning til denne aktiviteten; hvordan de dannes, videreføres, utvikles og avvikles. Det er dette som blir stående som det grunnleggende spørsmål i denne rapporten, og andre perspektiver fungerer på sett og vis i forlengelsen av dette.

For å kunne studere sosial integrasjon som fellesskap i forbindelse med aktivitet i norske frivillige idrettslag, er det da først nødvendig å ha et grep om hvilke kjennetegn ved de sosiale relasjonene som er relevante i forhold til et slikt tema. Som en fruktbar tilnærming her har den amerikanske sosiologen Steven Brint satt seg fore å oppsummere den debatten som har funnet sted i tilknytning til begrepene 'gemeinschaft' og 'community' og ut fra dette har han utviklet en typologi over former for fellesskap som gjør det mulig å skille mellom ulike typer av fellesskap, samtidig som man også skal kunne bruke disse "typene" når det gjelder å studere hvordan fellesskap konkret kan fungere i en større sosial og historisk sammenheng. Brints definisjon av 'fellesskap'⁷ er som følger:

I will define communities as aggregates of people who share common activities and/or beliefs and who are bound together principally by relations of affect, loyalty, common values, and/or personal concern (i.e. interest in the personalities and life events of one another)
(Brint 2001: 8)

I følge Brint er det så seks forhold som peker seg ut som viktige i forhold til det å skille mellom ulike typer fellesskap, og for å forstå hvordan de fungerer i en større sosial sammenheng. Dette dreier seg om (1) hvor tette de sosiale nettverkene (interaksjonsfrekvensen) er, (2) om tilknytning og tilhørighet til sosiale institusjoner, (3) ritualer, (4) størrelse på grupper, (5) opplevelse av likhet og (6) felles forstå-

7. Jeg har her valgt å bruke det norske begrepet fellesskap, der Brint snakker om 'community'.

Figur 1.3: Typer fellesskap; teoretisk modell

	<u>Sosial samhandling (frekvens):</u>	
	<i>Høy:</i>	<i>Lav:</i>
<i>Sterk:</i>	Sterke fellesskap	Formidlede fellesskap
<u>Sosial og følelsesmessig forpliktelse:</u>		
<i>Svak:</i>	Pragmatiske fellesskap	Svake fellesskap

else/verdensbilde/ideologi. Ut fra disse mange dimensjonene kan man, og Brint gjør dette, utvikle relativt kompliserte typologier. Det er likevel særlig tre forhold som peker seg ut i forbindelse med analysene som følger (se også Elling et.al. 2001). Det første er den konkrete samhandlingen og de sosiale nettverkene man finner: interaksjonens tetthet, dvs. hvor ofte man faktisk omgås med de andre medlemmene i idrettslaget. Det andre går på den følelsesmessige opplevelsen av disse sosiale relasjonene, f.eks. hvor forpliktende man opplever dem å være. Det tredje går på hva slags kulturelle eller ideologiske bærere ulike fellesskap er tuftet på; for eksempel verdier og holdninger. Ut fra en distinksjon mellom de to første dimensjonene – interaksjonsfrekvens og følelsesmessige opplevelse - lar det seg gjøre å skille mellom fire idealtypiske former for fellesskap ved å skille mellom høye og lave verdier langs de to hoveddimensjonene:

Om man har et fellesskap der den sosiale samhandlingen er hyppig samtidig som den også oppleves som forpliktende, kan man snakke om 'sterke fellesskap'. Motsatt kan man om samhandlingen er lav og fellesskapet oppleves som mindre forpliktende snakke om 'svake fellesskap'. Videre går det an å forestille seg 'formidlede (forestilte) fellesskap' som er basert på felles verdier og en følelse eller opplevelse av tilhørighet uten at det er knyttet særlig direkte sosial interaksjon til dem. Motsatt går det an å se for seg at man har fellesskap bygget opp rundt tett interaksjon uten noen særlig følelse eller opplevelse av samhörighet: 'pragmatiske fellesskap'. En slik grunnleggende modell og typologi illustrerer på en god måte mye av det som vil være karakteristisk og viktig for ulike fellesskap, og denne

modellen vil være utgangspunkt for drøftinger i rapportens kapittel fire. Den tredje teoretiske dimensjonen introdusert over, men som ikke er inkludert i modellen over (verdier som basis for fellesskap) vil bli mer utførlig drøftet i kapittel fem.

Alt i alt viser det teoretiske mangfoldet knyttet til begrepet sosial integrasjon at det er flere muligheter når det gjelder å nærme seg dette spørsmålet på, og i denne rapporten har jeg valgt å legge vekt på fire ulike måter å beskrive individers tilknytning til det fellesskapet idretten utgjør, og hver av disse fire måtene utgjør et kapittel. For det første skal jeg, med utgangspunkt i modellen over, se på (1) fellesskap som kombinasjon av sosiale nettverks tetthet og opplevelse av forpliktelser (kapittel fire). Dernest skal jeg se på den tredje dimensjonen i det perspektivet som ble skissert: (2) Idrettens verdier som formidler av fellesskap (kapittel fem). Mens disse to perspektivene viser til hvordan deltakelse i idretten leder til integrasjon utenfra sett, vil jeg også se på den mer subjektive opplevelsen av idrettsdeltakelsen: (3) Hvilke begrunnelser har man faktisk for å være idrettslig aktiv i et frivillig idrettslag, og "det sosiale" som et av flere motiver (kapittel tre). Til slutt skal jeg også ta opp (4) et sosialpsykologisk perspektiv som vektlegger to dimensjoner ved samholdet i laget: forhold til lagets aktivitet og forhold til laget i seg selv og dets medlemmer (kapittel seks).

1.3.2 Idrett og sosial integrasjon: Forklaringer, konsekvenser og indikatorer

En viktig del av analysene som følger vil gå ut på å beskrive de fellesskapene vi finner i tilknytning til aktiviteten i frivillige idrettslag for på den måten helt grunnleggende å kunne si noe om hvordan og i hvilken grad idrettslagene utgjør en arena for sosial integrasjon. Om man antar at idrettslagene i noe ulik grad fyller en slik sosial funksjon, er en viktig utfordring å få en forståelse for hvilken type lag som fyller slike funksjoner og, i forlengelsen av dette, hva det er som bidrar til at enkelt lag fyller slike sosiale funksjoner mens andre ikke gjør det.

Jeg vil gå nærmere inn på dette i hvert enkelt kapittel som følger, men helt kort er det tre forhold som trekkes inn i de forskjellige analysene av sosial integrasjon som følger. For det første ser jeg for meg at de ulike typene *sosial integrasjon er betinget av sosiale kjennetegn ved dem som deltar*. Jeg vil f.eks. anta at yngre er mer opptatt av enkelte sider ved idretten, som f.eks. de sosiale relasjonene, enn eldre som kanskje er mer opptatt av helse og fysiske form. Videre har menn kanskje andre begrunnelser for å være aktive enn kvinner, f.eks. er det vanlig å anta at menn er mer konkurranse- og prestasjonsorienterte enn kvinner. For det andre vil jeg spørre *om det ikke er slik at selve idrettsaktiviteten spiller inn i forhold til spørsmålet om sosial integrasjon* og nærliggende spørsmål kan være: Er det forskjeller mellom ulike idretter eller mellom lagidretter og individuelle idretter? Er det forskjeller mellom hvilket nivå man driver idrett på? Til slutt skal jeg også se på *hvordan trekk ved selve idrettslaget – aktivitetens organisatoriske kontekst – kan virke inn på lagets evne til å fungere som en arena for sosial integrasjon*. Alt i alt er det altså tre sett av forklaringsfaktorer som vil bli trukket inn i analysene av sosial integrasjon: sosial bakgrunn, idrettsaktivitet og organisatoriske forhold.

Ved siden av (1) konkrete beskrivelser av og (2) forklaringer på sosial integrasjon, er en tredje målsetting i denne rapporten å se på (3) hva slags følger forskjeller i sosial integrasjon kan ha for sosiale forhold utover selve fellesskapet i idrettslaget. Dette siste vil i en viss forstand dreie seg om spørsmålet om sosial integrasjon på ett nivå (i idrettslaget) har betydning på et annet sosialt nivå (i forhold til laget: som organisatorisk enhet eller samfunnets politiske institusjoner). Igjen vil dette være et tema som blir mer utførlig presentert i hvert enkelt av kapitlene som følger. Dette vil ikke være like sentralt i alle kapitler, men jeg skal forfølge dette spørsmålet, i hovedsak, i to retninger. De siste tiårene har man fått en omfattende faglitteratur hvor det sentrale for mange har vært å påpeke at det sivile samfunn – og dermed frivillige organisasjoner – er av vital betydning for ulike sider ved både det politiske og økonomiske livet i et samfunn (se mer utførlig om dette i kapittel tre). Ut fra dette vil jeg fokusere på hvordan sosial integrasjon i frivillige idrettslag har betydning i forhold til

idealer knyttet til det sivile samfunn som forutsetning for beslutningsprosesser internt i lagene, politisk deltakelse og tillit til ulike sosiale institusjoner. I tillegg til dette perspektivet som peker fra mikro- og mesonivå mot makronivå, vil jeg også rette søkelyset mot det noe mer innadvendte men like fullt viktige spørsmål om hvordan sosial integrasjon har betydning i forhold til hva man opplever som viktig ved idrettsaktiviteten: har fellesskapet betydning for begrunnelsene til å være idrettslig aktiv?

1.4 Skjematisk oversikt over rapporten

I det følgende har jeg skissert ulike innfallsvinkler til spørsmålet om sosial integrasjon i idretten. Jeg har startet ut fra mer generelle tilnærminger til begrepet og fenomenet sosial integrasjon og deretter fokusert mer på idrett og spørsmål knyttet konkret til denne rapportens temaer. I tabell 1.2 finnes, i stikkords form, de sentrale elementene i artiklene som følger i denne rapporten.

Tabell 1.2 Oversikt over kapitler i rapporten i forhold til teoretiske perspektiver

Kapittel:	Indikatorer	Forklaringsfaktorer	Konsekvenser
3: Mening	Begrunnelser: Glede Fysisk form Mentalt overskudd Sosiale fellesskap Prestasjon og ytelse Ekspressivitet Kropp og prestasjon	Sosial bakgrunn, idrett, organisasjon	
4: Fellesskap: sosiale nettverk og forpliktelser	Interaksjonsfrekvens Forpliktelser (sosiale og materielle)	Sosial bakgrunn, idrett, organisasjon	Politisk aktivitet og tillit Organisasjonsdemokrati Idrettens formål
5: Verdier	Idrettens verdier: Prestasjon Fairness Solidaritet Sunnhet og helse	Sosial bakgrunn, idrett	
6: Samhold	Forhold til "gruppa" Forhold til andre individer Forhold til egen aktivitet Forhold til gruppas aktivitet	Sosial bakgrunn, idrett	

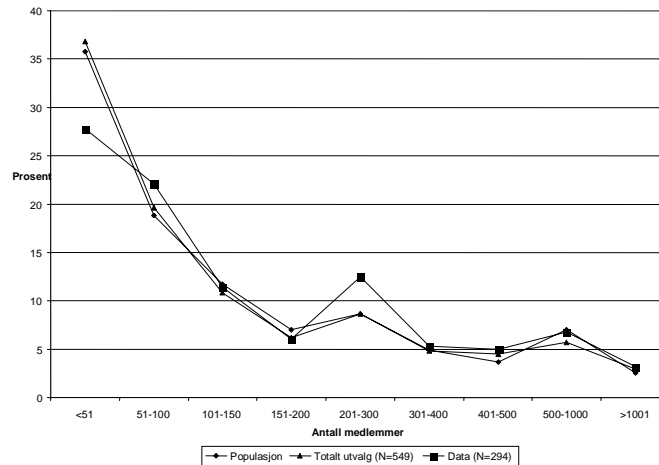
Data

Analysene i denne rapporten er basert på data fra *Idrettslagsundersøkelsen 1999-2000*. Dette er en undersøkelse som inneholder informasjon om et representativt utvalg av norske idrettslag og av medlemmene i disse lagene. På organisasjonsnivå er data basert på et tilfeldig utvalg av idrettslag fra NIFs databaser. Fra en populasjon på om lag 7000 idrettslag⁸ ble det gjort et tilfeldig utvalg av 549 lag som hver fikk tilsendt et spørreskjema som daglig leder skulle besvare på vegne av klubben. 294 lag svarte på skjemaet, noe som gir en svarprosent på om lag 54 prosent. Om man sammenlikner størrelsen på lagene i utvalget med de i populasjonen, er det en tilfredsstillende overensstemmelse mellom de to (figur 2.1), med en liten overvekt av middels store og tilsvarende undervekt av små idrettslag i vårt utvalg.⁹

8. Bedriftsidrettslag ikke inkludert.

9. For mer om Idrettslagsundersøkelsen på organisasjonsnivå, se Enjolras & Seippel 2001.

Figur 2.1 Andel lag i forhold til størrelse (antall medlemmer):
Populasjon, totalt utvalg, endelig utvalg (data)

På individnivå har vi data om medlemmer over 12 år i norske idrettslag, og disse er trukket fra medlemslistene til de lagene vi har data om. 9377 medlemmer fikk tilsendt et spørreskjema og vi fikk 1660 svar, noe som gir en svarprosent på om lag 30 prosent.¹⁰ Det er flere årsaker til den lave svarprosenten. Siden undersøkelsen var tenkt å skulle dekke et relativt vidt aldersspekter, måtte vi bruke to spørreskjemaer tilpasset henholdsvis de under og over 18 år, legge

10. Dette tallet reflekterer to forhold som langt på vei skyldes den manglende kvaliteten på medlemslistene som er utgangspunktet for datainnsamlingen. For det første ble en lang rekke spørreskjemaer (1149) returnert av postvesenet pga. ukjent adresse, og flere kommuniserte i tillegg at de også ikke var eller hadde vært medlem av det idrettslaget de var registrert som medlem i. Til sammen antar vi at om lag 2000 spørreskjemaer rett og slett var feiladresserte (i de to betydningene). For det andre manglet langt de fleste medlemslistene informasjon om medlemmenes alder. Vi har ut fra NIFs oversikt over alderssammensetningen i norske idrettslag beregnet at rundt 1725 individer i feil alderskategori har mottatt skjemaet (med beskjed om at dersom man er under 13 år kan man bare se bort spørreskjemaet). Ut fra dette sitter vi igjen med et utvalg på 5654 "gyldige medlemmer" og 1660 svar, og dette gir en svarprosent på 29,4%.

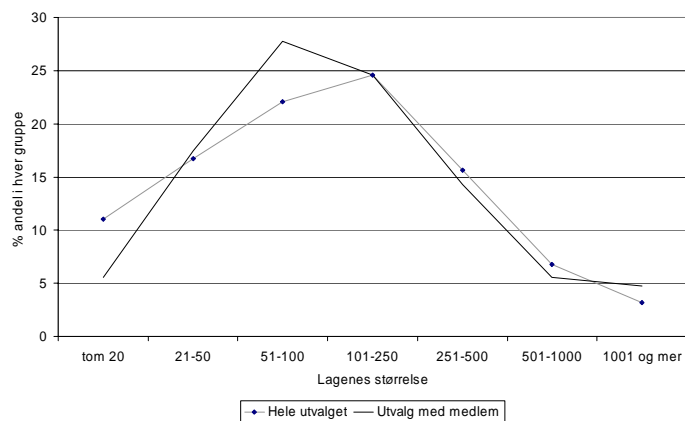
Tabell 2.1 Sammenlikning av populasjon og utvalg i forhold til kjønn og alder

	Kvinner		Menn		Totalt	
	% i populasjon	% i data	% i populasjon	% i data	% i populasjon	% i data
13-16	8.6	9.9	11.6	12.5	20.2	22.4
17+	28.9	29.2	51.0	48.4	79.8	77.6
Totalt	37.5	39.1	62.6	60.9	100.0	100.0

ved begge to i utsendelsen av spørreskjemaer og be respondentene bruke det som var tiltenkt deres aldersgruppe. Dernest var det et krav fra Datatilsynet at de yngste trengte en underskrift på skjemaet, mens 16-17 åringene skulle informere sine foresatte om at de deltok i undersøkelsen. For det tredje var spørreskjemaet relativt omfattende. Til sammen gjorde dette datainnsamlingen komplisert og tungvinn for dem som deltok, og dette har bidratt til den relativt lave svarprosenten. Et avgjørende spørsmål er da hvordan dette kan tenkes å ha påvirket hvem som har svart. Om man ser på våre data i forhold til kjente karakteristika ved populasjonen – medlemmenes alder og kjønn og klubbens størrelse – så får vi resultatene som vises i tabell 2.1 og figur 2.2.

Det er også i dette tilfellet et så godt samsvar mellom populasjon og utvalg at vi har valgt å bruke data til tross for den noe lave svarprosenten. Spørsmålet er så om det er grunn til å anta at data avviker fra populasjonen i andre henseender enn de vi har kontroll over. Dette er det selvsagt vanskelig å si noe sikkert om, men man kan kanskje gå ut fra at de som har svart på spørreskjemaet er mer opptatt av og involvert i sitt eget idrettslag spesielt og norske idrettslag/idrettsaktivitet generelt, enn populasjonen i stort. Dette innebærer at vi kanskje får en for ”positiv” beskrivelse av aktiviteten i lagene; f.eks. at de som svarer oppgir for høyt aktivitetsnivå eller gir for positive vurderinger av forhold i idrettslaget. Dette er forhold som man må ta høyde for i analysene av data.

Figur 2.2 Sammenlikning av lag i hele utvalget og lag vi har medlemsdata fra

Idrettens mening

3.1 Innledning

Empiriske studier viser at det norske folk er fysisk aktive på mange og ulike arenaer. Enkelte trener "uorganisert", alene eller sammen med venner og familie, gjerne i nærmiljøet. Noen trener i de tradisjonelle frivillige idrettslagene, mens atter andre benytter seg av et av de mange kommersielt drevne treningssentrene som er tilgjengelige på stadig flere steder. Det er også åpenbart at man finner et mangfold av ulike former for fysiske aktiviteter innen hver av disse tre arenaene; det er for eksempel svært stor forskjell mellom hva slags aktivitetstilbud man finner i norske idrettslag (Enjolras & Seippel 2001). Gjennom bl.a. SSBs levekårsundersøkelse har man i dag også en relativt god oversikt over den norske befolkningens deltakelse i disse ulike formene for fysisk aktivitet, og hvordan denne varierer mellom sosiale grupper (Vaage 2000; se også Dølvik et.al. 1988; Breivik & Vaagbø 1998; Thrane 2002).

Det er imidlertid klart at idrett og fysisk aktivitet innebærer mer enn bare fysiologi, biologi og fysisk helse: idrettsaktivitet har også en mening og en betydning for den som deltar. Et tema det her finnes interessant forskning på er sammenhengen mellom fysisk aktivitet; helsetilstand og subjektivt velvære: "Medisinsk forskning ... har dokumentert hinsides enhver tvil at moderat til nokså mye fysisk aktivitet på fritiden er direkte gunstig for en rekke fysiologisk relaterte helseforhold" og "Folk som er fysisk aktive er med andre ord

mindre deprimert; i bedre humør og mindre plaget av angst enn de mindre aktive: de er kort og godt i bedre mental balanse” (Thrane 2002:30). Et annet viktig spørsmål er imidlertid hva slags mening den idrettsaktive selv legger i sin aktivitet: hvorfor er man idrettslig aktiv i et frivillig idrettslag. På samme måte som det idrettslige aktivitetsmønster varierer mellom sosiale grupper; er det også rimelig å anta at ulike grupper har ulike grunner til å være fysisk aktive (Dølvik et.al. 1988; Breivik & Vaagbø 1998). Og gitt at man i Norge har hatt en kulturell norm og en politisk målsetting som sier at deltakelse i fysisk aktivitet er positivt; både medisinsk, fysiologisk og sosialt (St.meld. 14; 1999-2000); er det viktig å få et mer konkret innblikk i hva idrettsaktiviteten betyr for folk, for ut fra det å få en bedre forståelse for hvilke sosiale funksjoner idretten faktisk fyller. Mot en slik bakgrunn er *formålet med dette kapittelet å undersøke hva slags mening folk i dag legger i sin deltakelse i frivillig organisert idrett, med særlig vekt på spørsmål knyttet til idrett som en arena for sosial integrasjon.*

Idrettspsykologer har lenge studert *motiver* for å drive idrett. Formålet med disse studiene har for en stor del vært å se på hvordan motivasjon virker inn på prestasjoner på idrettsbanen; dvs. man har for en stor del studert motiver som en (uavhengig) variabel som forklarer prestasjon (som en avhengig variabel). I motsetning til en slik psykologisk tradisjon, er formålet her å se på folks beveggrunner til å drive idrett i frivillige idrettslag i et sosiologisk perspektiv. Det er meningen å finne fram til hva slags begrunnelser for å drive idrett som er viktige for folk og å tolke disse begrunnelsene ut fra individens sosiale bakgrunn, karakteristika ved den idrettsaktiviteten de deltar i og trekk ved idrettslaget. I motsetning til psykologiske studier vil fokuset i denne studien da være på ”idrettens mening” som avhengig variabel: hva ligger bak individers oppfattelse og opplevelse av sin idrettsaktivitet, og hva slags konsekvenser har sosiale, idrettslige og organisatoriske forskjeller i forhold til disse grunnene til å være idrettslig aktiv.

Kapittelet inneholder foruten denne innledningen først en historisk, filosofisk og sosiologisk drøfting av hva slags mening – ”Hvorfor trener du i idrettslaget?” - det er rimelig å knytte til folks aktivitet

i frivillige idrettslag (2). Deretter følger en diskusjon av hvordan idrettens mening kan tenkes å variere mellom ulike sosiale grupper og arenaer (3). De følgende empiriske drøftingene er organisert i fem avsnitt. Først skal jeg se på den overordnede utbredelsen av de ulike grunnene til å være idrettslig aktiv (4.1). Dernest er det snakk om å se på idrettens mening i lys av sosiale bakgrunnsvariabler (4.2). For det tredje skal jeg se på hva slags mening som knyttes til idrettsaktivitet i lys av forskjeller i idrettsaktiviteten selv (4.3). Videre skal jeg studere "idrettens mening" ut fra forskjeller i organiseringen av idrettsaktiviteten (dvs. idrettslaget) (4.4). I den siste av de empiriske analysene gjøres det en multivariat analyse som viser hvordan de ulike dimensjonene samlet har betydning for aktiviteten i idrettslagene (4.5). Kapittelet avsluttes med en diskusjon av de empiriske funnene i lys av kapittelets teoretiske utgangspunkt (5).

3.2 Idrettens mening: Historisk, filosofisk og sosiologisk bakgrunn

Fysisk aktivitet drives som sagt i mange former og på mange og ulike sosiale arenaer. I forhold til det som er tema her – frivillige idrettslag som en arena for sosial integrasjon - er det viktig å være klar over at det finnes et svært differensiert tilbud av idrettslag (Enjolras & Seippel 2001). På den ene siden er det rimelig å anta at dette tilbudet er stort – og kanskje økende – fordi en stadig tiltakende individualisering gjør at folk søker et stadig større og videre spekter av opplevelser. På den andre siden kan man også anta at folk i stadig større grad legger ulik mening i "lik aktivitet"; det å spille fotball betyr ulike ting for ulike individer. Bakgrunnen for en slik utvikling er at man i dag antar at tradisjoner og institusjoner i stadig mindre grad oppleves som noe som gir gode og entydige svar på hvordan man som individ bør leve sitt liv. Man finner med det ikke et klart og entydig svar på hva det er rimelig og korrekt å legge i sosial deltakelse på ulike arenaer; kravet til og rommet for selv å sette sitt preg på egne aktiviteter er med det økende (Giddens 1991; Beck 1992), og dette er en prosess som også ser ut til å gjelde innen for idretten (Eli-

as & Dunning 1986; Rittner 1995; Bette 1999; Dunning 1999; Sassatelli 1999; Steen-Johnsen 2001; Breivik 2002). En slik utvikling kan både forklare at man har et organisatorisk mangfold på idrettsfeltet og at man innen for dette mangfoldet igjen finner forskjeller når det gjelder hva folk søker og legger i disse aktivitetene.

Det finnes flere begreper som kan brukes til å nærme seg det som er temaet for dette kapittelet. Når jeg har valgt å ta utgangspunkt i begrepet 'mening' har dette flere grunner. En grunn er at begrepet gir andre assosiasjoner enn begrepet 'motiv' som er vanlig i idrettspsykologien. Med et motiv tenker man her ofte på noe som ligger forut for og utløser en handling, og motivet sees som atskilt fra handlingen. Bak et sosiologisk meningsbegrep som jeg trekker på her ligger det en noe annen forståelse av hvordan en handling tar form. Atferd av den typen det her er snakk om – å være aktiv i et idrettslag - vil i de aller fleste tilfeller ha det Østerberg (1980) kaller et dialektisk preg: handlingens hensikt og dens utførelse utgjør en enhet der de to delene gjensidig kaster lys over hverandre; handlingens mening trer fram gjennom handlingens utførelse, og utførelsen av handlingen er med og setter sitt preg på hvordan handlingens mening framstår.¹¹ Det å være aktiv i et idrettslag er heller ikke en engangshendelse, men en prosess som stadig pågår og som derfor heller ikke kan reduseres til en enkeltstående motiv-handlings-sekvens. En annen grunn til å anvende begrepet 'mening' er at det er et relativt åpent begrep som gjør det mulig å ta opp et vidt spekter av begrunnelser og samtidig behandle disse som tilhørende et aspekt ved idrettsaktiviteten. Det er ikke nødvendigvis slik at man har én konkret og altoverskygende grunn til å trene og/eller konkurrere i regi av et frivillig idrettslag over tid. De konkrete analysene og de spørsmålene som ligger til grunn for de empiriske analysene er med det forsøk på å få tak i en slik mer åpen og mangedimensjonal meningsdimensjon knyttet til idrettsaktiviteten, og ikke ett konkret motiv som ligger bak, utløser

11. Andre drøftinger av hvordan sosiale handlinger har et slikt dialektisk, relasjonelt eller prosessuelt preg som gjør at det å bare se handlingen som uttrykk for et motiv er for enkelt, finnes for eksempel også hos Mills 1940; Blumer 1969; Taylor 1985 og Emirbayer 1997.

og styrer aktiviteten. Jeg vil i det følgende derfor i hovedsak unngå begrepet motiv, og i stedet snakke om 'mening' på et generelt nivå, og for å få litt språklig variasjon i teksten, 'begrunnelse' og 'formål' for den mer konkrete aktiviteten i idrettslaget.

For å få et grep om spørsmålet om "idrettens mening" er det videre helt avgjørende å finne fram til hva som er interessante og relevante meningsdimensjoner å operere med i en analyse av aktivitet i idrettslag; spørsmålet er kort og godt, hva slags mening – på et generelt nivå - legger folk i sin aktivitet: "Hvorfor trener du i idrettslaget?".

En første innfallsvinkel til dette spørsmålet er å se på en av de motsetningene som har stått sentralt både i filosofiske (Morgan & Meier 1995), historiske (Olstad & Tønnesson 1986) og sosiologiske (Heinemann 1998) forsøk på å forstå hva idretten har betydd i ulike sammenhenger; nemlig spørsmålet om idrettens mening primært ligger i aktiviteten selv, eller om man bedriver idrett for å oppnå et mål som er eksternt i forhold til aktiviteten. I forhold til en empirisk analyse som skal fange et mangfold av "mening", trenger det ikke være noen motsetning mellom disse teoretiske posisjonene; en aktivitet kan knyttes til flere og "motstridende" formål av ulike grupper, og individer kan spille fotball av ulike grunner: fordi det er gøy og/eller fordi man ønsker å komme i bedre form.¹²

Om man tar utgangspunkt i det syn at idrettens verdi ligger i selve aktiviteten, er det to mulige fortolkninger som peker seg ut. Den første tar utgangspunkt i det kanskje mest innflytelsesrike arbeidet som finnes når det gjelder å bestemme idrettens vesen, nemlig Huizingas arbeider om 'Homo Ludens': det lekende menneske. Idrett er, eller bør være, lek, og i følge Huizinga kjennetegnes leken av at den er frivillig; at den foregår avsondret fra det daglige og "virkelige" liv og finner sted, både med hensyn til tid og rom, på egne arenaer. Om man videre skal trekke ut én dimensjon ved leken som relevant i denne sammenhengen, så er det nærliggende å si at lek er moro:

12. Det kan her også være verdt å gjøre oppmerksom på at den innfallsvinkelen som her har valgt også har fellestrekk med en vanlig tilnærming i idrettspsykologien der man skiller "intrinsic" og "extrinsic" motivation" (Vallerand & Fortier 1998).

”Nevertheless it is precisely this fun-element that characterizes the essence of play” (Huizinga 1955:3).¹³ Og selv om både Huizinga selv og andre (Guttman 1978; Lasch 1991; Morgan 1994; Østerberg 1999) hevder at idretten i moderne samfunn er så gjennomrasjonalisert og alvorlig at leken står i fare for å bli marginalisert, er det fortsatt rimelig å forvente at moro og glede – særlig når man fokuserer på all idrett og ikke bare toppidrett – er et viktig aspekt ved deltakelse i organisert idrett. Ut fra en slik antakelse har jeg valgt å se på ”Idrett som glede” som en dimensjon ved idrettens mening.

Et annet interessant forsøk på å beskrive idrettens vesen finner man hos Suit (1995) som trekker parallellen mellom sport og spill (game) og hevder at ”People play games so that they can realize in themselves capacities not realizable ... in the pursuit of their ordinary activities (Suit 1995:12). En videreutvikling og spesifisering av tilnærminger opptatt av selvrealisering finner vi i teorier om det postmoderne samfunn (Featherstone 1991; Lash & Urry 1994; Gibbins & Reimer 1999) og den moderne individualisering (Taylor 1989) der oppmerksomheten omkring menneskers ekspressive sider har stått sentralt (Schuessler 2000). At idretten også har en estetisk side er ikke noe nytt (Morgan & Meier 1995; Inglis & Hughson 2000); og det er også rimelig å spørre seg om ikke idretten for mange – og da kanskje særlig en del ”nye idretter” – er en viktig arena nettopp i forhold til det å uttrykke sider ved seg og sitt miljø: ”Idrett som ekspressivitet”.

Historisk har det synet som vektlegger idrettens iboende formål og verdi ofte stått i motsetning til et syn som peker på at idretten har andre viktige sosiale funksjoner eller at den reflekterer spesielle samfunnsinteresser.¹⁴ Blant viktige oppgaver som er blitt tilskrevet idret-

13. Det finnes interessante bidrag til debatten om lekens sosiale betydning, både på et generelt nivå (Caillois 1961; Bateson 1973; Sutton-Smith 1997) og mer spesifikt i forhold til idrett (Loland 2002).

14. ”Sterke motsetninger har satt sitt preg på norsk idretts historie. Noen av dem har vært politiske i snever forstand, men den mest langvarige og dyptgående av dem har vært tverrpolitisk. Den gikk mellom de idrettslederne som holdt av idretten for dens egen, konkurransens og spenningens skyld – og dem som ville

ten, men som i dag er av mer historisk interesse, finner vi forsvarssak og klassekamp. Et av de formålene som derimot har vært knyttet til idretten lenge, også som et politisk virkemiddel, er det forhold at idrett bidrar (stort sett) til bedre fysisk helse. Ut fra dette er det rimelig å forvente at "Idrett for fremme av fysisk form" er en av de mest framtrepende grunnene til å drive idrett, og det fysiologiske har tradisjonelt vært det sentrale når det har vært snakk om kropp og helse.

Det er imidlertid klart at det å bedrive fysisk aktivitet også kan gi en følelse eller opplevelse av velvære gjennom mentalt og psykisk overskudd, og en annen viktig grunn til å drive idrett er for mange antakeligvis nettopp det at man ser på "Idrett som kilde til mentalt overskudd".

En annen side ved forholdet idrett og helse som har blitt svært synlig de siste årene, er det fokuset som har vært på kropp, ikke bare som en dimensjon ved fysisk eller mental helse, men som arena for selvets iscenesettelse og som et element i identitetsbygging (Skårderud 1991; Blake 1996; Bette 1999; Sassatelli 1999, 2001), noe som igjen reflekterer en mer generell samfunnsmessig utvikling (Featherstone et.al. 1991). I denne sammenhengen kan dette oppsummeres som at det har vært et øket fokus på det forhold at fysisk aktivitet er noe man bedriver ikke bare for å få en sunn sjel og et sunt legeme, men også for å få en korrekt og vakker kropp. Kort sagt, en viktig dimensjon i forhold til den mening folk tillegger sin idrettsaktivitet er "Idrett for kropp og utseende".

Av mer sosiologiske tilnærminger til spørsmålet om hva som kjennetegner idrett som et sosialt fenomen, finnes det flere forsøk på å beskrive idrett som et eget sosialt system, dvs. som en samhandlingsarena der den sosial interaksjonen knyttet til et spesielt forhold (idrett) finner sted ut fra bestemte medier eller koder. Mens Cachay og Thiel (2000), som i drøftingene over, for en stor del legger på vekt på helse, medisin og "dannelse" som karakteristisk for moderne idrett, har Stichweh (1990, 1995) og Tangen (1997) lagt vekt på at det som først og fremst kjennetegner moderne idrett er kommunika-

gjøre den til et ledd i arbeidet for å bedre folkehelsen eller skape dyktige fedrelandsforsvarere" (Olstad & Tønnesson 1986:9).

sjon og interaksjon orientert mot ytelse og prestasjon knyttet til konkurransen, det å vinne eller tape. Dette er også sentralt i andre filosofiske (Morgan og Meier 1995) og sosiologiske (Heinemann 1998:34-35) bidrag til spørsmålet om hva idrett er som et sosialt fenomen.¹⁵ Det kan derfor være rimelig å anta at konkurranse, ytelse og prestasjonen står i fokus for mange av dem som driver idrett, og en viktig grunn til å drive idrett er med det "Idrett som prestasjon og ytelse".

I dette kapitlet er det fysiske aktivitet slik den finner sted i frivillig organiserte idrettslag som står i fokus. I takt med en stadig større opptatthet av markedets og politikkenes begrensede evne til å fylle viktige sosiale funksjoner har det fulgt en øket tro og oppmerksomhet på det sivile samfunn som en samfunnsarena som kan ivareta viktige sosiale funksjoner (se kapittel fire for mer om dette). I forlengelsen av dette, stilles det også forhåpninger til den frivillige organiserte idretten, og en av de funksjonene man håper den frivillige idretten kan bidra til er en form for sosial integrasjon (se f.eks. Wolfenden 1960; Stone 1981; Roche 1993; Morgan 1994; St.meld. 14; 1999-2000). I forhold til analysene i dette kapitlet kan man forvente at et slikt syn eventuelt kommer til uttrykk ved at man er aktiv i idrettslag ut fra sosiale hensyn; det er en arena der man møter mennesker, utvikler og ivaretar sosiale nettverk og vennskap: "Idrett som sosialt fellesskap".

Ut fra filosofiske, historiske og sosiologiske perspektiver har jeg valgt å legge vekt på syv ulike begrunnelser knyttet til det å drive idrett: glede, ekspressivitet, fysisk form, mental helse, kropp og utseende, prestasjon og ytelse og sosiale fellesskap. Det finnes også interesser og verdier knyttet til idrett som antakeligvis ikke kommer til uttrykk i de dimensjonene jeg her har lagt vekt på. Jeg mener likevel at de dimensjonene som her er trukket fram både er viktige for å få et grep om selve idretten som meningsfull aktivitet og hvordan denne aktiviteten tar form i lys av den sosiale sammenhengen – samfunn, idrettsaktivitet, organisasjon - den finner sted i.

15. Heinemann (1998:35) sosiologiske definisjon av idrett sier at det dreier seg om fysisk aktivitet som er rettet mot prestasjon/ytelse som er gitt i kraft av et regelverk og ikke rettet mot noen annen form for resultat (uproduktivt).

3.3 Idrett som sosialt fenomen: Sosial ulikhet, idrettsaktivitet og organisering

Formålet med kapittelet er videre, på den ene siden, å finne ut hvor viktige disse syv grunnene til å drive idrett er for medlemmene i norske idrettslag. På den andre siden er det meningen å finne fram til og forklare hvordan forskjellige aktører legger ulik mening i sin idrettsaktivitet. I de empiriske analysene som følger skal jeg benytte meg av tre innfallsvinkler for å forklare slike forskjeller. For det første kan man se på idretten som en arena som på tradisjonelt vis reflekterer og reproducerer ulikhet knyttet til *sosial bakgrunn* (alder, kjønn, klasse og kultur). For det andre kan man anta at det er forskjeller når det gjelder hva folk legger i sin *idrettsaktivitet* som kan betinges av trekk ved selve aktiviteten (hva slag idrett, lagidrett vs individuell idrett, konkurransenivå). Til slutt kan man også anta at en del av de begrunnelsene for å drive idrett som kommer fram her betinges av den *organisatoriske* sammenhengen de finner sted i, dvs. at jeg skal se på idrettslaget som en arena av betydning for idrettens mening, og skal jeg først og fremst se på størrelse på laget. I dette avsnittet skal jeg sette de syv ”meningsdimensjonene” som ble presentert i forrige avsnitt inn i en større sosial sammenheng som så skal fungere som bakgrunn for fortolkning av de funn som gjøres i de empiriske analysene, det vil si, som utgangspunkt for spørsmål, antakelser og hypoteser.

At deltakelse i idrettsaktiviteter kan forstås i lys av sosial ulikhet er ikke nytt, og det er rimelig å anta at det finnes gjennomgående og interessante forskjeller knyttet til alder og kjønn. Når det gjelder *alder*, er det en antakelse – og uttalt mål - at leken og gleden skal være dominerende i ungdomsidretten, og det er med det også å forvente at det instrumentelle står svakere blant de yngre enn de eldre og ”gleden” står sterkere blant de yngste (Weinberg et.al. 2000). Det er også interessant å merke seg at det er en målsetting at konkurranseelementet i idretten ikke skal være for framtreddende blant de yngste.¹⁶ Ut-

16. Dette gjelder først og fremst de som er under tretten år og med det er så unge at de ikke er med i denne undersøkelsen.

over dette virker det også rimelig å forvente at særlig helseaspektet – både fysisk og mentalt - blir mer framtrædende med økende alder.

Ser vi på *kjønnsforskjeller* så har det her vært vanlig å legge vekt på at idrett er og har vært preget av en utpreget maskulin kultur som vektlegger prestasjon, ytelse, utholdenhet og styrke, noe som har gjort at kvinner i mindre grad har funnet seg til rette innen idretten, eventuelt at de finner sin plass innen bestemte deler av idretten (Abraham 1998; Theberge 2000; Ulseth 2002)¹⁷. I tråd med dette kan man da forvente at kvinner/jenter er mindre prestasjons- og ytelsesorienterte enn menn/gutter, men kanskje tilsvarende mer orientert både mot andre instrumentelle forhold (helse og kropp), det sosiale og idrettens iboende verdier (gleden og det ekspressive).

Allerede Veblen (1976(org.1899)) viste hvordan ulike klasser hadde forskjellige syn på hva idrett innebærer og hva den brukes til. Senere har marxistiske klasseperspektiver stått sentralt i idrettssosiologien (Morgan 1995; Gruneau 1999), og det finnes også mange studier av idrett og sosial ulikhet mer generelt (Cachay & Hartmann-Tews 1998; Dølvik et.al. 1998; Sugden & Tomlinson 2000). Det mest innflytelsesrike bidraget til forståelsen av forholdet mellom "idrett og klasse" stammer fra Bourdieu (1978, 1984) som har vært opptatt av nettopp det som er fokus for denne artikkelen: " ... questions not only about the relationship between the practices and the variables, but also about the meaning which the practices take on in those relationships" (1978: 819). Bourdieu setter idretten inn i en historisk kontekst og hevder at overklassen har en mer distansert, lekende og på sett og vis mindre nytteorientert holdning til sine idrettsaktiviteter enn lavere sosiale lag og klasser; eliten er mer opptatt av idrettens iboende og verdier enn prestasjonen som sådan. Ved siden av dette viser imidlertid også mye forskning at det å være fysisk aktiv har et snev av klassekarakter ved seg – de med høy utdanning er de mest aktive – og det virker rimelig å anta at deler av denne aktiviteten har en instrumentell karakter, kanskje særlig knyttet til fysisk form og mentalt velvære. Selv om man antakeligvis bare i

17. Dette forklarer på et overordnet plan det forhold at gutter/menn er overrepresentert i idretten.

begrenset grad kan knytte forskjeller i "idrettens mening" direkte til enkeltidretter og sosiale klasser, er det ikke urimelig å forvente at man kan finne forskjeller mellom ulike lag av befolkningen når det gjelder hva slags mening de legger i sin idrettsaktivitet. Alt i alt kan man forvente at de høyere sosiale lag både har et mer lekende og, langs enkelte dimensjoner, instrumentelt forhold til idretten, og at de lavere sosiale lag kanskje legger større vekt på idretten som en arena for sosiale fellesskap. Et av de temaer som har stått sentralt i klasseteorier de senere årene er forskjellene mellom ulike segmenter av den såkalte "nye middelklassen", og om man tar utgangspunkt i klasseteorier der man skiller mellom de teknisk-administrative og humanistisk-intellektuelle mellomlagene (Gouldner 1979; Kriesi 1989), kan det være interessant å se om man finner forskjeller mellom disse: om det er slik at "humanistene" bedriver sin idrett med en annen begrunnelse enn sine "teknisk-administrative" klassefrender. Selv om man ut fra et slikt klasseteoretiske ståsted kan framsette enkelte hypoteser og spørsmål, vil analysene vil her i all hovedsak ha et åpent og spørrende preg.

Mens Bourdieu på mange måter representerer en klassisk om enn lite deterministisk form for klasseanalyse, stilles det i dag stadig oftere spørsmål ved sosio-strukturelle kjennetegn knyttet til økonomi og arbeidsliv som gode eller tilstrekkelig forklaringsfaktorer for sosial interaksjon (Giddens 1991; Beck 1992; Crook et.al. 1992), og det hevdes at individers interesser, verdier og aktivitetsmønster i dag også må forstås i lys av kultur- og forbruksmønstre. I de følgende empiriske analysene vil jeg begrense meg til å lete relativt uforpliktende etter sammenhenger mellom kulturelle verdier og preferanser (musikk og litteratur) og meningsstrukturer knyttet til idrett. Om man her skal forvente sammenhenger, kan det være at enkelte "grupper" i større grad enn andre bruker idretten som en ekspressiv arena.

Ved siden av ulikheter som har sin bakgrunn i sosial bakgrunn, er det også rimelig å forvente at forskjellige begrunnelser for og opplevelser av idrettsaktiviteten faktisk reflekterer trekk ved selve aktiviteten. Tre mulige sammenhenger skal her trekkes fram. For det første kan man helt konkret sammenlikne ulike idretter for på den måten å finne fram mer spesifikke særpreg; mosjon/trim kan forventes å være

knyttet til instrumentelle hensyn (helse, kropp, mentalt), ballspill gir glede, mens for eksempel dans vil ha en tydeligere ekspressiv komponent.

For det andre kan man skille mellom lagidretter og individuelle idretter. Her kan man anta at lagidretter i større grad enn individuelle idretter gir rom for "det sosiale", mens individuelle idretter på sin side ofte legger større vekt på prestasjoner og ytelser. Man kan også spørre om lagidretter i større grad har et element av "lek" og med det også gir mer rom for glede enn individuelle idretter.

For det tredje er et av de temaer som har vært drøftet mest med hensyn til idretten spørsmålet om hvor sentralt konkurranse og prestasjonen skal være, en debatt som ofte kommer til uttrykk i diskusjoner av forholdet mellom bredde- og eliteidrett (Papp & Prisztoka 1995; Gough 1997; Loland 1998). To problemstillinger kan trekkes fram. Den mest nærliggende problemstillingen er knyttet til det ekskluderende preget prestasjonsorientering ofte innebærer; at for stor vektlegging av idrettslige resultater vil føre til at mange ikke finner sin plass innenfor den organiserte idretten. Videre er det imidlertid også rimelig å anta at vektlegging av idrettslige prestasjoner kan influere på andre grunner til å være aktiv i idretten. På den ene siden kan man forestille seg at ytelse går på bekostning av glede og sosiale forhold. På den andre siden kan man også tenke seg at prestasjoner gjør at andre grunner til å være aktiv kommer ytterligere i fokus; f.eks. kan fysisk form og kropp bli viktigere for dem som konkurrerer på et høyt nivå enn andre. Man kan imidlertid også spørre om ikke prestasjon og konkurranse er en del av idrettens vesen, og i forhold til det jeg har kalt idrettens iboende verdier – glede og ekspressivitet – kan man både vente at disse er avhengige av et visst konkurranseelement, samtidig som man også kan forestille seg at disse verdiene altså vil lide under for stor vektlegging av prestasjon og ytelse.

Et siste forhold jeg skal trekke fram her er aktualisert av utviklingen de senere årene, der man mener å kunne se en stadig økende tendens til profesjonalisering og kommersialisering innen den frivillige idretten (Enjolras & Seippel 2001). I denne sammenhengen er jeg interessert i å se på om strukturelle trekk ved de frivillige idrettslagene virker inn på hvordan folk opplever deltakelsen i idrettslaget.

Her vil jeg begrense meg til å se på hvordan det kanskje viktigste strukturelle trekket ved idrettslagene – størrelse målt i antall medlemmer - virker inn på den meningen som tillegges aktivitetene. På et helt generelt nivå vil antakelsen her være at store idrettslag – ofte kommersielle og profesjonaliserte - i større grad vil være preget av instrumentelle begrunnelser.

Kapittelets to teoretiske deler har tjent to formål. For det første er syv ulike begrunnelser – idrettens mening - for å være idrettslig aktiv blitt presentert. For det andre har disse ulike begrunnelsene blitt satt inn i en større sosial sammenheng som har gjort det mulig å gjøre visse antakelser om hvordan begrunnelsene varierer mellom ut fra sosial bakgrunn, type idrettsaktivitet og organisatorisk sammenheng.

3.4 Idrettens mening: Empiriske analyser

I avsnittene over har jeg presentert syv forskjellige grunner det kan være rimelig å anta at folk knytter til sin aktivitet i idrettslag, og jeg har også vist til en del sosiale sammenhenger ut fra hvilke man kan forvente å finne forskjeller mellom ulike grupper med hensyn til hva slags mening man knytter til sin idrettsaktivitet. I dette avsnittet skal jeg først presentere en oversikt over statusen til de ulike formålene for å drive idrett: hvor sterkt står de og hvor utbredt er de (3.4.1). Dernest skal jeg se i hvilken grad man finner forskjeller langs de syv begrunnelsene ut fra de tre innfallsvinklene som er presentert over: sosial ulikhet (3.4.2), idrettsaktivitet (3.4.3) og organisasjon (3.4.4). Til slutt skal jeg også gjennomføre en multivariat analyse der de ulike uavhengige variablene (sosial bakgrunn, idrett, organisasjon) vurderes samlet i forhold til de avhengige variablene (begrunnelser) (3.4.5).

3.4.1 Idrettens mening: Grunnleggende dimensjoner

Teoretisk har jeg altså kommet fram til syv ulike formål eller typer av begrunnelse det er rimelig å forvente at folk – i ulik grad og i forhold til ulike aktiviteter – vil kunne knytte til sin idrettsaktivitet. Det konkrete utgangspunktet for å operasjonalisere de syv dimensjonene

er et ”spørsmål” bestående av ulike utsagn der respondentene er blitt bedt om å krysse av for hvor viktig de opplever at ulike grunner for deres deltakelse i aktiviteten i idrettslaget.¹⁸

I tabell 3.1 finner man en oversikt over gjennomsnittsverdier og standardavvik i forhold til de ulike begrunnelsene, og vi ser at det er relativt klare forskjeller mellom hvor viktige de ulike formålene oppfattes om vi ser på gjennomsnittsverdier i utvalget som helhet.

Den viktigste begrunnelsen for å være aktiv i frivillige idrettslag er at ”det er gøy”, at det gir glede. De neste grunnene, etter hvor viktig de oppfattes, er at man gjennom idretten kommer i bedre fysisk form og får mentalt overskudd. Dernest følger det sosiale aspek-

18. Ulike forsøk på å få fram underliggende dimensjoner gjennom en faktoranalyse ble forkastet da løsningene ikke ga tilfredsstillende mening teoretisk. Indeksene som brukes i denne analysen er derfor bygget opp rundt enkeltvariabler valgt ut fra teoretiske forventninger. Helt konkret er indeksene konstruert ut fra en liste med utsagn der respondentene er bedt om å si om de mener utsagnene ’Stemmer svært godt’, ’Stemmer nokså godt’, ’Stemmer nokså dårlig’, ’Stemmer svært dårlig’ og ’Vet ikke’. ”Vet-ikke-svarene” er brukt som en mellomkategori slik at hver enkelt variabel fungerer som en fempunktsskala. Hver enkelt meningsdimensjon består så av en, to eller tre variabler som er slått sammen og delt på antall variabler slått sammen. Under følger en oversikt over hvilke utsagn som er brukt på hver enkelt dimensjon og ’cronbachs alpha’ som et mål for indeksens reliabilitet.
- Glede: ”Jeg synes det er gøy å drive idrett”.
- Fysisk form: ”Jeg ønsker meg en sunn kropp”, ”Jeg vil holde meg i god form”. Cronbachs alpha: 0.74.
- Mentalt overskudd: ”Jeg føler at jeg får mentalt overskudd av å trene”, ”Jeg føler at jeg kopler av og stresser ned”, ”Jeg føler at jeg får fysisk overskudd av å trene”. Cronbachs alpha: 0.76.
- Det sosiale: ”Jeg treffer vennene mine i idrettslaget”, ”Jeg setter pris på det sosiale fellesskapet i laget”, ”Idretten er viktig for mitt sosiale nettverk”. Cronbachs alpha: 0.79.
- Ytelse & prestasjon: ”Jeg liker å konkurrere”, ”Jeg liker spenning og utfordring”, ”Jeg liker å vinne”. Cronbachs alpha: 0.78.
- Ekspressivitet: ”Jeg føler at jeg får uttrykt viktige sider ved meg selv ved å være aktiv i laget”.
- Utseende & kropp: ”Jeg ønsker å ta hensyn til utseendet”, ”Jeg tar hensyn til vekten”, ”Jeg deltar for å få en pen og tiltrekkende kropp”. Cronbachs alpha: 0.71.

Tabell 3.1 Formål for å drive idrett. Gjennomsnittsverdier og standardavvik

	Gjennomsnittsverdier	Standardavvik
Glede	4,34	0,94
Fysisk form	4,18	0,86
Mentalt overskudd	3,86	0,94
Sosiale fellesskap	3,60	1,06
Prestasjon & ytelse	3,09	1,22
Ekspressivitet	2,87	1,37
Kropp & prestasjon	2,38	1,04

tet ved idrettsaktivitetene. Herfra er det igjen et stykke ned til "prestasjon og ytelse" som formål. Idrettens ekspressive uttrykk følger så, mens den klart minst viktige grunnen er utseende og kropp. Standardavviket avtar i takt med at "oppslutningen" øker og underbygger med det inntrykket av at det er noen verdier som har en høyere og mer utbredt oppslutning.

Figur 3.9a-g (se appendiks) viser mer konkret hvordan svarene fordeler seg i forhold til de ulike meningsstrukturene. Man kan ut fra disse figurene skille mellom tre sett av begrunnelser. Fem figurer – 'ytelse & prestasjon', 'mentalt overskudd', 'sosiale fellesskap', 'fysisk form' og 'glede' – heller alle mot høyre og viser hvordan flertallet av de aktive – om enn på svært ulikt nivå – gir en høy skår på variablene. Disse variablene viser både at idretten har verdi i seg selv, en instrumentell verdi og en sosial side. Når det gjelder 'ekspressivitet', sprer svarene seg her utover hele skalaen. Den siste dimensjonen, 'kropp & utseende' er mer polarisert og avviker fra de andre i det et flertall av de som svarer her velger å gi denne grunnen en lav verdi, og bare et mindretall gir den en høy verdi.

Alt i alt viser denne oversikten over hvordan folk selv oppfatter formålet for sin deltakelse i idrettslag at det er mange og ulike begrunnelser som alle står sterkt. Den viktigste er gleden ved å drive idrett, og formålet ligger da i aktiviteten selv. Dermed følger mer instrumentelle verdier knyttet til fysisk helse og mentalt velvære, mens også idretten som arena for sosialt fellesskap er viktig for mange. Om man sammenlikner disse funnene med studier av befolkningens motiver for å være fysisk aktive (Danielsen 1989; Breivik & Vaagbø 1998), ser den viktigste forskjellen ut til å være at "gle-

de/more” står sterkere som grunn for å være aktiv i et idrettslag enn det å være fysisk aktiv mer generelt.¹⁹

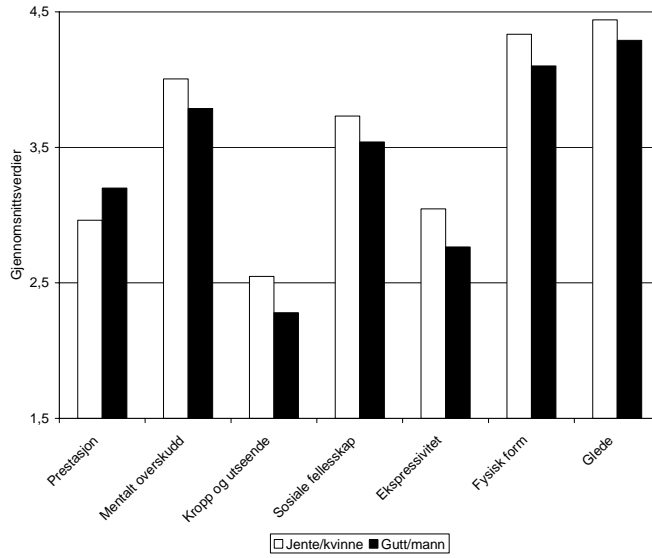
3.4.2 Idrettens mening: Sosial ulikhet

Det er som påvist over mye som tyder på at ulike individer og grupper i befolkningen legger ulik mening i sin idrettsaktivitet. I dette avsnittet skal jeg se nærmere på dette i forhold til kjønn, alder, klasse og kultur. Når det gjaldt kjønnsforskjeller, antok jeg at gutter er mer konkurranse- og prestasjonsorienterte enn jenter, mens jenter på sin side kan være mer opptatt av kropp og utseende og det sosiale enn gutter. Ser vi på figur 3.1, er det signifikante kjønnsforskjeller langs alle meningsdimensjonene, og jentene ligger høyest på samtlige bortsett fra ”prestasjons- og ytelse”. Antakelsene om at gutter er mer fokusert på prestasjon og jenter mer på det sosiale og kropp og utseende blir altså bekreftet, samtidig som jeg også finner at jenter scorer høyere både på de ”vanlige” instrumentelle formålene (som fysisk og mental helse) og idrettens iboende verdi (glede og det ekspressive). Slik sett kan det rett og slett se ut som om jenter og kvinner, når de først er aktive i et idrettslag, har mer igjen for sin deltakelse i idretten enn guttene, om man ser bort fra prestasjon og ytelse.

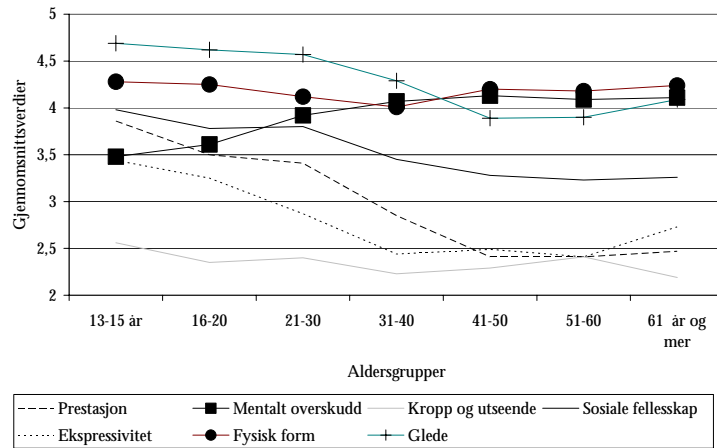
Disse forskjellene kan også komme av at jenter svarer mer ”positivt” på slike spørsmål enn gutter. Ser man ser på avstand mellom kjønnene i gjennomsnittsverdier, så er forskjellene jevnt over ganske like, men likevel noe større når det gjelder ”utseende” og ”ekspressivitet”.

19. Man skal imidlertid være klar over at det her er noe ulike teoretiske innfallsvinkler og noe ulike spørsmål som er brukt i de ulike undersøkelsene.

Figur 3.1 Idrettens begrunnelse i forhold til kjønn

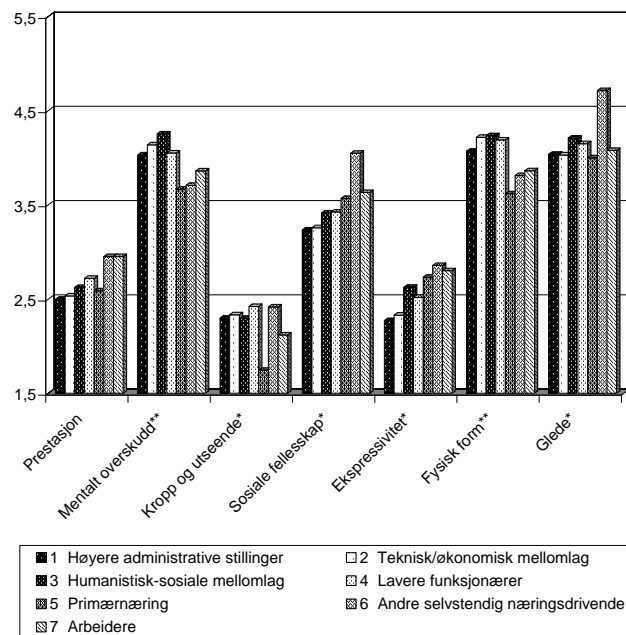
Figur 3.2 Idrettens begrunnelse i forhold til alder

Når det gjelder alder, er den mest nærliggende antakelsen at "leken" og det sosiale kanskje står sterkest hos de yngre, mens det mer instrumentelle står sterkere med økende alder. Hovedinntrykket fra figur 3.2 er imidlertid at betydningen av de ulike begrunnelsene mer generelt avtar med alderen; man blir mindre opptatt av prestasjon, det sosiale, gleden og det ekspressive med økende alder. Det er to unntak fra denne hovedtendensen. For det første er det, relativt til de andre verdiene, jevn oppslutning mellom aldersgruppene når det gjelder idretten som noe man benytter seg av for å holde seg i god form. For det andre er det en dimensjon hvor det er en positiv sammenheng med alder: mentalt overskudd blir en viktigere grunn med økende alder. Det er altså de instrumentelle begrunnelsene for å drive idrett som står seg eller øker med alderen.

I de teoretiske drøftingene over ble det vist til flere dimensjoner i

Figur 3.3 Idrettens begrunnelse i forhold til klassebakgrunn

klassebegrepet som kan tenkes å ha betydning for hva slags mening ulike grupper legger i sin idrettsaktivitet: både økonomisk status og mer livsstilspregede forhold kan ha sammenheng med hva slags mening man legger i idrettsaktivitetene sine.

Figur 3.3 tyder på at det finnes tendenser til et klassehabitus i den norske befolkningen når det gjelder hvilken begrunnelse man har for sin idrettsaktivitet.²⁰ Med hensyn til prestasjon (ikke signifikant), det sosiale og det ekspressive, synes det å eksistere en negativ klasse-sammenheng da disse begrunnelsene for å drive idrett står lavere i de høye enn lave klasser. Forholdet er mer sammensatt – til dels motsatt - når det gjelder det mentale og den fysiske formen, der de høyere klasser skårer høyere enn de lave (og dette er også de mest signifikante sammenhengene). Når det gjelder glede er det vanskeligere å tolke funnene i henhold til et klasseperspektiv. Alt i alt tyder likevel våre data på at idrettens mening henger sammen med klassebakgrunn på en måte som delvis – fysisk form og mentalt overskudd for de høyere sosiale lag, det sosiale og det ekspressive for de lavere – svarer til de teoretiske antakelsene, og som tyder på at det er en forskjell, om enn ikke veldig markant, når det gjelder hva idretten faktisk betyr for ulike lag i befolkningen.

Den fjerde dimensjonen som er blitt trukket fram i forbindelse med forståelse av sosial ulikhet i vårt moderne samfunn går på at forhold knyttet til livsstil og kultur er blitt viktigere enn tidligere for å forstå individers verdier, holdninger og handlinger. For å se om slike variabler har noe å si i forhold til hva slags mening man legger i idretten, har jeg tatt utgangspunkt i to sett av kulturelle preferanser som jeg ser som uttrykk for mer livsstilsbaserte holdninger. Her er det nærliggende å anta at musikk nok er det som best uttrykker slike holdninger, som igjen kan reflektere forskjeller i tilnærming til et sosialt felt som idretten. Faktoranalyser av musikk- og litteraturpreferanser gir faktorer som er meningsfulle,²¹ og om man så ser på sammenhengen – enkle korrelasjoner – mellom musikk- og litteratur-

20. Analysen er bare gjort for de over 18 år.

21. Se tabell 3.5a og 3.5b i appendiks for resultatene av faktoranalysen.

Tabell 3.2 Korrelasjon mellom begrunnelser for å drive idrett og musikksmak.

	Klassisk musikk	House & Techno	Western	Folkemusikk	Lett musikk, Rock, blues musikal	
Prestasjon & ytelse	0,88**	0,12**	-0,09**	0,08**	0,04	-0,02
Mentalt overskudd	0,07**	0,28**	0,89**	0,03	0,04	-0,04
Kropp & Utseende	0,07*	0,25**	0,09**	0,02	0,93**	0,09**
Sosiale fellesskap	0,23**	0,07*	0,06	0,94**	0,01	0,07*
Ekspressivitet	0,54**	0,13**	0,26**	0,30**	0,07*	0,35**
Fysisk form	0,03	0,80**	0,24**	0,09**	0,25**	0,08**
Glede	0,52**	0,37**	0,10**	0,27**	-0,10**	-0,26**

Tabell 3.3 Korrelasjon mellom begrunnelser for å drive idrett og litterære preferanser

	Romaner	Fag	Natur, jakt	Lyrikk	Spenning	Romantikk
Prestasjon & ytelse	-0,24**	-0,07**	-0,07**	0,04	0,17**	-0,08
Mentalt overskudd	0,21**	0,07**	0,11**	0,07**	-0,10**	0,06*
Kropp & Utseende	0,02	-0,02	-0,02	0,00	0,03	0,07
Sosiale fellesskap	-0,18**	-0,01	-0,03	-0,01	0,03	0,08
Ekspressivitet	-0,16**	-0,01	-0,06*	0,05*	0,07**	0,04
Fysisk form	0,01	-0,03	-0,03	0,09**	-0,07**	0,06
Glede	-0,12	-0,05	-0,09	0,08	0,07	0,02

smak og hva slags mening man knytter til sin idrettsaktivitet, finnes det en del interessante sammenhenger.

Jeg skal ikke legge for stor vekt på disse funnene, og bare kommentere de som går på musikksmak siden de gir tydeligst resultater og er enklest å fortolke. Ser vi på de to ”kraftigste” faktorene når det gjelder musikksmak, lar disse seg fortolke som henholdsvis ”klassisk” og ”house” musikk; den første betoner noe bestandig, dannet og seriøst; den andre noe mer ungdommelig. Med hensyn til den første faktoren – de som liker klassisk musikk – finner man her fem relativt sterke og signifikante sammenhenger. Fire av dem er negative og knyttes til ytelse, det sosiale, ekspressivitet og glede. Den eneste positive sammenhengen peker mot at dette er en gruppe som legger vekt på at idrett gir mentalt overskudd. Ser man på den andre faktoren – housemusikk – er her samtlige sammenhenger signifikante og alle så nær som én er positive. Her peker særlig ”ytelse & prestasjon” seg ut, selv om også ekspressivitet og glede scorer høyt. Den

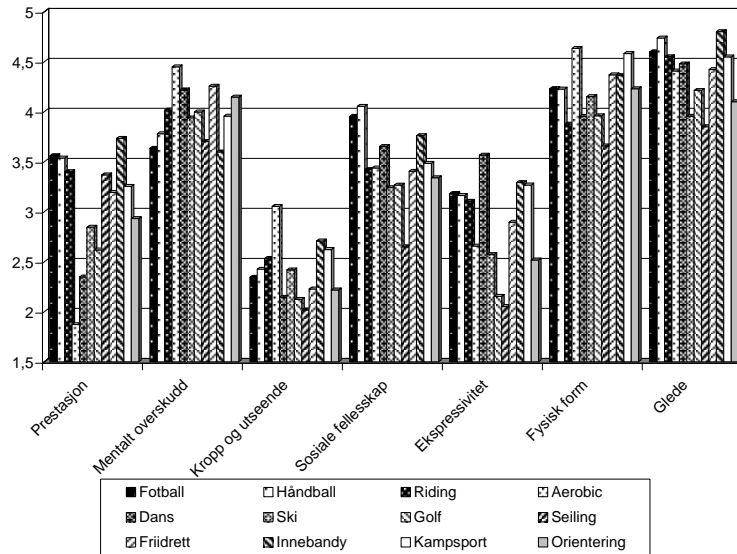
eneste negative sammenhengen finner vi knyttet til ”mentalt overskudd”. Disse funnene støtter delvis en teori om at det finnes et segment – ungdommelig og knyttet til en kulturell livsstil – hvor idrettens egenverdi – både det ekspressive og gleden – står sentralt, men også, og kanskje noe mer overraskende, konkurranse og prestasjons-elementet.

Alt i alt finnes det mange sammenhenger mellom sosiale bakgrunnsvariabler og hva folk legger av mening i sin trening i idrettslagene. Kjønnforskjellene er kanskje de mest markante og interessante; både fordi de tydelig viser at det er forskjeller på hva kvinner og menn får ut av sin deltakelse i idretten, fordi de direkte reflekterer grunnen til at noe som stadig har vært framhevet som et problem – idrettens lave kvinneandel – og fordi de sier noe om hvorfor kvinner er den viktigste gruppen på de nye kommersielle treningssentrene. Aldersforskjellene er også som man kan vente; alt avtar med alderen bortsett fra interesse for egen helse. Klasseforskjellene er interessante og svarer for en stor del til de teoretiske antakelsene, men er ikke veldig markante. Kulturforskjeller kaster også et visst lys over forskjeller som kan være av betydning for å forstå sosiale prosesser knyttet til utviklingen innen idretten, men, igjen, disse er svake må studeres ytterligere for å kunne gi håndfaste resultater.

3.4.3 Idrettens mening: Ulike idrettsaktiviteter

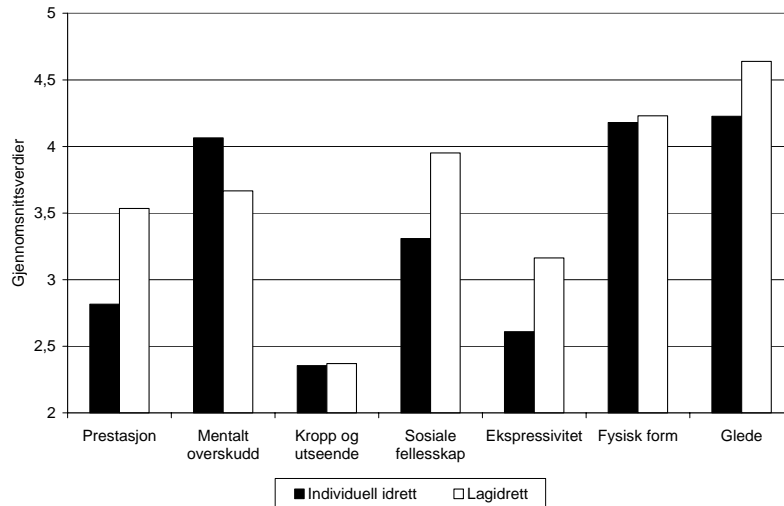
For å forstå hva folk legger i sin idrettsaktivitet er trekk ved selve aktiviteten muligvis like viktig som sosial bakgrunn. Jeg skal her se på tre sider ved aktiviteten: hva slags idrett man driver, forholdet mellom lagidretter og individuelle idretter og forskjeller mellom utøver som befinner seg på henholdsvis et lavt og høyt konkurransenivå.

Figur 3.4 Idrettens begrunnelse i forhold til idrettsgren

Når det gjelder enkeltstående idretter og spørsmålet om hva slags mening de bør tilskrives, er det vanskelig å tenke seg systematiske sammenhenger (hvis man ser bort fra det som kommer i neste punkt: lag- vs individuelle idretter), men analysen viser likevel at det er mange enkeltstående funn som det kan være interessant å bite seg merke i. Med hensyn til prestasjonsorientering er det mest markante funnet at aerobic, og delvis dans og golf, ligger på et lavt nivå og dermed ser ut til å fungere som mosjonsidretter, mens de vanligste lagidrettene – fotball, håndball og innebandy – er preget av det høyeste fokuset på prestasjon. Når det gjelder ”mentalt overskudd” finnes det et nesten motsatt mønster: aerobic og dans med enkelte typiske individuelle idretter (friidrett og orientering) på topp, mens de prestasjonsorienterte lagidrettene her kommer dårligst ut. Aerobic er helt klart den idretten der ”kropp og utseende ” står fram som viktige. De store lagidrettene peker seg igjen ut når det gjelder idrettens sosiale dimensjon, og dans ser ut som om det er den idretten med det største ekspressive potensialet. Den fysiske formen står høyt i kurs i

Figur 3.5 Idrettens begrunnelse i forhold til lag- og individuell idrett

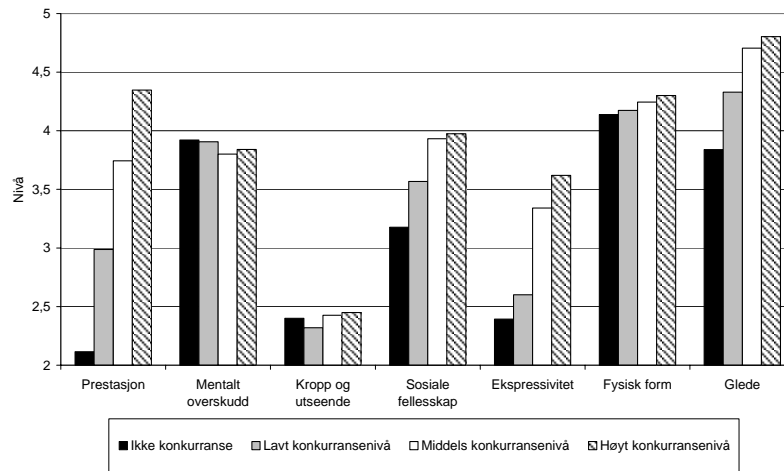

alle de store idrettene, men høyest i aerobic og kampsport. Når det gjelder "glede" er det nok en gang de tre lagidrettene som skårer høyest, mens en del individuelle idretter – golf, seiling, friidrett, orientering - kommer "dårlig" ut.

En tendens som tegner seg i analysen av enkeltidretter og som også gir mening teoretisk i forhold til spørsmålet om idrettens sosiale funksjoner, er å skille mellom individuelle idretter og lagidretter. Og om vi ser på forskjeller her, er resultatene av en slik analyse også ganske interessante. På den ene siden finner jeg at lagidrettene i det store og det hele kommer "bedre" ut enn de individuelle idrettene; mer glede, mer samhold, mer ekspressivitet og mer prestasjonsorientering. På den andre siden ser det ut som om den individuelle idretten kommer bedre ut enn lagidrettene når det gjelder idrett som rekreasjon. Idrett for utseende eller for formens skyld står omtrent like sterkt i de ulike idrettsformene.

Med hensyn til konkurransenivå, er det to spørsmål som står sentralt. For det første kan man anta at mer fokus på prestasjon og konkurranse innebærer en slags eksklusivitet og gjensidig mistillit som går utover det sosiale. For det andre kan man spørre om det er en

Figur 3.6. Idrettens begrunnelse i forhold til nivå

sammenheng mellom konkurranse og den iboende verdien i idretten, og man kan her i prinsippet tenke seg at sammenhengen går begge veier; ytelse og prestasjon går ut over gleden, eller, konkurransen er en forutsetning for glede i idretten.

Det første og mest entydig funnet er, ikke overraskende, at det er en klar og signifikant sammenheng mellom prestasjon og konkurransenivå: jo høyere konkurransenivå, jo viktigere er prestasjon som begrunnelse for å være aktiv. Når det gjelder rekreasjon er det en svak negativ sammenheng og det å drive idrett for utseendets skyld ser bare i liten grad ut til å henge sammen med konkurransenivå. Det er en svak men entydig og signifikant sammenheng mellom konkurransenivå og det å begrunne idrettsaktiviteten med at man kommer i bedre form. Jeg opererer med to uttrykk for idrettens iboende verdi – glede og ekspressivitet – og begge disse verdiene står helt klart sterkere blant dem som driver idrett på høyt konkurransenivå. Dette synes å underbygge teorien om at konkurranse og prestasjon er direkte knyttet til idrettens iboende verdi, og at det muligvis ligger en dilemma i forhold til det å utvikle en breddeidrett som ikke skal være for konkurranseorientert samtidig som den gir de godene som ligger i idretten som glede og ekspressivitet. Videre er det også en klar posi-

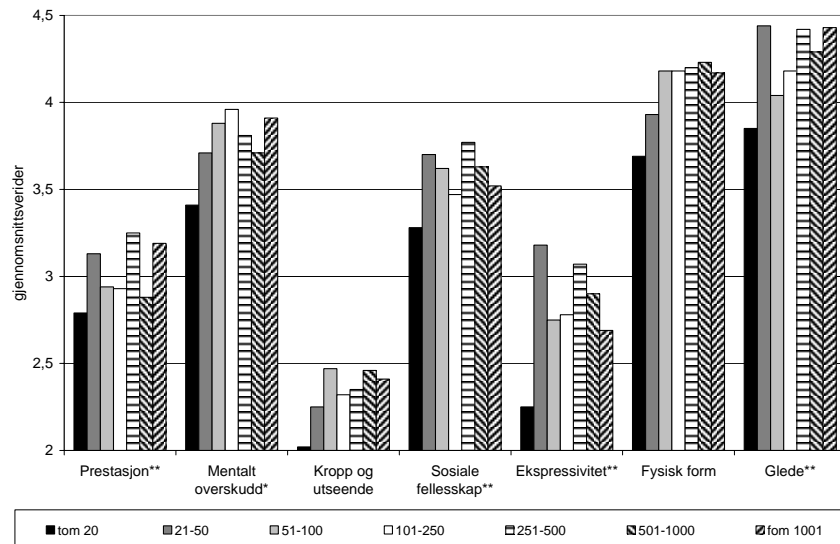
tiv sammenheng mellom det å drive idrett på konkurransenivå og det å se på idretten som en viktig sosial arena.

3.4.4 Idrettens mening: Ulik organisering

Nok et forhold som kan ha betydning for hvordan man deltar i et idrettslag kan være betinget av organisatoriske aspekter knyttet til selve laget. I denne sammenhengen skal jeg begrense meg til å se på idrettslagenes størrelse (antall medlemmer). Sammenhengene mellom denne og grunnene til å drive idrett er gjengitt i figur 3.7.

Det er interessant å merke seg at det er flere signifikante sammenhenger mellom størrelsen på idrettslagene og ”idrettens mening”. Om man skal lese ut en tendens av denne figuren, synes det å være at det ikke er de små idrettslagene som har høyest skårer på disse variablene. Skal man spesifisere funnene utover dette, finner vi i noen tilfeller en omvendt u-form (de små og store har lave skårer); i noen tilfeller er det en tilnærmet jevnt stigende kurve - jo større jo bedre -

Figur 3.7 Idrettens begrunnelse i forhold til størrelse på idrettslagene

mens noen tilfeller er mer usystematiske. Det er vanskelig å trekke ut klare og entydige funn når det gjelder forholdet mellom lag og begrunnelser for aktivitet.

3.4.5 Idrettens mening: Multivariat analyse

Over har jeg vist til en rekke sammenhenger mellom hva slags begrunnelser folk knytter til sin idrettsaktivitet i frivillige idrettslag, og hvordan disse begrunnelsene varierer både med sosiale bakgrunn, i forhold til karakteristika ved selve idrettsaktiviteten og ved kjenne-tegn på lagene. Som en avslutning på dette avsnittet skal jeg foreta en mer samlet analyse der jeg ser hvordan de mange variablene virker sammen, og med det gi en bedre oversikt over hvilke forhold som samlet sett virkelig har betydning for hva folk legger i idrettsaktiviteten sin. Det gjøres en analyse for hver av de syv meningsdimensjonene. For ikke å gjøre analysene for kompliserte og fordi en del av de variablene som er presentert over er vanskelige å bruke i multivariate analyser av den typen som følger²², skal jeg bare legge vekt på fire uavhengige variabler: kjønn, alder, konkurransenivå og lagidrett vs. individuelle idretter.

Resultatene av regresjonsanalysene er presentert i tabell 3.4a til 3.4g, og hver av analysene er gjennomført i to omganger (blokker). I første omgang er bare alder og kjønn inkludert i analysene, mens konkurransenivå og 'lagidrett vs. individuell idrett' er tatt med i andre omgang. På denne måten er det mulig både å se på effekten av hver enkelt variabel, og å sammenlikne betydningen av sosial bakgrunn (første blokk) med betydningen av idrettsaktiviteten (andre blokk).

22. Jeg har prøvd ut "kulturvariablene" og de har en viss, om enn begrenset effekt, men som bare i begrenset grad bidrar til interessante resultater. Klassevariablene er vanskelig å anvende når en så stor andel av utvalget er yngre som her. Organisasjonstype har liten effekt på hva slags mening man legger i idretten i slike multivariate analyser (og de blir dessuten svært kompliserte da de inneholder variabler på to nivåer).

Når det gjelder den mest utbredte meningen som knyttes til idrettsaktiviteten – *glede* – så forklares 11 prosent av variansen her av sosial bakgrunn, mens forklaringskraften økes til 17 prosent når idrettsaktiviteten også trekkes inn. Når det gjelder sosial bakgrunn er det først og fremst alder som er viktig: jo yngre man er, jo viktigere er glede og moro som begrunnelse for det å være idrettslig aktiv. Ser man på aktivitetstypen, er det en klar tendens til at de på et høyt konkurransenivå i større grad sier at glede knyttet til idretten er viktig enn de på et lavt konkurransenivå.

Den nest viktigste grunnen til å være idrettslig aktiv er å holde seg i *fysisk god form*, men her forklares svært lite av forskjellene av våre variabler, og den eneste variabelen som har en signifikant effekt er kjønn: jenter/kvinner legger større vekt på den fysiske formen enn menn. Det å holde seg i god fysisk form ser altså ut til å være et formål som er utbredt i alle grupper.

Ser man på *mentalt overskudd* forklares igjen rundt ti prosent av variansen av de sosiale bakgrunnsvariablene, mens denne andelen økes med kun en prosent når man legger til trekk ved idrettsaktiviteten som forklaringsvariabler, selv om begge disse også har en signifikant effekt. Om man ser på de sosiale sidene ved dette spørsmålet er det jenter/kvinner og de eldre som legger størst vekt på det mentale som en grunn til å drive idrett. Videre er det, selv om dette bidrar lite til den samlede forklaringskraften, slik at de på et høyere konkurransenivå og de som driver individuelle idretter også har en tendens til å vektlegge idrettens mentale dimensjoner mer enn andre.

Tabell 3.4a. Prestasjon.

Regresjonskoeffisienter, **p<0,01, *p<0,05

	Modell 1	Modell 2
Konstant	3,52**	1,93**
Mann/gutt	0,45**	0,29**
Alder	-0,03**	-0,02**
Nivå		0,58**
Lag vs. ind		0,03
R ²	0,24	0,39

Tabell 3.4c. Kropp og utseende.

Regresjonskoeffisienter, **p<0,01, *p<0,05

	Modell 1	Modell 2
Konstant	2,87**	2,95**
Mann/gutt	-0,25**	-0,24**
Alder	-0,00	-0,00
Nivå		0,02
Lag vs. ind		-0,07
R ²	0,02	0,02

Tabell 3.4e. Ekspressivitet.

Regresjonskoeffisienter, **p<0,01, *p<0,05

	Modell 1	Modell 2
Konstant	3,73**	2,62**
Mann/gutt	-0,11	-0,21
Alder	-0,02**	-0,01**
Nivå		0,35**
Lag vs. ind		0,00
R ²	0,08	0,12

Tabell 3.4g. Glede

Regresjonskoeffisienter, **p<0,01, *p<0,05

	Modell 1	Modell 2
Konstant	4,93**	4,12**
Mann/gutt	0,02	-0,06
Alder	-0,02**	-0,01**
Nivå		0,25**
Lag vs. ind		0,08
R ²	0,11	0,17

Tabell 3.4b. Mentalt overskudd.

Regresjonskoeffisienter, **p<0,01, *p<0,05

	Modell 1	Modell 2
Konstant	3,88**	3,96**
Mann/gutt	-0,32**	-0,32**
Alder	0,02**	0,02**
Nivå		0,10**
Lag vs. ind		-0,20**
R ²	0,10	0,11

Tabell 3.4d. Det sosiale.

Regresjonskoeffisienter, **p<0,01, *p<0,05

	Modell 1	Modell 2
Konstant	4,21**	3,04**
Mann/gutt	-0,02	-0,11
Alder	-0,02**	-0,01**
Nivå		0,18**
Lag vs. ind		0,38**
R ²	0,08	0,13

Tabell 3.4f. Fysisk form.

Regresjonskoeffisienter, **p<0,01, *p<0,05

	Modell 1	Modell 2
Konstant	4,58**	4,30**
Mann/gutt	-0,22**	-0,25**
Alder	-0,00	0,00
Nivå		0,06
Lag vs. ind		0,07
R ²	0,02	0,02

Midt på treet, som den fjerde viktigste grunnen til å være aktiv i idrettslag, følger så den grunnen som er fokus for denne rapporten: *det sosiale fellesskapet*. Den sosiale bakgrunnen forklarer åtte prosent av variansen i avhengig variabel, men stiger markant til tretten prosent når også karakteristika ved idrettsaktiviteten inkluderes. På den sosiale siden er det alder som har en signifikant effekt, og da i den betydning at idrettens sosiale aspekt er viktigst for de yngre. For idrettsaktiviteten er det slik at det er de på et høyere konkurransenivå og de som deltar i lagidretter som i størst grad sier at det sosiale er en viktig grunn til å være aktiv i idrettslaget.

Den grunnen til å være aktiv som kanskje ofte utlegges som det grunnleggende trekk ved idrettens vesen: *ytelse og prestasjon* (ofte knyttet til konkurranse), er ikke blant de viktigste når folk blir bedt om å si hvorfor de er aktive i idrettslaget.²³ Dette er likevel den av grunnene til å drive idrett som forklares best med de variablene som er inkludert i denne analysen; 24 prosent for sosial bakgrunn som øker til 39 prosent når idrettsaktiviteten trekkes inn. For sosial bakgrunn viser begge variabler en statistisk signifikant effekt; menn og yngre er opptatt av prestasjon og ytelse knyttet til idrettsaktiviteten. Videre er det, rimeligvis, slik at de på et høyt konkurransenivå vektlegger prestasjonsaspektet tungt i forhold til andre. Det er ingen signifikant forskjell når det gjelder individuelle idretter og lagidretter for dette spørsmålet.

Idrett som *ekspressiv* aktivitet er den nest minst viktige av de grunnene jeg har med i denne undersøkelsen, og åtte prosent av variansen i denne variabelen forklares av sosial bakgrunn, mens ytterligere fire kan knyttes til selve idrettsaktiviteten. Det ekspressive er viktig for jenter/kvinner og for de yngre, mens det igjen er en positiv effekt for de som er på et høyt konkurransenivå.

Kropp og utseende blir stående som en lite viktig grunn til å være aktiv i idrettslagene, og det er også bare en svært liten del av for-

23. Før man avskriver dette som en viktig grunn til å være aktiv i idrettslaget må man likevel være klar over at det å drive idrett på et høyt konkurransenivå er en svært viktig faktor for å forklare forskjeller både når det gjelder glede og fellesskap i idretten.

skjeller i opptatthet av dette som forklares av våre variabler. Det er en signifikant variabel – kjønn – som viser at kropp og utseende er viktigere for jenter/kvinner, uavhengig av alder, enn menn.

3.5 Diskusjon og konklusjon

Det er i ferd med å bli en selvfølgelighet at idrett – og fysisk aktivitet mer generelt - i vårt senmoderne samfunn antar et mangfold av former når det gjelder aktivitetstyper, nivå, geografisk og romlig arena, og sosial og organisatorisk sammenheng. Formålet med dette kapitlet har vært å se hvordan dette mangfoldet reflekteres i hvordan de som er aktive i frivillige idrettslag knytter mening til sin aktivitet i idrettslagene: hvorfor er man (idrettslig) aktiv i et frivillig idrettslag. I tråd med rapportens tema, er det særlig ”det sosiale” som formål som har vært i fokus.

Etter en mer teoretisk gjennomgang av spørsmålet om hva slags mening det er rimelig å forvente at ulike utøvere legger i sin idrettsaktivitet, har kapitlet forsøkt å få fram hvilke av disse meningsdimensjonene vi finner blant de som er aktive i norske idrettslag.

For det første har jeg i dette kapitlet tatt opp hvor viktige hver av disse grunnene til å være aktive i et idrettslag er, og grunnene er, etter hvor viktige de oppfattes å være: Glede, fysisk form, mentalt overskudd, sosiale fellesskap, prestasjon og ytelse, ekspressivitet og kropp og utseende.

Dernest har kapitlet forsøkt å finne fram til hvilke grupper - sosialt, idrettslig og organisatorisk – som legger størst vekt på de ulike grunnene. Dette er først gjort gjennom en rekke analyser som illustrerer på helt grunnleggende og enkelt vis hvordan disse forskjellene utspiller seg i forhold til enkeltstående variabler (bivariate analyser). Til slutt er det gjennomført en serie med multivariate regresjonsanalyser som viser hvordan de syv grunnene til å drive idrett hver for seg betinges av sosiale bakgrunnsvariabler og trekk ved selve idrettsaktiviteten.

Når det gjelder sosial bakgrunn fant jeg at *kjønn* har betydning i forhold til fire av grunnene: Jenter/kvinner er mer opptatt av fysisk

form, mental rekreasjon og ekspressivitet, mens menn i større grad vektlegger prestasjon og ytelse. Ser vi på alder finner vi at de yngre er mer opptatt av glede, det sosiale, prestasjonen og den ekspressive siden av idretten enn de eldre som på sin side finner det mentale overskuddet de får gjennom idretten som viktig.

For selve det idrettslige kom det også fram flere og viktige forskjeller. For det første viste det seg at hvilket *konkurransenivå* man befinner seg på har betydning for flere forhold: jo høyere konkurransenivå, jo høyere prioritet har glede, mentalt overskudd, det sosiale, prestasjonen og det ekspressive. For det andre har type idrett, i betydningen lagidrett versus individuelle idretter (positiv), betydning for det sosiale og mental rekreasjon (negativ) som begrunnelse for å drive idrett.

Analysene bekrefter at den moderne idretten er mangfoldig i det man finner mange og til dels ulike grunner til å være aktiv i idrettslag. Samtidig som det er forskjeller mht. hvordan disse grunnene står i ulike sosial grupper, er det like fullt funn i dette materialet som viser at det også er et visst mønster i dette mangfoldet. Og det er særlig fire tendenser som er verdt å bite seg merke i og som sammen synes å kunne si oss noe viktig om den organiserte idrettens plass og funksjon i vårt samfunn.

For det første synes det åpenbart at mange av de mer positive verdiene knyttet til idretten – glede, det sosiale, prestasjon og det ekspressive – er viktigst for de yngre (og bare for mentalt overskudd har alder en positiv effekt). Dette kan tyde på at idrett slik den drives i frivillige idrettslag først og fremst er viktig for de yngre.

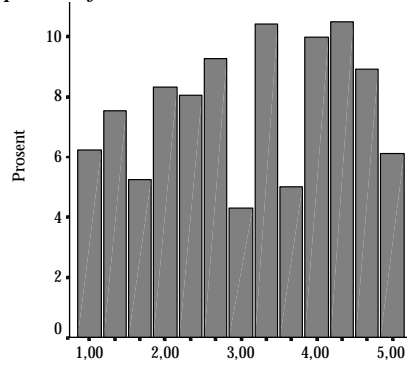
For det andre ser også konkurransenivå ut til å være svært viktig i forhold til mange av de begrunnelsene som studeres her, både gleden, det sosiale, prestasjonen og det ekspressive er viktigere for de som sier de er på et høyt konkurransenivå enn andre. Dette er de samme "positive" grunnene til å drive idrett som vi finner utbredt i forhold til de yngre og det kan jo da være rimelig å trekke den slutning at det er de yngre som er involvert i idrett på et visst nivå som er de som får mest ut av idretten (om man da antar at det at man vektlegger en grunn også, til en viss grad, reflekterer at man faktisk også får oppnår denne grunnen).

I forhold til det som er rapportens overordnede tema, sosial integrasjon, kan det også være verdt å legge til at dette er et formål som kommer inn under denne "alders-konkurrans-kategorien"; det er de yngste og de som er på et "høyere" konkurransenivå som oppgir det sosiale som viktig.

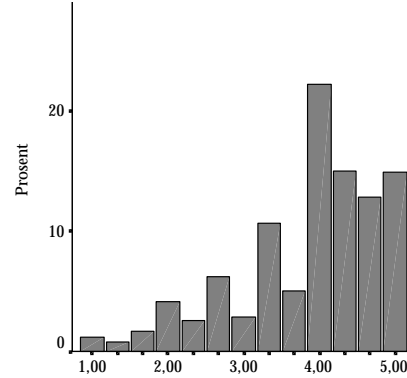
Til slutt kan det være verdt å vektlegge, nok en gang, at kjønnsforskjellene ser ut til å være viktige i analysene; bortsett fra 'prestasjon' som er guttenes grunn til å drive idrett, er det jentene som gir uttrykk for at begrunnelser som fysisk form, mentalt overskudd, ekspressivitet og kropp og utseende er viktige. Det er imidlertid ikke signifikante kjønnsforskjeller når det gjelder det som er denne rapportens hovedtema – det sosiale – eller det som framstår som den viktigste grunnen, nemlig glede. Det er imidlertid verdt å legge vekt på at prestasjon, som kanskje er den grunnen som er knyttet sterkest til idrettens vesen og som skiller idrett som aktivitet fra mange andre fritidsaktiviteter og andre arenaer for fysisk aktivitet, er viktigst for gutter.

3.6 Appendiks

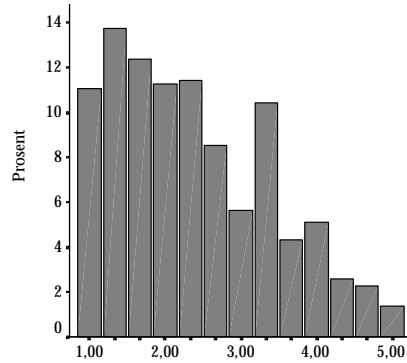
Figur 3.9 a Begrunnelse: Ytelse og prestasjon

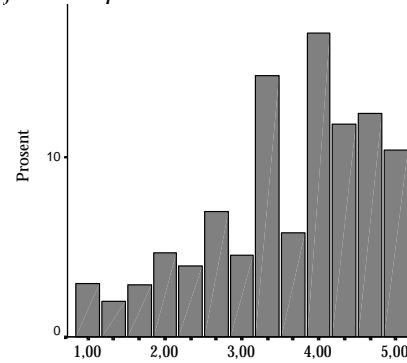
Figur 3.9b Begrunnelse: Mentalt overskudd

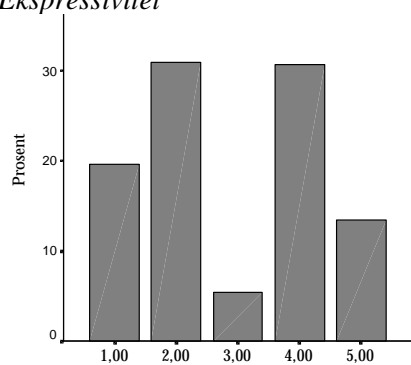
Figur 3.9c Begrunnelse: Kropp og utseende

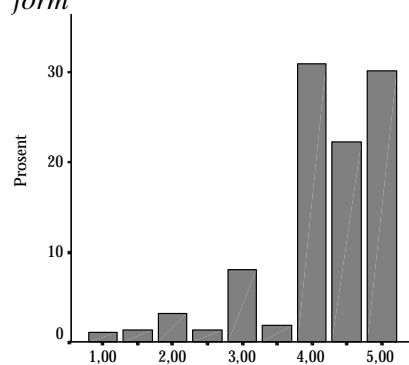
Figur 3.9d Begrunnelse: Sosiale fellesskap

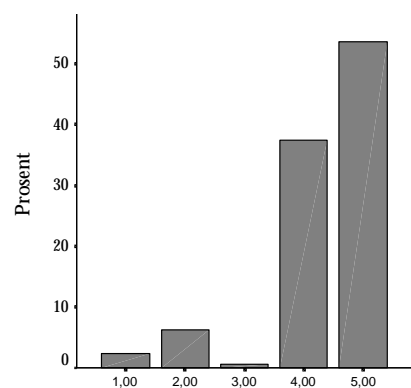
Figur 3.9e Begrunnelse: Ekspressivitet

Figur 3.9f Begrunnelse: Fysisk form

Figur 3.9g Begrunnelse: Glede

Tabell 3.5a. Faktoranalyser av litteraturpreferanser.

	1	2	3	4	5	6
Kriminal og spenningsromaner	,304	-,121	3,682E-02	-,221	,417	,460
Underholdningsromaner med romantikk	-1,395E-02	3,554E-02	-,121	7,102E-02	-8,886E-02	,755
Historiske romaner	,666	,129	-4,889E-02	4,786E-02	,120	9,246E-02
Biografier og erindringsbøker	,610	7,517E-02	9,170E-02	,132	-4,779E-02	-7,527E-02
Framtidsromaner og science fiction	,143	2,441E-02	-9,533E-02	-2,093E-02	,705	-,153
Western og cowboyromaner	-5,740E-02	-3,767E-02	,357	3,449E-03	,581	5,891E-02
Fagbøker	,192	,583	,164	6,905E-02	-5,562E-02	-,156
Klassiske norske, utenlandske romaner	,564	3,763E-02	-7,093E-02	,364	-1,800E-02	9,135E-02
Diktsamlinger og lyrikk	,199	4,559E-02	9,861E-02	,668	-4,040E-02	5,484E-02
Tegneserier	-,388	,123	-,136	,147	,594	2,388E-02
Oppslagsbøker og kunnskapsverk	,327	,615	,110	4,265E-02	6,038E-02	-,126
Debattbøker	,123	,110	5,158E-02	,526	6,781E-02	-,144
Novellesamlinger	7,280E-03	-3,474E-02	-8,823E-02	,653	6,854E-03	,451
Bøker om natur, miljø og friluftsliv	6,626E-02	,197	,724	7,201E-02	-4,996E-02	-5,720E-02
Bøker om kunst og kultur	,404	,373	-6,019E-02	,252	-,105	-5,461E-02
Bøker om jakt og sportsfiske	-,103	7,832E-02	,749	-1,619E-02	,110	-7,832E-02
Bøker om kokekunst, matkultur, vin	,339	,243	,297	-4,274E-02	-,113	,329
Reiseskildringer	,382	7,007E-02	,409	7,537E-02	-6,866E-02	7,154E-02
Hobbybøker	-,114	,695	7,894E-02	-3,454E-02	9,243E-02	,230
Barnebøker	1,749E-02	,458	9,604E-02	,136	-8,462E-04	,355
Forklart varians	10,3	8,7	8,0	7,4	7,3	7,0

Tabell 3.5b. Faktoranalyser av musikkpreferanser.

	1	2	3	4	5	6
Norsk folkemusikk	,112	-,101	,169	,796	-3,685E-02	-3,670E-02
Folkemusikk fra andre land	,136	-6,489E-03	3,039E-03	,782	9,573E-02	5,627E-02
Klassisk musikk	,620	-,150	-,182	,273	,187	-4,630E-02
Religiøs musikk og gospel	6,402E-02	1,939E-02	,166	,366	,374	-2,606E-03
Opera og operette-musikk	,630	-3,870E-02	-3,892E-02	,230	,127	-,201
House	6,052E-02	,652	5,917E-03	-7,957E-02	3,756E-02	-2,134E-02
Heavy metal	3,603E-02	,432	6,681E-02	2,244E-02	-,254	,332
Rap	-,146	,702	-,136	2,655E-03	-4,101E-02	-3,981E-02
Techno	-,128	,810	-,103	-4,241E-02	-9,272E-02	-3,476E-02
Blues	,284	-,148	,155	-5,836E-02	6,130E-02	,679
Country & Western	-9,162E-02	-6,757E-02	,695	7,017E-02	,138	,170
Gammaldans og trekkspill	5,712E-02	-3,667E-02	,644	,333	6,887E-03	-,134
Svensk og norsk dansemusikk	-3,226E-02	-6,870E-02	,767	-2,534E-02	,126	-6,775E-02
Rock	-,208	5,625E-02	-,168	4,802E-02	4,923E-02	,753
Musical	,236	1,750E-02	-3,024E-02	1,908E-02	,696	1,033E-02
Lett underholdnings-musikk	-2,317E-02	-,132	,290	-5,759E-02	,589	-7,877E-02
Popmusikk	-,492	,200	-,309	-2,134E-02	,340	,252
Tradisjonell jazz	,714	-8,164E-02	8,413E-02	-3,037E-02	,197	,134
Moderne jazz	,440	9,547E-02	-8,071E-02	3,375E-02	-3,370E-02	,265
Viser/ballader	,113	-,168	8,669E-02	,257	,477	,222
Forklart varians	10,1	9,7	9,3	8,5	7,7	7,2

Idrettens fellesskap: Sosiale nettverk og forpliktelser

4.1 Innledning

I politiske og vitenskapelige dokumenter blir som regel frivillige organisasjoner ansett for å være et gode; som en arena der folk treffes, nye sosiale nettverk etableres og eksisterende nettverk bekreftes eller utvikles (NOU 88:17; St.meld. 27. 1996-97). Slike sosiale nettverk bidrar da ideelt sett til individuell utvikling, de styrker lokale fellesskap, fremmer ulike former for sosial kompetanse og genererer sosial integrasjon. Kort og godt: det sivile samfunn, og frivillige organisasjoner som den viktigste delen av dette, ansees ofte å fylle viktige sosiale funksjoner.

Ønsker om et sterkt og levende sivilt samfunn framstår ofte som svar på et problem som igjen kan sees i sammenheng med sentrale utviklingstrekk ved vårt moderne samfunn. Problemet er en moderniseringsprosess kjennetegnet av sosial differensiering. På samfunnsnivå innebærer dette at det utvikles sosiale systemer – marked, politikk, familie, religion, vitenskap - som fungerer relativt selvstendig og effektivt med utgangspunkt i egne verdensbilder (koder og programmer, se f.eks. Luhmann 1997). Samtidig er det slik at mange anser at resultatet av en slik differensiering er en form for ubalanse mellom ulike sosiale systemer, deres rasjonalitetsformer og evne til å fylle viktige funksjoner. For eksempel er det vanlig å hevde at in-

strumentelle rasjonalitetsformer knyttet til markedet eller politikken vinner fram på bekostning av etiske eller estetiske verdier som har en mer sentral plass på andre sosiale arenaer som f.eks. i frivillige organisasjoner. Resultatet er at moderniseringsprosessen uttrykker en form for motsetning mellom en mer begrenset og ensidig rasjonalisering på enkelte samfunnsområder (f.eks. økonomien) og måten denne rasjonaliseringen kommer til uttrykk i forholdet mellom samfunnsarenaer og samfunnsutviklingen i stort (Offe 1996).

På individnivå finner vi en liknende motsetningsfylt situasjon. På den ene siden opplever mange individer i vårt moderne samfunn en stadig tiltakende frihet som har sin bakgrunn i en form for frisetting fra tradisjonell kultur og industrisamfunnets strukturer, en stadig tiltakende rasjonalisering og et voksende tilbud av mulige samhandlingsarenaer. På den andre siden finner vi at mange har problemer med å mestre de mulighetene som ligger i en slik frihet, og resultatet er – kjært barn har mange navn - anomi (Durkheim 1981), hedonisme (Bell 1978), narsissisme (Lasch 1991) og/eller estetisme (Featherstone 1991). På idrettsfeltet har liknende spørsmål og bekymringer knyttet til rasjonaliseringsprosessen og den ambivalens den gir opphav til vært reist av Guttman (1978), Morgan (1994), Bette (1999), Maguire (1999) og Cachay & Thiel (2000).

Moderniseringsprosessen blir altså forstått som et problem når det gjelder hvordan ulike sosiale enheter fungerer i forhold til hverandre. Tradisjonelle svar på slike problemer som religion, moralsk opprustning eller en sterk stat er i et senmoderne samfunn mindre attraktive eller realistiske enn de en gang var, og en svært vanlig reaksjon de siste to tiårene i forhold til moderniseringens problemer slik de er skissert over, er å hevde at det er behov for en form for sosial integrasjon, og at sosial integrasjon best kan oppnås ved utvikle et sterkere sivilisert samfunn. På individnivå innebærer dette et ønske om sosialiseringprosesser som bidrar til utviklingen av "hele individer", en sterkere sammenknytning av individer i grupper, fellesskap, organisasjoner eller institusjoner, noe som igjen, på et sosialt nivå, vil kunne knytte sammen og samordne sosiale arenaer og styrke balansen mellom ulike funksjonelle krav og rasjonalitetsformer.

Hva som ofte er mer uklart er imidlertid, for det første, *hvilke problemer* som konkret faktisk trenger å bli løst og hvilke sosiale funksjoner som vil bli fylt av det sivile samfunnet. For det andre er det ikke klart hvordan *hvilke deler av det sivile samfunnet* faktisk skal kunne løse slike problemer. For det tredje er det en utbredt mangel på empirisk kunnskap som kan si noe om eller *hvordan* hvilke deler av det sivile samfunn faktisk er i stand til å leve opp til disse idealene. Om man derfor ønsker å vite om det sivile samfunn faktisk har de virkningene det ofte blir tilskrevet, må man både utvikle det teoretiske begrepsapparatet på dette feltet, og, ikke minst, finne fram til empiriske data som kan si oss noe om hva som faktisk skjer.

Formålet med dette kapittelet er mot en slik bakgrunn å se nærmere på enkelte av de teoretiske og empiriske utfordringene som ligger i sivil-samfunns-diskursen i forhold til deltakelse og aktivitet i frivillige idrettslag, og jeg skal altså gjøre dette ved å ta utgangspunkt i et begrep om sosial integrasjon. For det første skal jeg, på et teoretisk nivå, forsøke å få et bedre grep om hvordan deltakelse og medlemskap i frivillige organisasjoner faktisk kan være med å bidra til sosial integrasjon. Hvordan kan man beskrive ulike typer fellesskap knyttet til deltakelsen i frivillige organisasjoner? Hva slags sammenhenger kan det være mellom ulike typer fellesskap og andre fenomener som tas opp i debatten om sivilsamfunnet? For det andre skal jeg se nærmere på om og eventuelt hvordan den største sektoren i det norske sivile samfunn, de frivillige idrettslagene, faktisk er i stand til å spille den rollen de tilskrives i mange teoretiske visjoner. Avslutningsvis vil jeg oppsummere artikkelens funn og forsøke å si noe om de empiriske funnenes relevans i forhold til mer teoretiske problemstillingene.

4.2 Sivilsamfunnet, sosial integrasjon og fellesskapsstrukturer: Teoretiske perspektiver

Debatten om sivilsamfunnet og spørsmålet om det moderne samfunnets evne til å fungere sosialt integrerende er svært omfattende, og peker både på svakheter i tradisjonell sosiologisk teori og på aktuelle

sosiale og politiske utfordringer.²⁴ Et fellestrekk ved svært mange av bidragene til denne debatten er at de sentrale begrepene som brukes – sivilsamfunnet, sosial integrasjon, sosial kapital, fellesskap, ”community”, medborgerskap (citizenship) – for en stor del fungerer som det Merton (1968) en gang kategoriserte som ”general sociological concepts” og Blumer (1969) kalte ”sensitizing concepts”; de gir en ide om hva som er relevante og aktuelle sosiale problemer og spørsmål, men gir bare i en begrenset grad retningslinjer når det gjelder hvordan man skal utvikle nyttige teoretiske typologier, hvordan disse typene igjen kan fungere som deler av mer omfattende sosiale sammenhenger (som virkninger av noe, som årsaker til noe annet), og, sist men ikke minst, hvordan man skal nærme seg et fenomen empirisk.

Mot en slik bakgrunn er det to problemer som må løses for å få til fruktbare empiriske analyser med teoretisk relevans på området. For det første rommer altså de begrepene som står sentralt i sivilsamfunns-diskursen svært mye - det blir ofte uklart hva - og derfor er en første utfordring å gi begrepene en mer distinkt analytisk utforming. For det andre må man finne fram til hvordan disse sosiale fenomenene etter at de er mer distinkt beskrevet, kan forklares og selv forklare andre fenomener. For å få til dette skal jeg ta utgangspunkt i en vanlig forståelse av begrepene ’sivilsamfunnet’ og ’sosial integrasjon’ for deretter og nærme meg det som er det konkrete temaet for dette kapitlet: sosial samhandling i frivillige idrettslag, hvordan dette kommer til uttrykk som og har betydning for spørsmål om sosial integrasjon.

Det sivile samfunn forstås ofte negativt; som det det ikke er. For det første er det relativt lite omstridt og i tråd med idéhistoriske arbeider å si at sivilsamfunnet ikke er staten eller markedet. Enkelte inkluderer familien i sivilsamfunnet, men i sammenheng med problemstillingene i dette kapitlet er det mest fruktbart å operere med et

24. Generelle tilnærminger til dette temaet er Cohen & Arato 1992; Putnam 1992, 2000; Walzer 1992; Seligman 1993; Hall 1995; Taylor 1995; Habermas 1996; Alexander 1997; Lorentzen 1998; for idrett, se Arnold 1992; Roche 1993; Morgan 1994; Harris 1998.

begrep om det sivile samfunn som utelukker denne sfæren. Etter en slik ekskluderende prosess, er det vanlig å se på det sivile samfunn som det som gjenstår: sosiale bevegelser, frivillige organisasjoner, fagforeninger, politiske partier, stiftelser, kooperativer og offentligheten (offentlige kommunikasjonsarenaer) er det som vanligvis inkluderes i det sivile samfunn.

Når det videre gjelder å finne fram til hva som idealtypisk kjennetegner den sosiale interaksjonen som finner sted i det sivile samfunn, er det igjen nærliggende å se på hva som kjennetegner denne til forskjell fra andre samfunnsarenaer. Samhandling i det sivile samfunn antas ut fra det å ikke være basert på makt og autoritetsforhold av den typen man finner i det politiske system og i staten; den er ikke kjennetegnet av den snevre, profittorienterte og instrumentelle samhandling man finner på markedet, og den er ikke kjennetegnet av den krevende emosjonelle intimitet som preger livet i familien. Som motsatt til dette blir samhandling i det sivile samfunn framstilt som en prosess der "hele mennesker" samhandler uten at de endimensjonalt forfølger snevre personlige interesser, uten å handle ensidig i forhold til strategiske maktinteresser eller utelukkende med basis i emosjonelle og følelsesmessige særegenheter. Mot en slik bakgrunn framstår samhandling i det sivile samfunn som rasjonell samtidig som den er åpen for det modernes mangfold av rasjonalitetsformer og "kraften i det bedre argument"; involvert og empatisk, men like fullt med den nødvendige distanse til personlige idiosynkrasier; som en forutsetning for rettferdighet; som stedet der den enkelte kan bidra til å realisere kollektive mål.

På denne måten antas samhandling i det sivile samfunn å gi muligheten til å etablere varige og forpliktende sosiale relasjoner av en type som også har visse kognitive, normative og følelsesmessige kvaliteter. Som en del av en større sosial sammenheng er disse kvalitetene – relasjoner, sosiale bånd, forpliktelser, rasjonalitet - ved det sivile samfunn tenkt å skulle fungere som en forutsetning for en rasjonell samfunnsutvikling ved å utvikle hele og sunne individer, bygge sosiale relasjoner og nettverk, legge grunnen for (mer eller mindre) forpliktende fellesskap, gi makt til (grupper av) mennesker og utvikle sosial og politisk kapital.

Denne måten å framstille det sivile samfunn på har en klar normativ karakter, og det er på sin plass å peke på at samhandling i den samfunnssfæren som her beskrives på ingen måte alltid eller utelukkende har de positive kjennetegn eller funksjoner som er beskrevet over. Framstillingen har helt klart ideologiske overtoner som lett tar oppmerksomheten bort fra det selvsagte forhold at f.eks. frivillige organisasjoner kan ha kjennetegn og konsekvenser som av de fleste vil oppfattes som negative (Portes & Landolt. 1996; Berman 1997; Skockpol et.al. 2000):

... as long as freedom of association is respected, civic society will be home to every imaginable type of association – authoritarian, elitist, bureaucratic, hierarchies, sexist, racist, and blindly traditionalist. Such associations may foster nondemocratic tendencies, sharpen social cleavages, foster mutual distrust, and advocate disobedience of the law. (Tamir 1998:219).

Til sammen er det da slik at det sivile samfunn kan – men slett ikke må - ha mange, viktige og positive sosiale funksjoner i forhold til spørsmål om sosial integrasjon, både for individer, for individers tilhørighet til lokale sosial fellesskap og for disse sosiale institusjonenes plass i en større sosial og politisk sammenheng.

Som antydnet kan det sivile samfunn bidra til sosial integrasjon på flere nivåer og på ulike måter. Et første teoretisk skritt på veien mot en bedre forståelse av hvordan sosial integrasjon kan finne sted i frivillige organisasjoner krever at man fokuserer på en bestemt sosial arena på ett sosialt nivå, og jeg har i det følgende valgt å ta utgangspunkt i et begrep om fellesskap (engelsk: communities) slik det defineres hos Brint (2001):

I will define communities as aggregates of people who share common activities and/or beliefs and who are bound together principally by relations of affect, loyalty, common values, and/or personal concern (i.e. interest in the personalities and life events of one another) (p.8)

Denne definisjonen er fruktbar ved at den tydeliggjør at sosiale fellesskap kan forstås i forhold til (minst) tre dimensjoner. For det første kan man se i hvilken grad et fellesskap er basert på konkret sosial interaksjon; samhandling ansikt til ansikt. For det andre kan man se i hvilken grad og på hvilken måte et fellesskap er bygget opp rundt felles forståelser: verdier, normer, kunnskap. For det tredje er en viktig dimensjon ved et fellesskap de mer emosjonelle båndene man finner mellom individene som inngår i fellesskapet.

I de følgende empiriske studiene vil jeg legge hovedvekten på den første og tredje av disse dimensjonene (den andre dimensjonen – verdier - er hovedfokus i neste kapittel). For det første skal jeg se på interaksjonsaspektet ut fra hvor aktive folk er i idrettslaget: interaksjonsfrekvensen. Deretter skal jeg se på de emosjonelle båndene man har til fellesskapet: Hvor forpliktende opplever folk de sosiale relasjonene til de andre medlemmene i idrettslaget å være.

Til sammen har man da en modell der man for det første kan se for seg at individer har høye skårer langs begge dimensjonene og at man følgelig inngår i 'sterke fellesskap': man omgås ofte og føler sterke forpliktelser i forhold til hverandre. Motsatt kan man tenke seg en type fellesskap der individene har lave verdier langs begge dimensjonene: 'svake fellesskap'. Videre er det to muligheter. For det første kan man ha en høy verdi på interaksjonsdimensjonen og en lav på den emosjonelle dimensjonen; man omgås men opplever i liten grad at samhandlingen er forpliktende: 'pragmatiske fellesskap'. For det andre kan man lav verdi på interaksjonsdimensjonen og høy på den emosjonelle dimensjonen, man omgås lite, men opplever likevel relasjonene til de andre som forpliktende: 'formidlede fellesskap'. Resultatet av en slik definisjon av "fellesskap" er en teoretisk modell over typer av fellesskap som er framstilt i figur 4.1, og som ligger til grunn for de empiriske analysene som følger.²⁵

25. Denne modellen gir en mulighet til å studere hva slags fellesskap medlemmene i norske idrettslag faktisk inngår i i tilknytning til aktiviteten i lagene, men den har også en del problemer og begrensninger man bør være oppmerksom på i forhold til det å arbeide videre med dette spørsmålet. For det første mangler altså en dimensjon som fokuserer på felles forståelse i dette kapitlet, men denne

Figur 4.1: *Typer fellesskap; teoretisk modell*

Etter å ha utviklet en teoretisk modell som viser hva slags typer fellesskap individer kan inngå i, er et neste spørsmål hvordan den faktiske utbredelsen av ulike fellesskapstyper i idretten reflekterer andre sosiale faktorer. På et første nivå er det mulig å studere forskjeller i fellesskapstyper i lys av individuelle kjennetegn – kjønn, alder – og mer sosiale forhold: klasse, utdanning osv. For det andre kan man tenke seg at trekk ved selve den idrettsaktiviteten man deltar i kan ha betydning for hva slags fellesskap som utvikles. For det tredje kan man tenke seg at trekk ved den organisasjonen der aktiviteten finner sted er viktige for hva slags sosiale relasjoner som utvikles. Det er også viktig å være klar over at sosiale relasjoner innen en samfunnssfære ofte må antas å reflektere hva som skjer på andre

følger i neste kapittel. Et annet forhold er at de to dimensjonene som her er inkludert kan operasjonaliseres på andre måter enn det jeg gjør i det følgende. Med hensyn til den første fellesskapsdimensjonen – faktisk sosial interaksjon - finnes det minst tre dimensjoner det kan være interessant å se på i mer utdypende studier. For det første kan man skille mellom ulike interaksjonsarenaer, f.eks. mellom i og utenfor idrettslaget. For det andre kan man (i tråd med dette) skille mellom ulike typer aktiviteter: f.eks. primæraktivitet (idrett) og mer sekundæraktivitet (frivillig innsats). For det tredje kan man også se på hvor mange mennesker som er involvert i interaksjonen. Dette er alle sammen faktorer som kan influere på hvordan fellesskapet faktisk fungerer og oppfattes. Når det gjelder de emosjonelle båndene kan de selvfølgelig beskrives på andre måter enn som forpliktelser, slik det er gjort her, og man kan også differensiere tydeligere når det gjelder hvem man har emosjonelle bånd til: gruppen eller individer. Se kapittel seks for en tilnærming som ser nærmere på dette.

samfunnsarenaer, og en faktor som kan være sentral å få med i en analyse som dette er derfor spørsmålet om hvordan folk er rekruttert til frivillige idrettslag.

Store deler av diskursen om sivilsamfunnet, og da særlig den knyttet til begrepet sosial kapital (Putnam 1992, 2000; Levi 1996; Portes 1998; Wilson 2001), er opptatt av hvordan sosial integrasjon på et nivå – medlemskap, aktivitet og tilknytning til frivillige organisasjoner – har betydning for sosial integrasjon på et annet og høyere nivå; i forhold til egen organisasjon og i forhold til politiske institusjoner (Habermas 1996; Cohen 1999). Et viktig empirisk spørsmål er med det hvordan forskjeller i fellesskapsstrukturer i en frivillig organisasjon kan ha betydning for hva som skjer utover selve idrettsaktiviteten, både i idrettslaget og på andre samfunnsområder, og det er tre interessante muligheter til å studere dette med utgangspunkt i våre data. For det første kan vi spørre om hvordan de sosiale relasjonene som etableres til de andre medlemmene i idrettslaget har betydning for hvordan man opplever idretten: hva slags mening man knytter til sin idrettsaktivitet. For det andre kan man spørre hvordan fellesskapsstyper har betydning for hvordan man forholder seg til og oppfatter de mer formelle trekkene ved den organisasjonen der man er aktiv. En tredje innfallsvinkel er å forstå følgene av deltakelse i det sivile samfunn i tråd med begrepet sosial kapital slik det er anvendt av Putnam (1992, 2000), og der tesen er at det er en positiv sammenheng mellom sivilt engasjement knyttet til frivillige organisasjoner og interesse for og deltakelse i politiske og demokratiske prosesser. I de følgende avsnittene skal jeg forsøke å svare på de spørsmålene som disse problemstillingene reiser.

4.3 Idrett og fellesskapsstrukturer: En empirisk oversikt

I dette avsnittet skal jeg se på spørsmålet om hva slags fellesskapsstrukturer individene inngår i i tilknytning til medlemskap og aktivitet i norske idrettslag. I tråd med det teoretiske perspektivet vil jeg beskrive og forklare det konkrete aktivitetsnivået – interaksjonsfre-

kvensen - i lagene, de emosjonelle båndene – forpliktelsene – og forskjeller i fellesskapstyper (4.3.2 – 4.3.4). Deretter vil jeg i neste avsnitt se hvordan forskjellige fellesskapstyper betinges av ulike sider ved aktiviteten i idrettslagene – sosial sammensetning, aktivitetsformer, organisatoriske mønstre – og hvordan tilknytning til ulike fellesskapstyper igjen kan ha betydning for individuelle, organisatoriske og sosiale/politiske forhold (4.4, 4.5.1, 4.5.2). Gitt at et fellesskap må sees som uttrykk for prosesser som bygger på allerede eksisterende nettverk samtidig som det skjer nydanning og endringer, er et fruktbart utgangspunkt i denne sammenhengen å se nærmere på hvordan folk rekrutteres til idrettslag (4.3.1).

4.3.1 Rekruttering til norske idrettslag

Umiddelbart kan det synes som om den viktigste grunnen til å bli med i et idrettslag er at man er interessert i den aktiviteten som drives i laget; en spesiell interesse gjør at man melder seg inn i et idrettslag. I praksis er det nok imidlertid slik at mange rekrutteres til idretten ved at de ledes til laget gjennom sosiale nettverk de allerede tilhører. Dette vil si at de frivillige organisasjonene for en stor del reflekterer sosiale relasjoner som allerede ligger innbakt i lokalsamfunnet der organisasjonen finnes, og ikke selv er den eneste eller primære årsaken til de sosiale relasjonene man finner i laget. Mye forskning bekrefter også en slik antakelse om hvordan konkrete sosiale nettverk er av avgjørende betydning når det gjelder å rekruttere medlemmer til en frivillig organisasjon. Snow et.al. (1980) og Diani (1995) har begge funnet at om lag 70 prosent av medlemmene i sosiale bevegelser og frivillige organisasjoner rekrutteres gjennom eksisterende sosiale nettverk. Disse nettverkene er viktige både fordi de formidler en spesielle type sosialisering, de muliggjør den konkrete kontakten mellom individ og organisasjon og de kan være det som skal til for å overskride de dilemmaene som uttrykkes i "kollektivitetens irrasjonalitet" (Passy 2001).²⁶

26. Passys perspektiv er utviklet for å forstå rekruttering og deltakelse i sosiale bevegelser, og det siste av de tre punktene er nok mer aktuelt for en del kollek-

Tabell 4.1 Hvordan ble du medlem av idrettslaget? Prosent.

Foreldrene mine tok meg med	15.3
Søsken tok meg med	2.7
Andre i familien tok meg med	5.3
Jeg ble med fordi noen venner var medlemmer	29.5
Idrettslaget tok kontakt med meg	7.6
Jeg tok direkte kontakt med idrettslaget selv	31.1
Jeg ble kontaktet via skolen	2.4
Annet ...	6.2
Totalt (N)	100.0 (1584)

Når man skal se på hvordan medlemmer rekrutteres til idrettslag er det følgelig, på et mer generelt nivå, rimelig å skille mellom de som tar kontakt med laget på eget initiativ og de som kommer i kontakt med laget gjennom eksisterende nettverk. Deretter er det fruktbart å skille mellom ulike typer eksisterende nettverk, og i denne sammenhengen skal jeg se på nettverk knyttet til familie, venner, og mer institusjonelle nettverk der skole og idrettslaget selv er sentrale aktører.

Et første interessant funn i tabell 4.1 er at nær en tredjedel av medlemmene i norske idrettslag sier at de selv tok kontakt med idrettslaget, noe som kan tyde på at eksisterende sosiale nettverk har vært mindre viktige enn for andre medlemmer. Videre ser vi at nær 30 prosent av medlemmene oppgir at de "ble med venner", 21 prosent kom i kontakt med idrettslaget via familiemedlemmer, mens omlag ti prosent ble rekruttert via institusjoner: litt over to prosent gjennom skolen og nær åtte prosent på initiativ fra idrettslaget selv. Disse tallene bekrefter langt på vei funnene fra Snow et.al. (1980) og Diani (1995).

Samtidig som det er verdt å legge merke til at nesten en tredjedel av medlemmene hevder at de selv tok kontakt med laget, er det mest framtrepende funnet i tabell 4.1 at de fellesskapene vi finner i norske idrettslag for en stor del ser ut til å bygge på sosiale nettverk som

tive bevegelser enn for frivillige organisasjoner av den typen det her handler om. Utfordringen er, jf. rational choice teori, å forklare hvordan kollektiv atferd finner sted i tilfeller der det sett fra hver enkelt aktørs ståsted ikke er rasjonelt å delta i den kollektive atferden.

ligger ”forut” for idrettslagene selv. I neste omgang er det viktig å være oppmerksom på at ulike rekrutteringsformer kan ha ulik betydning i forhold til utviklingen av ulike fellesskapstyper: familienettverk har antakeligvis i større grad en sosialiserende funksjon enn institusjonell rekruttering (skole, idrettslaget selv) som har en mer ”koplende” funksjon. Vennenettverk kan tenkes å fylle begge disse funksjonene – sosialisering og kontaktskapende – om enn antakeligvis i svært ulik grad.²⁷ En interessant og aktuell problemstilling som melder seg i forlengelsen av spørsmålet om hvordan idretten bygger på eller selv frambringer sosiale fellesskap er i hvilken grad idrettslag kan være en egnet arena for å inkludere folk – f.eks. fremmedkulturelle – som ikke allerede har sosiale nettverk som knytter an til idrettslag.

4.3.2 Sosial interaksjon i norske idrettslag

Den første forutsetningen for at man skal kunne snakke om sosial integrasjon på en sosial arena at folk faktisk er aktive og deltar på arenaen, og dette er også den første dimensjonen i den teoretiske modellen over ulike fellesskapsformer. I det følgende er dette operasjonalisert ved hjelp av et spørsmål om hvor ofte man er aktiv i idrettslaget (tabell 4.2).

Tabell 4.2 viser et relativt differensiert bilde når det gjelder aktivitetsnivået i norske idrettslag. For det første er nesten en femtedel av medlemmene i norske idrettslag passive medlemmer: dvs. de er aldri aktive. For det andre er en tilsvarende stor andel av medlemmene aktive sjeldnere enn en gang per uke. Videre er mellom en fjerde-

27. Jeg skal ikke her gå inn i en mer omfattende studier av hvordan folk rekrutteres til idrettslagene. Likevel vil jeg helt kort referere noen resultater av multivariate analyser av rekruttering til frivillige idrettslag. Det å bli rekruttert gjennom familiære bånd er mer sannsynlig for yngre, jenter og i store lag og lag med en relativt stor andel frivillig arbeid. I forhold til det å bli rekruttert gjennom venners nettverk finner vi få resultater, men det er en tendens til at dette er mer utbredt for de som driver med lagidretter enn individuelle idretter. Til slutt er det slik at det å ta initiativ til medlemskap selv er vanligere blant gutter/menn og bland eldre.

Tabell 4.2 Aktivitetsnivå i norske idrettslag. Prosent

Aldri	18.2
Mindre enn en gang i uken	18.5
En til to ganger i uken	22.7
Mer enn to men mindre enn fire ganger i uken	27.9
Fire ganger i uken og mer	12.7
Totalt (N)	100.0 (1614)

del og en femtedel av medlemmene aktive en eller to ganger i uka, mens enn noe større andel er aktive mellom to og fire ganger i uka. Om lag en åttendedel av utvalget er aktive mer enn fire ganger i uken.²⁸ Alt i alt er det altså store variasjoner med hensyn til i aktivitetsnivået i norske idrettslag. Om man antar at de som har deltatt i undersøkelsen har en sterkere tilknytning til idrettslaget og aktivitetene i laget, kan man anta at aktivitetsnivået faktisk er noe lavere enn det framstår her.

4.3.3 Gjensidighet og forpliktelser

Den andre hoveddimensjonen når det gjelder å forstå sosial integrasjon som fellesskap i frivillige idrettslag er den emosjonelle dimensjonen, og jeg skal her se på denne ut fra i hvilken grad medlemmene opplever de sosiale relasjonene i idrettslagene som gjensidige og forpliktende. Analysen er her basert på to spørsmål som dekker to ulike sider ved de sosiale relasjonene som kan oppstå i en frivillig organisasjon, og som altså skal fungere som operasjonaliseringer av hvor forpliktende man opplever relasjonene til de andre i idrettslaget å være. Det første spørsmålet tar opp om man tror man ville fått støtte eller omsorg fra de andre i idrettslaget om man hadde personlige problemer. Det andre spørsmålet går på om man tror man ville fått

28. Et interessant spørsmål som ikke utgjør hovedfokus i denne artikkelen er hvordan aktivitetsnivå kan forklares. Analyser antyder at på individnivå er det slik at yngre er mer aktive enn eldre. De som driver lagidretter er mer aktive enn de som driver individuelle idretter og, naturlig nok, de som er på et høyt konkurransenivå er mer aktive enn andre.

Tabell 4.3 Sosiale og materielle/økonomiske forpliktelser blant medlemmene i norske frivillige idrettslag. Prosent.

	Dersom du fikk personlige problemer og du virkelig trengte hjelp, støtte, omsorg eller oppmerksomhet fra noen, tror du at du kunne fått dette fra noen av dem du deltar sammen med i idrettslaget?	Dersom du fikk økonomiske problemer og du trengte å låne penger av noen, tror du at du kunne fått dette fra noen av dem du deltar sammen med i idrettslaget?
Ja, helt sikkert	28.6	13.1
Ja, jeg tror det	34.5	27.4
Nei, jeg tror ikke det	12.2	18.6
Nei, helt sikkert ikke	4.8	10.0
Vet ikke	19.83	30.8
(N)	(1560)	(1553)

økonomisk hjelp fra noen i idrettslaget om det var nødvendig: økonomiske forpliktelser. Tabell 4.3 gir resultatet av de to spørsmålene.

Tabell 4.3 viser for det første at når det gjelder de sosiale forpliktelsene så er det er relativt stor andel (63 prosent) som mener – enten helt sikkert eller de tror det – at de vil få hjelp fra noen av de de er aktive med i laget om de fikk personlige problemer. Samtidig er det verdt å legge merke til at nær førti prosent ikke vet eller tror at de ikke ville fått slik hjelp. For det andre ser vi at det er betydelige forskjeller mellom ”sosiale” og ”materielle” forpliktelser; det er færre som tror de ville få økonomisk enn sosial hjelp: om lag 40 prosent tror de ville få hjelp, godt over en fjerdedel tror eller er sikre på at de ikke ville få det, mens noe nær en tredjedel svarer ’vet ikke’ på dette spørsmålet.

4.3.4 Fellesskapstyper

Det neste skrittet på veien mot en fruktbar forståelse av utbredelsen av ulike typer fellesskap er å kombinere disse to dimensjonene – aktivitetsfrekvens og opplevelse av forpliktelser - for å se hvordan de eventuelt kan fungere sammen som en typologi. Det er ikke gitt hvordan man skal kombinere verdiene på de to variablene til ett samlet mål på hva slags relasjoner medlemmene har til de andre i idrettslaget, og det å utvikle en empirisk forståelse av den teoretiske modellen er uunngåelig basert på en skjønnsmessig fortolkning av de

Tabell 4.4. Fellesskapstyper. Prosent.

Type fellesskap:	Interaksjonsfrekvens:	Forpliktelser:	
Svakt	Lav	Svake	17.4
Formidlet	Lav	Sterke	16.6
Pragmatisk	Høy	Svake	28.3
Sterkt	Høy	Sterke	37.7
Totalt			100.0
(N)			(1550)

to enkeltvariablene: Hva er et høyt aktivitetsnivå? Hva er en sterk forpliktelse? Etter både å ha vurdert substansen i de to variablene og statistisk sett hvordan de forholder seg til hverandre, har jeg valgt å kombinere dem på en måte som gir et resultat slik man finner det i tabell 4.4.

En slik oversikt over hva slags relasjoner medlemmene i norske idrettslag har til de andre medlemmene i laget er interessant i seg selv på flere måter. For det første viser det seg at vi finner betydelig grupper knyttet til i alle de fellesskapstypene som ble skissert teoretisk. For det andre er selve fordelingen i de ulike gruppene interessant. Litt over enn en sjettedel av medlemmene i norske idrettslag har svært svake bånd til de andre medlemmene i laget sitt: lavt aktivitetsnivå, lite forpliktende relasjoner. På den motsatte siden av spekteret finner vi at godt over en tredjedel av medlemmene inngår i det jeg her har kalt 'sterke fellesskap': man er aktiv og opplever relasjonene til de andre i idrettslaget som forpliktende. Videre er det interessant å se at nær halvparten av medlemmene har mer blandete relasjoner til de andre medlemmene i laget. For det første er nesten en sjettedel av medlemmene primært knyttet til de andre medlemmene i laget ved at de opplever de sosiale relasjonene som forpliktende, samtidig som de faktisk er lite aktive i laget: 'formidlede fellesskap'. På den andre siden inngår noe over en fjerdedel av medlemmene i det jeg har kalt 'pragmatiske fellesskap': de er relativt sett aktive, men uttrykker bare i liten grad at de opplever relasjonene til de andre i idrettslaget som forpliktende.

Som en oppsummering kan man på den ene siden si at norske idrettslag bidrar betydelig til en form for sosial integrasjon i det over en tredjedel av medlemmene i norske idrettslag beskriver egen aktivitet og relasjonene til de andre i laget på en måte som gjør det rime-

lig å si at de inngår i sterke fellesskap. På den annen side er det også klart at det er flere måter å inngå i sosiale nettverk knyttet til idretten, og en betydelig andel av medlemmene i norske idrettslag inngår i mer pragmatiske eller formidlede fellesskap. Det kan også være verdt å merke seg at under en femtedel av medlemmene beskriver de sosiale relasjonene til de andre i laget på en måte som gjør det rimelig å si at de inngår i svake fellesskap. Samtidig er det viktig å være klar over at det er vanskelig å si noe bestemt om hvordan disse forskjellene bør fortolkes – er dette mye eller lite sosial integrasjon? - når det ikke finnes tilsvarende forskning som det er rimelig å sammenlikne med. En måte å få en bedre forståelse av utbredelsen av ulike fellesskapsformer, får man imidlertid om man ser hvordan forskjeller i sosial relasjoner i tilknytning til idretten kan forklares av sosial bakgrunn, idrettsaktivitet og hva slags lag man er med i, og dette er tema for neste avsnitt.

4.4 Forskjeller i fellesskapsstrukturer: Forklaringer og fortolkninger.

Om man antar at det å inngå i ulike typer fellesskap knyttet til deltakelse i frivillige idrettslag spiller en rolle i forhold til idrettens evne til å fylle en funksjon som sosial integrasjon, er det også interessant å se hvordan relasjonene til de andre i laget betinges av sosiale og individuelle karakteristikk, sider ved selve idrettsaktiviteten og strukturelle trekk ved selve idrettslaget.

Et av formålene med analysene har vært å se på hvordan organisatoriske forhold spiller inn på de spørsmålene som stilles. For å få til dette på en metodisk korrekt måte, bør man gjennomføre såkalte flernivåanalyser (Bryk & Raudenbush 1992, Snijders & Bosker. 1999). Dette er relativt kompliserte analyser og resultatene av disse er vanskelige å fortolke. I tillegg stiller slike analyser krav til data som ikke i tilstrekkelig grad tilfredsstilles i dette tilfellet. Analysene som følger i dette og neste avsnitt er derfor alle vanlige multivariate

regresjonsanalyser.²⁹ I tillegg har jeg gjennomført flernivåanalyser. Resultatene fra disse er bare presentert som en egen rad i de andre analysene der det står om ”størrelsen på idrettslaget” har en effekt, eventuelt hvilken retning den har.

Siden det finnes lite forskning knyttet direkte til de spørsmålene som her skal taes opp, er det ikke nærliggende med strenge og entydige hypoteser knyttet til temaet. Jeg vil likevel presentere en del antakelser i forhold til hvordan relasjonene mellom medlemmer i idrettslag varierer mellom ulike grupper. Når det gjelder sosial bakgrunn, kan man anta at yngre og kanskje jenter/kvinner har en sterkere sosial tilknytning til de andre medlemmene i idrettslagene enn eldre og gutter/menn. Det kan også tenkes at rekruttering (som da er en operasjonalisering av eksterne eksisterende nettverk) påvirker tilknytning ved at det å bli rekruttert gjennom sosiale nettverk i større grad leder til at man inngår i sterke fellesskap enn om man selv tar initiativ til medlemskapet. Det kan også være nærliggende å anta at fellesskapene er svakere i store idrettslag enn i små. Tabell 4.5 viser resultatene av en regresjonsanalyse der de fire fellesskapstypene hver for seg er brukt som en avhengig variabel. Som uavhengige variabler har jeg inkludert et sett av sosiale kjennetegn – kjønn, alder, rekrutteringskanal – og et sett av idrettsrelaterte variabler – lagidretter vs individuelle idretter.³⁰ I tillegg presenteres altså også data om betydningen av organisasjonsstørrelse – antall medlemmer – basert på flernivåanalyser.

Resultatet av analysene (tabell 4.5) viser at fellesskapsstrukturer til en viss grad betinges av så vel sosiale, idrettslige og organisatoriske forhold. Om vi ser på de to ”rene typene” – ’sterke’ og ’svake fellesskap’ – ser alle typer av variabler ut til å spille inn.

29. I de tilfeller der avhengig variabel er dikotom, er det benyttet logistisk regresjonsanalyse.

30. Konkurransenivå som jeg har inkludert i flere av de andre analysene i rapporten er tatt ut da den korrelerer for sterkt med aktivitetsnivå.

Tabell 4.5 Fellesskapstyper (logit) forklart med sosial bakgrunn, idrettsaktivitet og organisatoriske forhold.

Ikke-standardiserte regresjonskoeffisienter. *** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1

	Sterke fellesskap	Svake fellesskap	Formidlede fellesskap	Pragmatiske fellesskap
Konstant	-.85***	-1.93	-1.70	-.37
Mann	-.38***	.02	.53***	.08
Alder	-.22***	.35***	.31***	-.12**
Indiv vs. lagidrett	.99***	-.71***	-1.31***	-.12
Rekruttering: familie	.51**	-.54	-.30	-.12
Rekruttering: venner.	.55**	-.75	-.41	-.08
Rekruttering: "egen"	.25	-.49	-.37	.10
Cox & Sbell R ²	.14	.07	.12	.01
Nagelkerke R ²	.19	.14	.21	.01
Organisasjonsstørrelse	Ingen effekt	Positiv effekt	Ingen effekt	Ingen effekt

For de sterke fellesskapene ser det for det første ut som om det er jenter/kvinner og yngre som har denne typen relasjoner til de andre medlemmene i idrettslaget. Videre ser det også ut til at det å blir rekruttert gjennom allerede eksisterende sosiale nettverk fører til at man også inngår i sterke sosiale nettverk i idrettslaget. Alder har en signifikant negativ effekt: de yngre inngår i sterkere fellesskap enn de eldre. Dernest ser det også ut til at man finner sterkere sosiale nettverk blant dem som driver med lagidretter (relativt til de som driver individuelle idretter). Organisasjonsstørrelse har ingen signifikant effekt i forhold til denne typen sosiale relasjoner.

Man finner delvis de samme men motsatt rettede sammenhengene for de svake fellesskapene; dette er for de eldre og de som driver med individuelle idretter. Kjønn og rekruttering har her mindre betydning. Til gjengjeld er dette den eneste fellesskapstypen der vi finner at organisasjon har en effekt: det er en tendens til at svake fellesskap er mer utbredt i store enn små idrettslag.

Når det gjelder formidlede fellesskap – lavt aktivitetsnivå, men likevel med forpliktende sosiale relasjoner – er dette noe som gjelder for menn, for eldre og de som driver med individuelle idretter. Forskjeller med hensyn til pragmatiske fellesskap forklares i svært liten grad av analysens variabler (R²=0.01), og den eneste signifikante sammenheng er at det er de yngre som har denne typen relasjoner til de andre medlemmene i laget.

Alt i alt viser disse analysene for det første at det er signifikante forskjeller mellom ulike grupper av medlemmer i idrettslagene når det gjelder hva slags fellesskapstyper de inngår i. For det andre viser analysene at det ligger relative sammensatte og kompliserte prosesser bak forskjellene i sosial tilknytning til andre medlemmer i idrettslag; både individuelle, idrettslige og organisatoriske forhold ser ut til å ha betydning for hvordan man knyttes til de andre medlemmene i et idrettslag.

4.5 Konsekvenser av sosial integrasjon i idretten

På den ene siden er beskrivelser og forklaringer av ulike sosiale gruppers tilknytning til ulike former for fellesskap i frivillige norske idrettslag interessante i seg selv. Samtidig er det slik at en av grunnene til at dette er et viktig spørsmål skyldes at man antar at forskjeller i fellesskapsformer har betydning for andre forhold. I tråd med en slik antagelse, er formålet med denne delen av kapittelet å se nærmere på hvordan utbredelsen av ulike fellesskapstyper i frivillige idrettslag har konsekvenser i forhold til tre typer sosiale fenomener. For det første skal jeg se på hvordan tilknytning til ulike typer fellesskap henger sammen med hva slags begrunnelser man har for å være idrettslig aktiv i idrettslaget. For det andre skal jeg se på hvordan ulike fellesskapsstrukturer kan ha betydning i forhold til hvordan interne beslutningsstrukturer i idrettslagene oppfattes. For det tredje skal jeg se nærmere på hvordan fellesskapsstrukturer i idrettslaget har betydning for interesse for og holdning til eksterne politiske prosesser.

4.5.1 Sosial integrasjon og begrunnelse for egen idrettsaktivitet

Den som er aktiv i idretten knytter en eller annen form for mening eller begrunnelse til idrettsaktiviteten sin. Denne meningen kan både resultere i spesielle aktivitetsmønstre eller sosiale relasjoner til de andre i idretten, eller, den kan være et resultat av denne aktiviteten. Uansett kan det være interessant å se på om det er noen sammenheng

mellom hvordan man er knyttet til idrettens fellesskap – de andre medlemmene i laget - og begrunnelsene man gir for å være idrettslig aktiv.

Det er mange mulige grunner til å være idrettslig aktiv i et idrettslag. I kapittel tre har jeg skilt mellom syv begrunnelser for å være aktiv i idrettslaget og rangert etter hvor viktige de oppfattes å være er de som følger: Gledede (4,3), fysisk form (4,3), mental rekreasjon (3,9), sosiale relasjoner (3,6), konkurranser og resultater (3,1), ekspressivitet (2,9) og kropp og utseende (2,4).³¹ Om man skal gjøre seg noen antagelser om forholdet mellom sosial tilknytning til idretten og begrunnelsene for å være aktiv, kan man for det første anta at mer instrumentelle grunner til deltakelse er mer utbredt blant de som er aktive men opplever at de har svake sosiale forpliktelser ('pragmatiske fellesskap'), og at sosiale og ekspressive opplevelser har en mer sentral plass hos dem som inngår i de mer forpliktende fellesskapene, først og fremst i de 'sterke fellesskapene', men kanskje også i de 'formidlede fellesskapene' (som er referansekategori). I tabell 4.6 er hver av de syv grunnene til å være aktiv i idrettslaget analysert med basis i sosiale, idrettslige og organisatoriske faktorer.

Resultatene i tabell 4.6 viser for det første at selv om man inkluderer sosiale og organisatoriske faktorer i analysene så har fellesskapsstrukturer signifikant betydning i forhold til samtlige av meningsdimensjonene knyttet til idrettsaktiviteten. Når det gjelder fellesskapets betydning for hvilken mening man legger i idrettsaktiviteten sin, er det mest entydige funnet her at det å være del av 'sterke fellesskap' i forhold til samtlige motiver har en klar positiv effekt; jo mer integrert, jo "sterkere" er grunnene til å være aktiv i laget.

31. Tallene i parentes er skårer på en skala fra 1 til 5.

Tabell 4.6 Begrunnelser for å være aktiv i idrettslag forklart med sosiale, idrettslige og organisatoriske faktorer.

Multivariat regresjonsanalyser. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter. *** p <0.01, ** p<0.05, * p<0.1

	Glede	Fysisk form	Mental rekreasjon	Sosiale forhold	Konkurransen/prestasjon	Ekspressivitet	Kropp og utseende
Konstant	4,48***	4,21***	3,99***	3,37***	2,98***	3,05***	2,85***
Mann	0,00	-,17***	-,27***	-0,04	,47***	-0,05	-,19***
Alder	-,11***	0,01	,15***	-0,07***	-,26***	-,13***	-0,04
Ind vs lag	0,04	-0,004	-,22***	,27***	0,04	-0,04	-,13
Sterke fellesskap	,42***	,36***	,36***	,53***	,53***	,76***	,19*
Pragmatiske fellesskap	,23***	,20**	0,03	0,02	0,02	,34***	0,08
Svake fellesskap	-,16	0,05	-0,06	-,48***	-,16	-,33**	0,01
R2	.16	.04	.13	0.20	.29	.14	.02
Organisjonsstørrelse	Ingen effekt	Negativ eff.	Positiv effekt	Ingen effekt	Ingen effekt	Ingen effekt	Ingen effekt

På den andre siden, men mindre entydig, ser analysene ut til å bekrefte at jo svakere fellesskap man tilhører, jo svakere står de ulike begrunnelsene, og da særlig de sosiale og ekspressive begrunnelsene for å være med i idretten. Med hensyn til sosiale og organisatoriske variabler ser det i de fleste tilfellene ut til at jenter/kvinner (som i kapittel tre) får mer igjen for å være aktiv i idrettslaget (med unntak av konkurranse/ytelse). Mental rekreasjon er viktigere for eldre, mens konkurranse, sosiale forhold, ekspressivitet og glede er viktigere for de yngre. Organisatoriske forhold ser ikke ut til å ha stor betydning i forhold til den individuelle opplevelsen av idretten. Til sammen viser analysene at hva slags relasjoner man har til de man driver idrett med har betydning for hvordan man opplever sin idrettsaktivitet.

4.5.2 Sosial integrasjon, internt demokrati og ekstern politikk

Et aktuelt tema i den faglige debatten har vært hvordan integrasjon i frivillige organisasjoner har konsekvenser for sosiale og politiske

prosesser i og utenfor de organisasjonene der man er aktiv. I denne delen av artikkelen skal jeg følgelig først se nærmere på hvordan sosial integrasjon (fellesskapstyper) kan ha betydning for hvordan medlemmene oppfatter beslutningsprosessene i sitt eget lag i forhold til demokratiske idealer. Derneft skal jeg se nærmere på om det er noen sammenheng mellom tilknytning til fellesskap i idretten og en mer generell interesse for politikk og tillit til politiske institusjoner.

Når det gjelder det interne demokratiet i de frivillige organisasjonene, har jeg tatt utgangspunkt i en variabel som sier noe om hvordan man oppfatter fire sider ved beslutningsstrukturene internt i laget: Om det er ”betydelige motsetninger mellom ulike grupper i laget, om ledelsen i for stor grad opptrer på egen hånd uten å konsultere medlemmer, om ledelsen informerer for dårlige i viktige saker og om det er for stor avstand mellom medlemmer og ledelse mer generelt i organisasjonen.³² En generell antakelse med utgangspunkt i deler av litteraturen fra dette feltet om dette temaet kan være at sterke fellesskap er en forutsetning for en sterk organisasjon og følgelig at det er en positiv sammenheng mellom disse to størrelsene.

Videre har jeg valgt å legge vekt på to sider ved medlemmenes politiske orientering mot verden utenfor idrettslaget. Den første av disse er et uttrykk for hvor interessert man er i politikk. Den andre er et uttrykk for politisk tillit og sier noe generelt om hvor fornøyd man er med hvordan ”demokratiet” fungerer i Norge og om norske politikere er troverdige eller ei. Igjen er antakelsen at det er en positiv sammenheng mellom sterke fellesskap i frivillige organisasjoner og den politiske interessen og tillit. Analysene er gjort etter samme mønster som over.

32. Helt konkret er respondentene blitt bedt å forholde seg til følgende påstander:

- I viktige saker informerer ledelsen for dårlig
- Det er betydelige motsetninger mellom ulike grupper i idrettslaget
- Ledelsen opptrer for ofte på egen hånd, uten å ta hensyn til medlemmenes synspunkter
- Det er for stor avstand mellom ledelsen og medlemmene i organisasjonen.

Svaralternativene var ’Helt enig’, ’Delvis enig’, ’Delvis uenig’, ’Helt uenig’ og ’Vet ikke’.

Tabell 4.7 Oppfatning av demokrati i egen organisasjon og ekstern politisk orientering (interesse og tillit).

Multivariat regresjonsanalyse. Ustandardiserte regresjonskoeffisienter. *** p <0.01, ** p<0.05, * p<0.1

	Organisasjons- demokrati	Politisk interesse	Politisk tillit
Konstant	16.49	4.45***	5.28***
Mann	-.15	0.35***	-0.12
Alder	.14	0.13***	0.16***
Individ vs. lagidrett	-1.84***	-.01	.18
Sterke fellesskap	-0.02	-.02	-.33*
Pragmatiske fellesskap	-.26	0.07	-.23
Svake fellesskap	-.43	0.13	-.20
R ²	0.05	0.12	0.19
<i>Organisasjonsstørrelse</i>	<i>Negativ effekt</i>	<i>Positiv effekt</i>	<i>Ingen effekt</i>

Ser vi på det første spørsmålet om internt demokrati i organisasjonen, så er kanskje det mest interessante funnet at størrelsen på organisasjonen har en negativ signifikant effekt; jo større idrettslag, jo mindre fornøyd er medlemmene med forholdet mellom ledelse og medlemmer og beslutningsstrukturene. Ellers ser det ut som om de som driver med individuelle idretter er mer fornøyd med organisatoriske forhold, mens de sosiale variablene ikke har signifikant forklaringskraft i denne analysen. Fellesskapstypene ser ikke ut til å ha noen effekt i forhold til spørsmålet om forholdet til intern organisasjonsstruktur.

Når det gjelder de mer generelle politiske orienteringene, ser disse i større grad ut til å være betinget av sosiale bakgrunnsvariabler. Den 'politiske interessen' er størst blant yngre og blant menn, mens den 'politiske tilliten' er størst blant de eldre. Den eneste signifikante effekten av fellesskapstyper er at 'sterke fellesskap' ser ut til å innvirke negativt på politisk tillit. Selv om man skal være forsiktig med å legge for mye i dette, tyder dette på at involvering i idretten i hvert fall ikke bidrar til tillit til politiske institusjoner. Til sammen tyder dette på at fellesskapsstrukturene er viktige når det gjelder de individuelle opplevelsene av idrettsaktiviteten, mens de er mer marginale for å forstå medlemmenes interne og eksterne politiske orienteringer som i større grad er betinget av individuelle, sosiale og organisatoriske forhold.

4.6 Konklusjoner og diskusjoner

Med bakgrunn i en øket politisk og vitenskapelig oppmerksomhet om og tro på betydningen av det sivile samfunn, har formålet med dette kapittelet vært å se nærmere på spørsmål knyttet til sosial integrasjon i det sivile samfunn representert ved den største delen av norsk frivillig sektor: frivillige idrettslag. Kapittelet har på bakgrunn av en teoretisk innledning både siktet mot å gi en empirisk oversikt og beskrivelse av en situasjon – hva slags sosiale relasjoner og fellesskap finner vi i tilknytning til aktiviteten i norske idrettslag - og, litt prøvende, å forklare den situasjonen som er beskrevet og å si noe om hva slags konsekvenser den kan ha for forhold i og rundt idretten. Ut over dette er det også meningen at de mer konkrete empiriske analysene skal kunne brukes til å si noe om de teoretiske perspektivene knyttet til det sivile samfunn, frivillige organisasjoner og sosial integrasjon som innledet dette kapittelet.

Etter å ha gått gjennom en del av de sentrale teoretiske bidragene som har relevans i forhold til temaet for artikkelen, konkluderte jeg med at det er et behov for mer konkrete teoretiske begreper og teorier, og at disse igjen bør kunne knyttes til empiriske analyser. Bare på denne måten vil det være mulig å bringe en debatt som ofte har klare politiske og ideologiske overtoner videre på en vitenskapelig fruktbar måte. For å møte dette behovet for mer konkrete teoretiske begreper, fant jeg at det for temaet for dette kapittelet var fruktbart å fokusere på et todimensjonalt begrep om fellesskapstyper som er basert på hvordan medlemmene i idrettslagene beskriver relasjonene til de andre i laget.

På et deskriptivt nivå har jeg vist hvordan medlemskap i idrettslag involverer tilknytning til svært ulike former for fellesskap. Sytten prosent av medlemmene i norske idrettslag er lite aktive i laget og opplever svake forpliktelser i forhold til de andre medlemmene i lagene; dvs. de inngår i det jeg har kalt 'svake fellesskap'. Som den andre ytterligheten fant jeg at godt over en tredjedel av medlemmene i norske idrettslag inngår i det jeg har kalt 'sterke fellesskap', dvs. at de er relativt aktive i lagene og opplever sterke sosiale forpliktelser i forhold til de andre medlemmene i lagene. I tillegg ble de to dimensjonene i fellesskapstypologien – sosial interaksjon og forpliktelser –

kombinert på ytterlige to måter. En stor del av medlemsmassen (28 prosent) inngår i det jeg har kalt 'pragmatiske fellesskap' der de er aktive i laget, men føler relativt svake forpliktelser i forhold til de andre medlemmene. Om lag en sjettedel inngår i 'formidlede fellesskap' der de er lite aktive men likevel opplever en form for forpliktelse i forhold til medlemmene i idrettslaget. Konklusjonen på den beskrivende delen er at sosial integrasjon, forstått som deltakelse i sosiale fellesskap, betyr svært forskjellige ting for ulike medlemmer i de frivillige idrettslagene: mange må sies å være del av sterke fellesskap knyttet til idretten, andre inngår i mer "blandede" former for fellesskap, mens et mindretall ser ut til å inngå i svake fellesskap. Analyser som skal forklare forskjeller i tilknytning til slike fellesskap viser at ulike forhold knyttet både til sosial bakgrunn (kjønn, alder, rekrutteringsformer), idrettslig aktivitet (individuelle idretter vs. lagidretter) og organisatoriske forhold (størrelsen på idrettslagene) har betydning for hva slags fellesskap man inngår i.

Videre sier analysene også viktige ting om hva slags betydning sosial integrasjon – forstått som fellesskapsstrukturer – har i forhold til ulike sider ved aktiviteten og driften i lagene og medlemmenes forhold til større sosiale og politiske spørsmål. For det første fant vi en klar effekt av hva slags fellesskap man inngår i idrettslagene på hvordan man opplever selve idrettsaktivitetene: sterke fellesskap gir høyere skår på samtlige grunner til å være aktiv, mens en svakere tilknytning særlig går ut over de sosiale og ekspressive begrunnelsene for å være aktiv i idretten. En analyse av hva som influerer på medlemmenes oppfatning av de interne beslutningsstrukturene i idrettslagene viste at tilknytning til ulike fellesskapstyper her var mindre viktig enn sosiale (alder) og organisatoriske faktorer (størrelsen på laget). For mer generelle (eksterne) politiske orienteringer framstår individuelle sosiale kjennetegn som viktigst. Konklusjon: fellesskapstilknytning har betydning for hvordan man gir mening til selve idrettsaktiviteten, mens individuelle og organisatoriske faktorer har større betydning for hvordan man forholder seg både til egen organisasjon og eksterne sosiale og politiske forhold.

Med bakgrunn i de empiriske analysene i kapittelet, er det tre forhold som er verdt å peke på i forhold til de teoretiske perspektivene

som dominerer forståelsen av dette feltet. For det første har analysene vist hvordan deltakelse i frivillige idrettslag – den største delen av frivillig sektor i Norge – reflekterer svært store forskjeller når det gjelder hva slags typer fellesskap man faktisk inngår i: fra uforpliktende fellesskap der man knapt omgås, til tette og forpliktende fellesskap. Ut fra dette kan man ikke si at det å være en del av det sivile samfunn – medlem eller aktiv i et idrettslag - i seg selv sier noe om hvordan man faktisk er aktiv eller hva slags sosiale relasjoner man inngår i. Når det er så store variasjoner innad i en del av det sivile samfunn, må man også kunne anta at det er store forskjeller innad i andre deler av frivillig sektor, og i tillegg store og betydelige forskjeller mellom ulike deler av denne sektoren. Videre er det slik at det ser ut til at ulike sosiale grupper – ut fra sosial bakgrunn, aktivitet i organisasjonen, ulike organisasjonstyper – på ulikt vis inngår i sosiale fellesskap. Idrettens sosiale fellesskap, som et sosialt gode, er med det et interessant felt for studier av sosial ulikhet. For det tredje er det også slik at det å inngå i ulike typer fellesskap knyttet til de frivillige organisasjonene har ulik betydning i forhold til de temaene som ofte står sentralt i den teoretiske litteraturen. Forskjeller i tilknytning til idrettens fellesskap ser for eksempel ut til å ha betydning for hva man får ut av idretten; en mer instrumentell bruk av idretten fører til svakere fellesskap mens de som inngår i de sterke fellesskapene får mer ut av sin deltakelse når det gjelder sosiale og ekspressive forhold. Det er derimot lite i analysene som tyder på at tilknytning til idrettens fellesskap har noen viktig betydning for spørsmål knyttet til hvordan man oppfatter de interne beslutningsstrukturene i egen organisasjon eller generell politisk interesse og orientering. Igjen synes det rimelig å si at man både må skille mellom ulike grupper i hver enkelt sektor av det sivile samfunn samtidig som man også må se på ulike sektorer for å få tak i hva slags sosiale relasjoner man faktisk inngår i i det sivile samfunn og hva slags betydning disse sosiale relasjonene har både for den aktiviteten det gjelder og andre sosiale og politiske spørsmål utenfor idretten. I idrettens tilfelle finner vi altså store forskjeller når det gjelder hva slag fellesskap man inngår i, og at disse forskjellene først og fremst har betydning for

opplevelsen av selve idrettsaktiviteten, og i mindre grad for organisatoriske eller politiske forhold.

4.6 Appendiks

Tabell 4.8 Hvor ofte trener du vanligvis med idrettslaget? Prosent

5 ganger i uka eller mer	2,2
4 ganger i uka	4,0
3 ganger i uka	12,1
2 ganger i uka	26,9
1 gang i uka	16,7
Noen få ganger i måneden	7,4
Sjeldnere enn en gang i måneden	9,6
Nesten aldri, jeg er et passivt medlem	21,1
Totalt	100,0 (1635)

Tabell 4.9 Hvor ofte deltar du i konkurranser som medlem av idrettslaget ditt (spiller kamp, deltar på stevne el.)? Prosent

Mer enn 2 ganger i uka	0,7
1 til 2 ganger i uka	24,4
Omtrent annenhver uke	12,2
Omtrent en gang i måneden	5,6
Sjeldnere enn en gang i måneden	19,1
Aldri	37,9
Totalt	100,0 (1635)

Idrettens verdier: Prestasjon, solidaritet, fairness og helse

5.1 Innledning

Idrettens verdigrunnlag er et tema som stadig dukker opp i forskjellige debatter. Spørsmålet gjelder både hva dette verdigrunnlaget bør være, hva det faktisk er, og hva slags funksjoner ulike verdier kan tenkes å ha i forhold til utviklingen av den moderne idretten. "Tilhengere" av idretten argumenterer for at idretten fremmer verdier og holdninger som er viktige i forhold til selve idrettsaktiviteten og som også har – eller i det minste kan ha - en positiv funksjon i forhold til samfunnet for øvrig: "Sports can teach. Sports can shape. Sports can unify. Sports can comfort. Sports can uplift." (Gough 1997:xv), eller: "Sport trains young people to become independent, self controlled, resolute, responsible, and communal in their outlook." (Papp & Prisztoka. 1995:375). Som en begrunnelse for det offentlige støtte til frivillige organisasjoner, og idretten som en viktig del av denne, finner vi mye av det samme positive synet i det man gjennom idretten ønsker "1) å styrke frivillig, lokalt, medlemsbasert virke, 2) å inngå i verdibaserte samvirkeformer med frivillige organisasjoner, og 3) å støtte økonomisk en fortjenestefri produksjon av velferdsytelser." (St.meld. nr. 14, 1999-2000:7). Ved siden av sosiale og økono-

miske resultater er altså verdier, i en vid forstand, en side ved aktiviteten i de frivillige idrettslagene som vektlegges spesielt.

Samtidig finnes det også en omfattende kritikk av idrettens verdigrunnlag og måten dette fungerer på. Av eldre og klassiske bidrag finner vi i en samfunnsvitenskapelig sammenheng f.eks. Torstein Veblens knusende dom når det gjelder idrettens sosiale og kulturelle betydning: ” ... fotballens forhold til kroppskulturen er omtrent som tyrefektingens forhold til agrikulturen” (1976:160, [opprinnelig 1899]). Blant nyere og ”negative” bidrag finner vi: ”Sport: If You Want to Build Character, Try Something Else” (Ogilvie & Tutko 1995). Ut over disse mer spissformulerte (for)dommene, er det også fra forskerhold stilt spørsmålstegn ved idrettens verdigrunnlag, og det er blitt hevdet at idretten fremmer elitistiske eller endog fascistiske verdier (Tännsjö 2000), at den spiller, på godt og vondt, en viktig rolle i forhold til nasjonalistiske verdier (Goksøy 1994a; Morgan 1997; Augestad 2001), at den har en negativ effekt når det gjelder forholdet mellom kjønnene (Schneider 2000; English 2001) og at den fremmer voldelig atferd (Parry 1998). Og listen kunne vært gjort lenger.

Selv med et overfladisk kjennskap til idretten, vil man kunne se at slike generelle påstander er svært forenklede, og at de ofte baserer seg på mer selektive inntrykk og innblikk i deler av det store feltet idretten i dag utgjør. Norsk idrett er kjennetegnet av et stort mangfold, både når det gjelder aktivitetsform blant ulike grupper av individer (Breivik & Vaagbø 1998; Dølvik et.al. 1988; Vaage 2000; Thrane 2001; Ulseth 2002) og typer idrettslag (Enjolras & Seippel 2001). En studie av hva slags verdier og holdninger som preger idretten og hvordan disse fungerer i en større sosial sammenheng har derfor mye å vinne på å (i) ha et mer nyansert og bedre teoretisk fundert utgangspunkt og (ii) basere sine slutninger på empiriske data som gjør det mulig å generalisere i forhold til større deler av idrettsfeltet, heller enn å basere seg på enkeltobservasjoner slik de mer ensidig hyllende og fordømmende perspektivene ofte gjør.

Mot en slik bakgrunn er hovedformålet med dette kapittelet for det første å få fram hvilke verdier det i dag er rimelig å knyttet til den moderne idretten. Dernest er formålet å se hvor utbredte disse verdi-

ene er i idretten generelt: blant ulike sosiale grupper og i forhold til ulike sider ved idrettsaktivitetene. For å få til dette, er kapitlet bygget opp som følger. Etter denne innledningen følger en avklaring av hva det er fruktbart å legge i et begrep om verdier og hvordan verdier må forstås som en dimensjon i en større sosial sammenheng (5.2). Deretter følger en del der jeg trekker fram de mest sentrale verdiene knyttet til idretten (5.3.1), knytter forskjeller langs disse verdidimensjonene til aktuell sosiale og idrettslige forhold (5.3.2) og spørsmålet om sosial integrasjon (5.3.3). Kapitlets fjerde del rommer empiriske analyser og viser hvordan verdidimensjonene er operasjonalisert, hvor utbredte verdiene er og hvordan de varierer mellom ulike grupper. Til slutt oppsummeres kapitlet og de empiriske analysene diskuteres i lys av de mer generelle perspektivene som introduseres i den historiske gjennomgangen av idrettens verdier (5.5).

5.2 Verdier

Til tross for at folk flest har en intuitiv forståelse av hva 'verdier' er – noe som sier noe om hvordan noen mener noe(n) bør være – kan det være nyttig med en mer presis forståelse av begrepet, og hvordan verdier kan tenkes å ha betydning eller fungere i en større sosial sammenheng. Jenssen (1993) viser til at det finnes 180 forskjellige definisjoner av 'verdier'. I en sosiologisk sammenheng går den kanskje mest kjente tradisjonen som omhandler verdier, og som har hatt stor innflytelse i forhold til empiriske arbeider, tilbake til amerikansk sosiologi (med Talcott Parsons som sentral aktør), der et svært sentralt bidrag stammer fra Kluckhohn som sier at:

en verdi er en oppfatning, eksplisitt eller implisitt, om hva som er ettertraktelsesverdig og som kjennetegner et individ eller en gruppe og som har betydning for valg av tilgjengelig måter, midler og mål for handling. (1951:395)

I en oppdatert gjennomgang av verdibegrepet kommer van Deth og Scarbrough (1995) etter en grundig drøfting fram til tre punkter som de helt grunnleggende mener kjennetegner 'verdier'. For det første er

altså verdier oppfatninger om det ettertraktelsesverdige; dvs. de inneholder eller bygger ofte opp under moralske betraktninger. For det andre understreker van Deth og Scarbrough at verdier er sosiale, de oppstår og fungerer i relasjonene mellom individer og deres sosiale omgivelser, og finnes ikke som utelukkende individuelle erfaringer eller uttrykk. Det at verdier er sosiale og med det viser til noe noen har felles, understrekes også av det forhold at verdier er noe som også (kan) ha en integrerende funksjon, eller motsatt, at de er uttrykk for sosial integrasjon. For i det hele tatt å kunne snakke om sosial integrasjon, må man knyttes sammen gjennom en – om enn aldri så tynn og begrenset – felles forståelse eller opplevelse av hvordan verden er og/eller bør være, og verdier har her en svært sentral plass.

For det tredje er det også viktig å være klar over at verdier ikke er direkte observerbare, noe som både har metodiske og teoretiske konsekvenser. Metodisk blir spørsmålet hva man gjør når man skal studere noe man ikke observerer direkte, og svaret blir å finne noe som kan fungere som manifeste uttrykk for slike mer latente dyperelevende verdier; dvs. verdier må operasjonaliseres. Det vanlige er enten å spørre hva folk mener om forskjellige sider ved et verdispørsmål og til sammen tolke slike enkeltutsagn som en verdi, eller å se på mer konkrete sosiale fenomener (holdninger, handlinger) som manifeste uttrykk for mer latente verdier. Teoretisk er et svar på denne utfordringen å skille mellom verdier, som en mer generell og diffus handlingsdisposisjon, handlinger som et konkret uttrykk for verdier (eller følelser, interesser) og holdninger på et slags mellomnivå, som mer konkrete og handlingsforpliktende forestillinger.

For å kunne fortolke verdier - hvordan de oppstår og hvordan de (ikke) har betydning - er det i tillegg, for det første, viktig å være klar over at man som regel finner mange og motstridene verdier i et sosialt felt. For det andre kan de fungere på flere nivåer, og på ulike måter i forhold til mer konkrete holdninger og handlinger. For det tredje er det viktig å huske at verdier bare utgjør én del av et samfunns mer omfattende kultur som for eksempel også bygger på faktisk kunnskap og estetiske tilbøyeligheter. For det fjerde kan verdier – og kultur mer generelt – stå i motsetning til eller understøttes av strukturelle forhold (for eksempel økonomiske interesser). For det femte er det

slik at en og samme verdi kan ha ulike funksjoner i ulike sammenhenger. For eksempel kan idrettens prestasjonskultur være funksjonell i forhold til å nå resultater i næringslivet, mens den kan være ødeleggende i forhold til mer intime og familiære relasjoner. Samholdet som mange opplever gjennom idretten kan for eksempel oppleves som en positiv dimensjon i et lokalt fellesskap, mens det av mange vil kunne oppfattes som en negativ faktor i forhold til mer nasjonalistiske strømninger.

I forhold til det som er det overordnede temaet for denne rapporten - idretten som arena for sosial integrasjon - er antakelsen at verdier i seg selv er noe som bidrar til integrasjon i betydningen sosial fellesskap ved at de knytter sammen mennesker som tenker likt om hva som er ettertraktelsesverdige.³³ Hvordan dette skjer eller ikke skjer er imidlertid avhengig av hva slags verdier det dreier seg om og den sosiale konteksten de inngår i: hvem som holder dem, i hvilken samfunnsfære osv. Jeg vil komme tilbake til en mer konkret drøfting av dette spørsmålet under i forbindelse med en gjennomgang av det jeg velger å legge vekt på som idrettens verdier.

Alt i alt kan man da si at verdier er en spesiell type kultur – oppfatninger om det ettertraktelsesverdige som har en sosial karakter – som igjen er en del av en større sosial helhet. Dette gjør at det både er teoretiske og metodologiske utfordringer knyttet til det å studere og forstå hvordan slike verdier har en sosial effekt. I denne sammenhengen er det slik at verdier kan ha stor betydning i forhold til spørsmål om sosial integrasjon, men at denne betydningen kan være av svært varierende karakter; betinget av hva slags verdier det konkret handler om og hva slags sammenheng de er tenkt å skulle fungere i.

33. Sosiale fellesskap vil igjen, i tråd med drøftingene i kapittel 3, være betinget både av konkret sosial interaksjon og ulike typer formidlende strukturer; som verdier i dette tilfellet.

5.3 Idrettens verdier

Spørsmålet som må besvares før en empirisk analyse av idrettens verdigrunnlag og disses sosiale betydning er hvilke verdier det er rimelig å knytte til idretten. Jeg skal først (3.1) gjengi innholdet i en del sentrale debatter knyttet til idrettens verdigrunnlag. Denne gjennomgangen oppsummeres i fire sett av verdier som både samler opp de viktigste motsetningene man finner på idrettsfeltet og fungerer som et fruktbart utgangspunkt for videre empiriske analyser. For det andre (3.2) er formålet med å se nærmere på dette problemområdet en antagelse om at disse idrettsverdiene står ulikt i forskjellige grupper innen idretten. Jeg skal følgelig forsøke å få fram hva slags spørsmål, antakelser og hypoteser det kan være aktuelt å sette fram i forhold til de fire verdissettenes utbredelse. Til slutt i dette avsnittet (3.3) vil jeg si noe om sammenhengene mellom de konkrete verdiene det her handler om og hvordan de på ulike måter kan tenkes å fungere i forhold til spørsmålet om sosial integrasjon.

5.3.1 Idrettens verdier: Historiske, sosiologiske og politiske debatter

Idrettshistorien viser med all tydelighet at det har vært mange ideologiske debatter knyttet til idretten, og at idretten i tilknytning til disse debattene tilskrives mange og til dels motsetningsfylte verdier som igjen antas å ha ulike sosiale virkninger. Disse debattene har både gått på idrettens egenart og dens forhold til andre sosiale institusjoner; for eksempel har idrettens forhold til staten vært et gjennomgående tema (se f.eks. Goksøyr et.al. 1996; Selle 1996).

I sitt store arbeid om norsk idrettshistorie bruker Olstad og Tønnesson (1987) tre stikkord for å beskrive norsk idretts utvikling fram til 1940: Forsvar, sport, klassekamp. Både 'Forsvar' og 'klassekamp' viser til sentrale trekk ved samfunnsutviklingen som i avgjørende grad satte sitt preg både på idretten og dens organisering i bestemte epoker. Forsvarssak er det formål som ligger til grunn for idrettens tidligste organisering i Norge. Denne er særlig knyttet til skytterlagene som sprang fram rundt midten av det nittende århundre. På be-

gynnelsen av det neste århundret har idretten også sin plass i et mer konfliktpreget politisk landskap der klassemotsetningene er viktige og idretten blir forsøkt brukt som en kamparena mot borgerlig organisering. I 1924 stiftes Arbeidernes Idrettsforbund (AIF) som står i motsetning til Landsforbundet som tradisjonelt hadde vært norsk idretts samlende organisasjon. Idretten som speilbilde av det omkringliggende samfunns klassemotsetninger blir mindre tydelige etter som norsk idrett samles (igjen) i en organisasjon – Norges idrettsforbund – i 1936. Forsvar og klassekamp er, i et historisk perspektiv, to av de mest entydige og markante verdi- og konfliktlinjer som har preget norsk idrett, men som i dag ikke har stor betydning i forhold til aktuelle utviklingstrekk i norsk idrett.

Det eksistensen av begge disse konfliktlinjene illustrerer er at idrettens verdigrunnlag med utbytte kan sees i tilknytning til store samfunnsmessige utviklingstrekk. En slik makro-tilnærming blir imidlertid stående i motsetning til tradisjoner der man har forsøkt å begrunne idrettens verdigrunnlag med mer individuelle formål eller til idrettsaktiviteten i seg selv. Det er gjerne tre ulike tradisjoner - tysk turn, svensk ("linsk") gymnastikk, engelsk sport – som trekkes fram i en slik sammenheng, og disse kan også illustrere hvordan slike brede ideologiske utviklingstrekk har blitt stående i motsetning til andre interesser og verdier. Og mens forsvarssak og klassekamp har utspilt sin rolle som idrettens verdigrunnlag, er elementer fra disse andre tradisjonene fortsatt viktige om man ønsker å forstå hvilke verdier som ligger til grunn for moderne idrett.

I norsk sammenheng ble turn innført og inspirerte av tyskere bostatt i Norge, og organisasjoner for turning ble etablert omtrent samtidig med de første skytterlagene. Den tysk-inspirerte turningen ble på sin side relativt tidlig utfordret av den svensk-inspirerte gymnastikken. Disse to bevegelsene sto så en periode mot hverandre før det utviklet seg et eget "norsk system" representert ved turnforeninger som "... oppstod med en kombinasjon av tyske og svenske elementer" (Olstad og Tønnesson 1987:39). Det som i denne sammenheng er interessant er det som framstår som turnbevegelsens begrunnelse, og som i dag synes selvsagt, nemlig at: "Hensynet til sunnhet og

utvikling av kroppen sto i fremste rekke” (Olstad og Tønnesson 1987:42-43).

I forhold til de tradisjonelle synene som begrunnet idrettsaktiviteten med noe utenfor idretten – forsvar eller helse - kommer den engelsk inspirerte idretten – ”sporten”³⁴ - som en utfordring. Den engelske sporten har et stort gjennomslag og presser fram en nyorientering i norsk idrett. For det førte introduseres en rekke nye idretter, og i andre tilfeller fører utviklingen ofte til at gamle idretter får en ny utforming. Det mest banebrytende i den engelske måten å drive idrett på var det sterke fokuset på konkurranse og det å vinne. Som en følge av fokuset på prestasjoner, ble det også mer vanlig å trene, noe som ble oppfattet som nytt og tidvis kontroversielt. Det ble også et mål å kunne sammenlikne resultater mellom ulike stevner, en slags utvidet konkurranse i tid og rom. Dette krevde igjen en standardisering av sammenhengen idretten fant sted i. Idretten ble med dette i stadig økende grad hentet ut av dagliglivet og inn på mer adskilte og spesialiserte arenaer; man fikk en utvikling i retning av mer autonomi for idretten der man drev sport for sportens skyld. Denne utviklingen (som stadig pågår) der man legger forholdene til rette for å sammenlikne prestasjoner – rasjonalisering, standardisering og organisering – har fått betegnelsen ’sportifisering’ (se f.eks. Elias & Dunning 1986; Goksøy 1988; Maguire 1999)

Den engelske sporten var i utgangspunktet en overklasseaktivitet med dertil hørende sosiale idealer, og disse engelske overklasseidealene oppsummeres i forhold til idretten ofte i to begreper: ”sportmanship” eller ”fair play”. Begge begrepene reflekterer det forhold at selv om konkurransen er helt sentral, skal idretten likevel være uttrykk for eller bidra til karakterdannelse. Regler må overholdes, konkurrenter behandles med verdighet: Uten å følge de begrensede reglene som gir idretten mening³⁵, er det meningsløst både å drive

34. Historien om denne begrepsmessige nyvinningen er et kapittel for seg selv som det ikke er plass til å gå inn på her, se bl.a. Elias (1971).

35. Elsters (2000) teorier om ”constraints” viser hvordan dette med tilsynelatende formålsløse rammer for sosial handling også er av betydning for samhandlingen på andre samfunnsområder (musikk, litteratur).

idrett og umulig å sammenlikne resultater.³⁶ En skikkelig konkurranse krever standardisering, og en respekt for at alle deltar under (relativt) like forhold: idretten må være rettferdig. Med dette ligger det en dobbelthet i idrettens "ethos" som det er en stadig utfordring å mestre; på den ene siden å skulle prestere bedre enn andre, på den andre siden skal man ikke nødvendigvis ta alle tilgjengelige midler i bruk for å vinne: man skal respektere regler og derigjennom bidra til rettferdig konkurranse. Idretten blir altså (antakeligvis i stadig større grad) preget av to potensielt motstridende signaler: konkurranse, prestasjon og fairness.

En side ved idretten som også blir mer framtrædende i denne perioden, særlig gjennom de nye lagspillene, er at man ikke alltid presterer best alene; store deler av idretten stiller etter hvert i større og mer synlig grad et krav om samarbeid for å nå mål, noe som sammen med det å yte etterhvert også framstilles som en verdi i seg selv: "These are conceptions about the correctness of submitting individual wills to a common purpose and the profits to be gained from long-range planning – in other words: teamwork and training." (Mandell 1984:133). Idretten, og da særlig lagspill, setter krav til samarbeid og solidaritet for å nå gode resultater, noe som altså er verdifullt i forhold til selve idrettsprestasjonen, men også mer generelt for utviklingen av samfunnet i stort.

Når det gjelder etterkrigstidens idrett, oppsummerer Olstad og Tønnesson (1986) denne i tre stikkord: folkehelse, trim og stjerner. I forhold til spørsmålet om idrettens verdier, bringer denne utviklingen lite nytt substansielt, men tre forhold kan likevel være viktig å peke på. For det første får man et ytterligere fokus på at idrett er fysisk aktivitet som er positivt for helse og sunnhet (noe som særlig var i fokus i turn- og gymnastikk-tradisjonen). For det andre får man en økning i antall lag og medlemmer i den tradisjonelle idretten og i fysisk aktivitet drevet utenfor idretten (etter hvert på mer eller mind-

36. I et entusiastisk forsvarsskrift for idrettens karakterbyggende evne knyttet til 'sportsmanship' – Character Is Everything – presenterer Gough (1997:93-94) en sjekklister for sportsmanship: (1) Is it against the rules?; (2) Is it fair to all involved?; (3) Would my ethical role models do it?

re kommersielle treningssentre) som både i større grad gjør idretten til et massefenomen - flere sosiale grupper (barn og kvinner) er involvert - og at idrettsaktiviteten i mange tilfeller får en ny og mindre konkurranseorientert innretning. Dette fører igjen til at det forhold at idrettens konkurranseelement også har en ekskluderende funksjon blir tydeligere og mer problematisk. For det tredje finner det sted en utvikling – ”stjerner” i historikernes vokabular – som medfører at det blir ytterligere oppmerksomhet på det forhold at det ligger en potensiell konflikt mellom en del av verdiene som ofte blir trukket fram som idrettens verdigrunnlag når det gjelder forholdet mellom elite- og breddeidrett; mellom konkurranse, resultater og deltakelse, mellom prestasjon og fairness og solidaritet.

Et viktig forhold er at det som kanskje i størst grad må anses som roten til den moderne idrettens verdifundament ble til i ett samfunn på ett spesielt tidspunkt for så å bli spredd relativt ”motstandsløst” til de fleste vestlige land (Elias 1971, Mandell 1984): ”Modern sport and the Industrial Revolution have common origins in the dynamism of English culture. And sport can be distinguished first” (Mandell 1984:136). Bakgrunnen både for tilblivelsen, utbredelsen og mottakeligheten for denne, relativt sett, nye ”engelske sporten”, var å finne i det forhold at de ulike landenes kultur og struktur, på ulike historiske tidspunkter, var mottakelige for det denne idretten representerte. Et spørsmål som da reiser seg er om ikke vårt senmoderne samfunn har kulturelle og strukturelle trekk som gjør at den idretten som ble utviklet i én epoke ikke like selvsagt passer inn i denne senere epoken, at idretten spiller en annen rolle i vårt moderne samfunn enn tidligere eller at det kan være at det i dag er andre verdier som står mer sentralt for de som deltar. For idrettens vedkommende, tror jeg, i forhold til en slik historisk gjennomgang, at det er utviklingstrekk ved vårt moderne samfunn som gjør at enkelte verdier i dag er mer framtrepende og vektlegges sterkere enn tidligere, uten at disse verdiene egentlig er nye. For det første har lagidretter inntatt en stadig mer sentral posisjon på idrettsfeltet og idrettens sosiale dimensjon - det at den kan skape samhold, lære samarbeid, både i og rundt idretten – er blitt stadig mer sentralt, og er, symptomatisk nok, hovedfokus for denne rapporten. For det andre er det også stadig viktigere i

et moderne individualisert samfunn at idretten representerer en positiv opplevelse for den som deltar, for eksempel i form av glede eller ekspressivitet. NIF har valgt å legge vekt på fire verdier som skal gjelde for norsk idrett: Glede, fellesskap, helse og ærlighet. I forhold til de fire verdiene jeg har lagt vekt på her, har NIF valgt å fokusere på glede i stedet for prestasjon, og dette kan være illustrerende for utviklingen av den moderne idretten.³⁷

Til sammen finner man altså at historien har satt sine tydelige spor på idrettens verdigrunnlag, og at denne historien fortsatt lever med oss. Videre er det slik at idretten av i dag ikke er kjennetegnet av ett enerådende verdisyn eller én overordnet konfliktlinje; moderne idrett er preget av et verdimesig mangfold. I en analyse som den som følger er det på den ene siden umulig å trekke inn samtlige av de mange enkeltverdiene man finner i disse historiske og samtidige diskursene i en fruktbar teoretisk og empirisk analyse. På den andre siden er det heller ikke gitt hvordan man kan representere dette mangfoldet av verdier på en fruktbar og entydig måte. I et forsøk på å danne et utgangspunkt for de videre analysene, har jeg valgt å oppsummere gjennomgangen av "idrettens verdier" langs fire dimensjoner som jeg mener rommer det viktigste av det man finner i diskursene knyttet til idretten. Disse lar seg bruke på en fruktbar måte i teoretiske analyser og lar seg operasjonalisere i forhold til empiriske analyser.³⁸

En "typisk" sosiologisk definisjon av idrett sier at det dreier seg om fysisk aktivitet som er rettet mot prestasjon/ytelse som er gitt i kraft av et regelverk og ikke er rettet mot noen annen form for resultat (uproduktivt) (Heinemann 1998:35). I tråd med den historiske gjennomgangen over, har idretten ut fra dette, for det første, et konkurransepreg som gjør at det å prestere og yte blir helt avgjørende. Dette er også en verdi som man finner igjen (som den dominerende

37. For glede som motivasjon for idrett, se kapittel tre i denne rapporten.

38. Et annet eksempel på en oppsummering av hva som ligger i idrettens verdigrunnlag finner man i Heinemann (1998:47) der det opereres med fire generelle (eksterne) kulturelle verdier – puritanisme, ytelse/prestasjon, likhet og helse – og tre verdier (interne): fairness/rettferdighet, kameratskap og solidaritet.

verdien) i flere debatter om idretten, og i enkelte systemteoretiske arbeider er nettopp 'prestasjonen' det som blir gjort til selve kjennetegnet ved idrett (Tangen 1997).³⁹ På et mer generelt nivå ansees det også vanligvis som viktig å kunne sette seg mål og velge midler på en effektiv måte for å nå disse målene. Idretten lærer med det folk å *yte, prestere og å fokusere på mål*; og dette er noe som for mange har en verdi ut over selve det idrettslige. At et slikt fokus på prestasjon også kan ha sin pris er åpenbart: "The system wrecked some lives, but it also encouraged the development of strong leaders." (Mandell 1984:153).

Et definatorisk kjennetegn ved idretten er at konkurransen og prestasjonene er knyttet til regler, som en aktivitet som er tatt ut av dagliglivet, og der reglene ikke har noen hensikt utover det å "styre" konkurransen. For at idrett skal ha mening, må alle følge reglene og behandle hverandre med en viss respekt; dvs. man bør følge idealet om "fair play", og fairness blir både en side ved idrettsaktiviteten og en verdi som kan være viktig, også utenfor idretten. Hvordan man så har valgt å forholde seg til disse premissene for en meningsfull konkurranse varierer, men generelt er det en relativt utbredt oppfatning – eller i det minste et mål - at det å være med på en slik aktivitetsform gjør at man utvikler en spesiell karakter – sportmanship – som igjen legger grunnen for en form for rettferdighetssans eller *fairness*. Igjen har man selvfølgelig også muligheten til at man i praksis får utslag som bryter med en slik ide: at man bryter regler eller mer indirekte gjør så man ikke konkurrerer på like vilkår.

En tredje verdi som også bør trekkes fram er knyttet til det forhold at man i idretten (ofte) er nødt til å samarbeide med andre for å nå sine mål på en effektiv måte, idretten er en arena der man lærer at det å holde sammen, det å prioritere en felles prestasjon på bekostning av egen innsats, har en verdi, både i forhold til å nå konkrete mål i idretten og på andre samfunnsarenaer. Kort og godt; idretten

39. "Oppsummerende kan det sies at idrett som sosialt system dannes gjennom at det frambringes en differanse til omverdenen. Dette skjer gjennom mening. Mening konstituerer idrettssystemet. Meningen kommuniseres via det symbolske generalisert medium idrettsprestasjoner." (Tangen 1997:45, min utheving).

fremmer samarbeidsevner og viser at det å yte i forhold til en helhet er viktig og godt; idretten er, eller bør være, en kilde til *solidaritet og samhold*. Også i dette tilfellet kan verdien slå over i sin motsats; et inkluderende samhold kan slå over i det tette klamme fellesskap som ikke tillater individuell frihet og utfoldelse; prestasjoner hemmes. Samhold som inklusjon vil alltid kunne framstå som eksklusjon for noen.

En fjerde verdi – og kanskje den minst kontroversielle - man finner i tilknytning til idretten er altså at den utgjør et bidrag til sunnhet og helse. Dette var sentralt allerede i den svenske gymnastikken, men har kommet stadig mer i fokus: Idretten er verdifull fordi den i seg selv fører til bedre helse, men den fører forhåpentligvis også til et mer utbredt fokus på sunnhet og helse for øvrig. Nok en gang kan verdien være et problem, i forbindelse med idretten kanskje først og fremst ved at man i for stor grad tar disse verdiene til seg, noe som igjen kan gi seg utslag i sykelige trekk om man ikke oppnår de målene man setter seg.

Alt i alt peker denne gjennomgangen av idrettens verdigrunnlag mot fire sett av verdier som har stått og står sentralt i norsk idrett - prestasjon, fairness, samhold og helse – og som danner grunnlaget for de følgende diskusjoner og analyser..

5.3.2 Idrettens verdiforskjeller: Antagelser, spørsmål og hypoteser

Et neste spørsmål er så hvor utbredte disse verdiene faktisk er i idretten i forhold til sosiale, idrettslige og organisatoriske kjennetegn: Hvilke grupper utpreger seg på hvilke måter i forhold til verdiene prestasjon, fairness, solidaritet og sunnhet/helse? I de empiriske analysene som følger skal jeg legge vekt på tre sett av variabler – *sosial bakgrunn*: alder og kjønn; *idrettslig aktivitet*: lagidretter vs. individuelle idretter og konkurransenivå; *organisasjon*: størrelse – og som en innledning til de empiriske analysene skal jeg her se nærmere på hvordan man kan forvente å finne sammenhenger mellom disse bakgrunnsvariablene og idrettens verdier.

Når det gjelder den første verdien, *prestasjon og ytelse*, så er det å forvente at disse verdiene står sterkere i enkelte aldersgrupper enn i andre. Man kan anta at de yngste aldersgruppene har et mer lekende forhold til idretten, at de som fortsetter etter hvert får et mer seriøst forhold til de idrettslige resultatene, mens de eldre igjen har et mindre konkurranseorientert fokus. En mulighet er da en ikke-lineær sammenheng der prestasjonsverdier står svakere blant de yngste og de eldste, mens et segment av "de eldste av de unge" og middelaldrer er mer prestasjonsorienterte i forhold til idretten.

Idretten har historisk vært en sosial arena med svært klare kjønnsforskjeller: "In short, modern sport emerged as a male preserve, a fact which helps to account for the strengths of male resistance to attempts by females to enter it or develop sporting enclaves of their own." (Dunning 1999: 236-7). Dunning antyder videre at i et samfunn der menn i stadig større grad må ta feminine verdier inn over seg er idretten – eller i hvert fall deler av den – i større grad en mange andre sosiale arenaer et sted der verdier som aggressivitet, vold og maskulinitet fortsatt har legitimitet: et sted der menn kan være menn. Mot en slik bakgrunn kan man med utgangspunkt i hvordan menn og kvinner gjennomgår ulike sosialiseringprosesser (kanskje noe stereotyp) gjøre en del antakelser om hvordan de også forholder seg til idrettsfeltet. Det er vanlig å si at kvinner er mer preget av verdier som står sterkt i familiesfæren: omsorg, nærhet, empati, at man er mer andreorientert og tar sosialt ansvar i forhold til "de nære". Menn er til gjengjeld mer preget av de verdier og normer som rår i arbeidslivet: instrumentalitet og målrettethet; det gjelder å vise styrke og handlekraft. (Collins 1992). Fra intimsfæren har man også et bilde av mannen som den som skal vise styrke og initiativ, mens kvinnen skal være "svak" og underdanig. I forhold til kjønn reflekterer da idrettens prestasjonsverdier motsetningen mellom verdiene som knyttes til familiesfære (omsorg) og de som forbindes med arbeidslivet (styrke, handlekraft): Menn er mer prestasjonsorienterte enn kvinner.

Man vil også kunne forvente at prestasjon står mer sentralt i enkelte idretter, og på det generelle nivået vi ser på her kan vi anta at vi samlet sett finner en mer utpreget prestasjonsorientering blant dem

som driver individuelle idretter enn lagidretter (selv om dette også vil kunne dekke over viktige forskjeller). Av åpenbare grunner er det også rimelig å forvente en sammenheng mellom dette verdisettet og det å befinne seg på et høyt konkurransenivå. Det er ikke klart hvordan organisatoriske trekk skulle ha noen systematisk betydning for utbredelsen av disse verdiene.

Den andre verdien dreier seg om *fairness* i idretten. Dette er på sett og vis et av idrettens grunnpremisser; det går ikke an å være åpent mot denne verdien og på samme tid høste æren for gode prestasjoner. Likevel kan det tenkes at man i ulik grad vektlegger *fairness* som et ideal. Man kan nok en gang tenke seg at et kjønnshabitus slår ut: menns fokus på handlekraft og resultater kan gjøre at man går på akkord med den typen verdier som det her er snakk om. Det er kanskje også rimelig å anta en liknende sammenheng med alder som den for prestasjon: en ikke-lineær sammenheng der de eldste og yngste er mest opptatt av *fairness* i idretten; eller motsatt: de er minst tilbøyelige til å tøye grenser. Det er igjen rimelig å anta at det å drive idrett på et høyt nivå lettere gjør at man går på akkord med de normene om like konkurransemuligheter som ligger i kravet om *fairness*. Det er også mulig at det både er mer fristende, enklere og mer å vinne på å jukse i (enkelte) individuelle idretter enn i lagidretter. Det er heller ikke her klart at organisasjon spiller inn.

Når det gjelder idrettens *solidariske* sider, er det mindre opplagt hva slags forskjeller man kan forvente å finne når det gjelder sosial bakgrunn. Man kan tenke seg at den samme grunnleggende kjønnsforskjellen som kan ligge til grunn for forskjeller i prestasjonsorientering – kvinner som mer omsorgs- og andreorienterte, mer opptatt av å ta sosialt ansvar - også kan spille inn i forhold til de sosiale verdiene, og da ved at jenter/kvinner er mer opptatt av samhold og solidaritet enn gutter/menn. Det er imidlertid også nærliggende å forestille seg at solidaritet avhenger av type aktivitet: mer solidariske verdier i lagidrettene og kanskje også blant dem på lavere konkurransenivåer. Heller ikke her er det åpenbart at organisasjon har noen betydning, men det kan tenkes at ”smått er godt”; at man er mer solidarisk i forhold til sine med-aktive i små enn store idrettslag.

Til slutt er det snakk om *helse og sunnhet* som verdi. Dette er verdier som også står sterkt uavhengig av idretten, og det er med det vanskelig å skille den effekten det å være idrettslig aktiv har i forhold til denne verdien, og den mer generelle orienteringen mot denne verdien. Om man likevel skal gjøre noen antakelser, kan man i forhold til alder forvente at helse som middel for å oppnå noe i idretten står sterkest blant relativt unge, om enn kanskje ikke de aller yngste, men også at helse blir viktigere, uavhengig av idretten, blant de eldre. For kjønn kan det være en viss ambivalens i forhold til sunnhet og helse. På den ene siden vil menns fokus på prestasjon kunne bidra til at de også fokuserer på helse som et middel til å oppnå resultater. På den andre siden er kropp og utseende – og med det helse og sunnhet – ofte antatt å være mer i fokus for jenter enn gutter. I forhold til aktiviteten er det igjen sannsynlig at dette henger sammen med konkurranse, med det er også å forvente at man i enkelte idretter – mosjon/trim – vektlegger disse hensynene sterkere enn i andre idretter, og at det da vil være individuelle idretter som gir høyeste skår på denne variabelen. Organisasjonsform er sannsynligvis en lite relevant variabel i denne sammenhengen.

5.3.3 Idrettens verdier og sosial integrasjon

Neste spørsmål som melder seg er så hvordan utbredelsen av disse ulike verdiene kan tenkes å ha betydning for hvordan idretten fungerer som en arena for sosial integrasjon, dvs. hvordan det dannes sosiale fellesskap i og rundt idretten i vid forstand (se kapittel 1 for mer utfyllende om sosial integrasjon). Den grunnleggende antagelsen er at det å ha felles verdier og med det en felles forståelse av verden i seg selv innebærer en form for sosial integrasjon. Jeg skal i det følgende helt kort antyde hvordan de utvalgte idrettsverdiene utover dette grunnleggende sammenfallet mellom verdier og fellesskap mer konkret kan tenkes å fungere i forhold til spørsmålet om sosial integrasjon.

Å legge vekt på *prestasjoner* krever selvfølgelig et engasjement og en involvering som kan bidra til at det kan utvikles sterke fellesskap: man utvikler en felles forståelse av hva man skal og hvordan

man skal få til dette, og gruppen knyttes sterkere sammen ved det. Om man også lykkes, får man bekreftet, på individuelt og kollektivt plan, at man besitter en kompetanse som man også evner å sette ut i livet, noe som ytterligere vil kunne underbygge et fellesskap. Prestasjoner er også en verdi som kan bidra til at man knytter bånd utenfor idretten; suksess gir status og kan gi tilgang til andre sosiale arenaer. Samtidig kan fokus på prestasjoner ha en desintegrerende effekt; det å skulle yte kan være en kime til konflikt, både internt og eksternt, det kan føre til sosial utestengelse og kan komme i motsetning til alle de tre andre verdiene som her står i fokus. På et mer generelt nivå er det også klart at det å hele tiden skulle legge vekt på å prestere utgjør en ensidig tilnærming til et felt, og i forbindelse med idretten finnes det en omfattende kritikk av en slik instrumentell tilnærming som noe som truer idrettens "egentlige" vesen; de lekende, kreative og sosiale sidene ved idrettsaktiviteten.⁴⁰ Å ensidig vektlegge prestasjon som en verdi kan også ha uheldige følger i forhold til individers erfaringer og følelser knyttet til idretten og er med all sannsynlighet en viktig forklaringsfaktor i forhold til noe av det som i dag framstår som idrettens største problemer: doping og spiseforstyrrelser. Videre åpner spørsmålet om prestasjonskulturens plass i idretten en interessant problemstilling i forhold til en utvikling der mer og mer av den fysiske aktiviteten i samfunnet ser ut til å finne sted utenfor de tradisjonelle idrettslagene; i nærmiljø eller på kommersielt drevne treningssentre der prestasjon og konkurranse er mindre sentralt.

Fairness er på sett og vis en nødvendig forutsetning for at konkurransen og prestasjonen skal ha mening, og som et ideal vil dette på ene siden være et utgangspunkt for en respektfull og likeverdig behandling av dem man møter på idrettsbanen. Ut fra en slik innstilling har man et felles fokus, som kan styrkes ytterligere om man også

40. Det finnes en omfattende kritikk av moderne idrett langs disse linjene. Det mest kjente eksempelet finnes antakeligvis hos Huizinga (1955) men også Lasch's (1991) kritikk kan forstås som parallell til denne. I tillegg har man en stor tradisjon knyttet til en marxistisk inspirert kritikk der dette – som tingliggjøring, fremmedgjøring, kapitalismekritikk, maktkritikk - er hovedpoenget (se f.eks. Hargreaves 1986; Morgan 1994; Gruneau 1999).

får felles ”gode fiender”; f.eks. de som doper seg. Samtidig vil også konflikter knyttet til rettferdighet kunne skape mistillit mellom konkurrenter; det vil være vanskelig å vite sikkert om noen jukser eller ikke. Videre er fairness er relativt abstrakt ideal – en slags kantiansk pliktetikkk – som gjør at man også vil kunne få et distansert forhold til folk: alle skal behandles likt. Dette vil kunne føre til en form for samhold, men da av en relativt abstrakt karakter. Slik sett vil dette kanskje være en norm som først og fremst gir grunnlag for diffuse og ikke så altfor aktive eller forpliktende sosiale relasjoner. Fairness er med det neppe en verdi som vil fungere som utgangspunkt for de dypfølte fellesskap, men den kan bidra til et større, respektfullt men relativt uforpliktende fellesskap. Slike sosiale kontakter kan igjen også være utgangspunkt for ”svake” sosiale nettverk, som videre, på sin side, har en klar styrke i mange sammenhenger (Granovetter 1973).

Solidaritet i idretten - at man setter gruppen eller fellesskapet over eller likt med egen suksess - virker umiddelbart som noe som må kunne ha en positiv effekt for sosial integrasjon, og koplingen er så nærliggende at det både teoretisk og metodologisk kan være vanskelig å skille dem ad og vanskelig å si hva som forårsaker hva. Et forhold som kan virke i motsatt retning er at solidariteten kan fungere hemmende i forhold til utfoldelse, kreativitet og prestasjoner; at man utvikler en form for selvutslettende atferd, som igjen kan undergrave samholdet. Alt i alt er det likevel rimelig å anta at solidaritet er en verdi som på positivt vis bidrar til faktisk sosial integrasjon.

Det å ta hensyn til *helse, kropp og sunnhet* også i det daglige fordi man vil oppnå noe i idretten, er en verdi som antakeligvis i mindre grad har betydning for de fellesskapene som utvikles. På den ene siden vil opptatthet av helse kunne utdype og styrke følelsen av å ha noe felles. På den andre siden ligger det også her en kime til konflikt og konkurranse: Hvem klarer eller er villig til hva? Helt motsatt kan også det å la være å ta hensyn til helse og sunnhet ha en slags distingverende og integrerende funksjon; fotballspillerne som tar seg en røyk i pausen, flere øl etter kampen og helt eksplisitt ignorerer idrettens helseaspekt. Sunnhet og helse er likevel kanskje den av de fire

verdiene som er inkludert i analysen som er minst relevant i forhold til spørsmålet om sosial integrasjon.

Et interessant spørsmål til slutt er hvordan disse fire verdiene fungerer sammen; om de støtter opp om hverandre, om de representerer noe felles, eller om det eventuelt er motsetninger mellom dem. En nærliggende antakelse er at prestasjon og helse/sunnhet til en viss grad understøtter hverandre og at samhold og fairness til en viss grad gjør det samme. Det er også vanlig å anta at det å prestere kan komme i motsetning til solidaritet og fairness (May 2001), og dette bekreftes i våre data.⁴¹

5.4 Idrettens verdier: Empiriske analyser

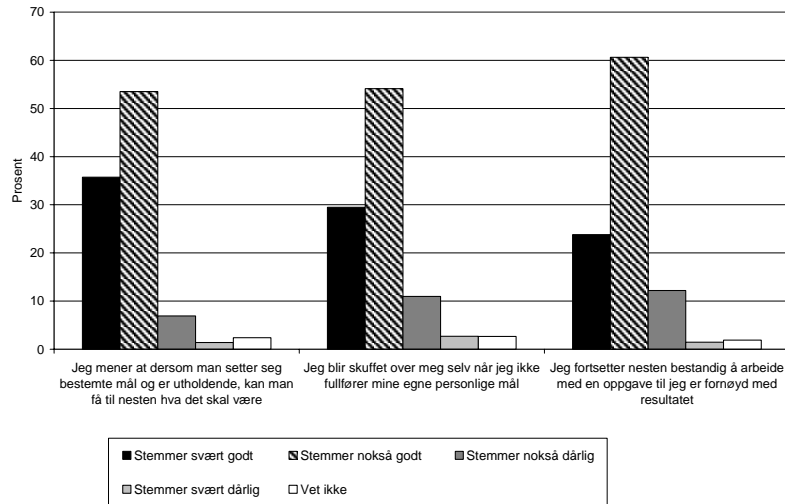
I det følgende skal jeg først vise kort hvordan de ulike verdiene som inngår i de følgende analysene er operasjonalisert, og hvor stor oppslutning verdiene har blant medlemmene i norske idrettslag generelt (5.4.1). Dernest skal jeg se hva slags status de har i forhold til sosial bakgrunn, idrettsaktivitet og organisasjonsform (5.4.2).

5.4.1 Idrettens verdier: Operasjonaliseringer og utbredelse

Med utgangspunkt i data lar det seg gjøre å operasjonalisere alle de fire verdiene som er trukket fram over, selv om man bør være oppmerksom på at målene er utviklet på litt ulikt metodologisk grunnlag.⁴² Variablene som ligger til grunn for indeksen som skal fange opp prestasjonsorientering som verdi er bygget på hvor godt man synes tre påstander passer som beskrivelse på en selv (se figur 5.1 for

-
41. Disse teoretiske antagelsene får altså støtte i empiriske analyser (se appendiks, tabell 6) i det en faktoranalyse av verdiene som inngår i analysene gir faktorer som samsvarer med disse antakelsene.
 42. For det første er det forskjeller når det gjelder i hvilken grad spørsmålene som er brukt til å operasjonalisere verdiene viser til eller har relevans for faktisk atferd. For det andre er det slik at noen av variablene er satt sammen av enkeltvariabler i indekser mens andre er basert på ett enkelt spørsmål.

Figur 5.1 Prestasjon som verdi

fullstendig tekst).⁴³ Disse utsagnene inngår som en del av et større sett med utsagn, og det er brukt en faktoranalyse⁴⁴ for å hente ut ulike dimensjoner i dette mangfoldet av utsagn. "Prestasjon" er en av de faktorene som er resultatet av en slik faktoranalyse. Da indeksen som skal brukes i de videre analysene i seg selv er vanskelig å fortolke, har jeg valgt å presentere fordelingen på hver av de tre variablene som inngår i indeksen for på den måten å vise oppslutningen om prestasjon som verdi.

Det er særlig ett trekk ved figur 5.1 som er tydelig: *Prestasjonsverdien står svært sterkt blant medlemmene i norske idrettslag: Over*

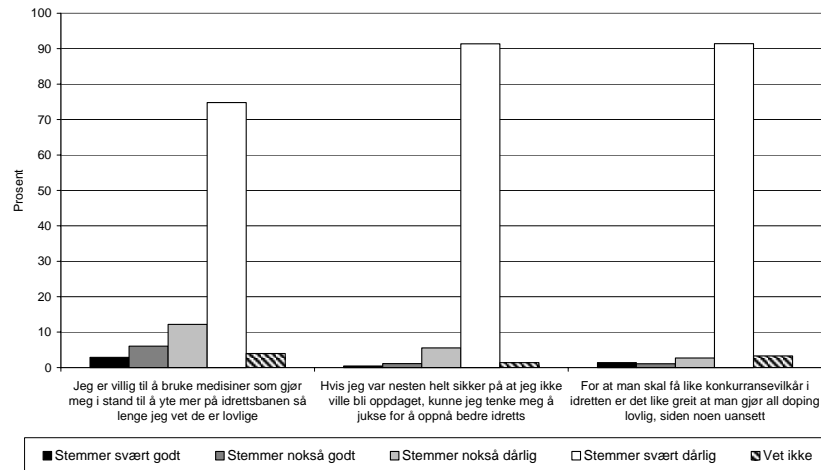
43. I det man slår sammen flere variabler til et mer sammensatt mål, har man konstruert en indeks. En additiv indeks konstrueres ved at verdiene til enkelte variabler gis bestemte poengtall, og at en enhets verdi på den endelige indeksen bestemmes av summen av poeng for alle indikatorene (Hellevik 1980).
44. En faktoranalyse er en statistisk metode som i et større utvalg av variabler finner fram til et mindre sett av hypotetiske underliggende variabler. Det er så i neste omgang et spørsmål om disse hypotetiske variablene lar seg fortolke. (Kim & Mueller 1978).

80 prosent av de som har svart uttrykker støtte til disse påstandene. Det er bare mellom 10 og 15 prosent, avhengig av spørsmålene, som ikke synes at utsagnene stemmer svært eller nokså godt. Utover dette er det en (svak) tendens til at det er noe større oppslutning ('svært godt' + 'nokså godt') om verdiene jo mer generelt de er formulert. Samtidig er det viktig å være klar over at 15 prosent av medlemmene i norske idrettslag utgjør en stor gruppe mennesker; det er mange av norske idrettslags medlemmer – antakeligvis flere enn de 15 prosentene vis ser her, bl.a. på grunn av en lav svarprosent – som ikke er så opptatt av prestasjon.

"Fairness" som en verdi i idretten er operasjonalisert ved tre spørsmål som sier noe om i hvilken grad man er villig til å tøye reglene i forbindelse med idrettsaktivitet og hvordan man mer generelt ser på spørsmålet om doping. Målet på 'fairness' består igjen av en indeks som er utledet på samme måten som forrige spørsmål (dvs. en faktoranalyse), og påstandene som er brukt er gjengitt i figur 5.2.

På samme måte som for prestasjon er det også her en svært klar og entydig oppslutning om fairness ved at de aller fleste, omkring 90

Figur 5.2 Fairness som verdi

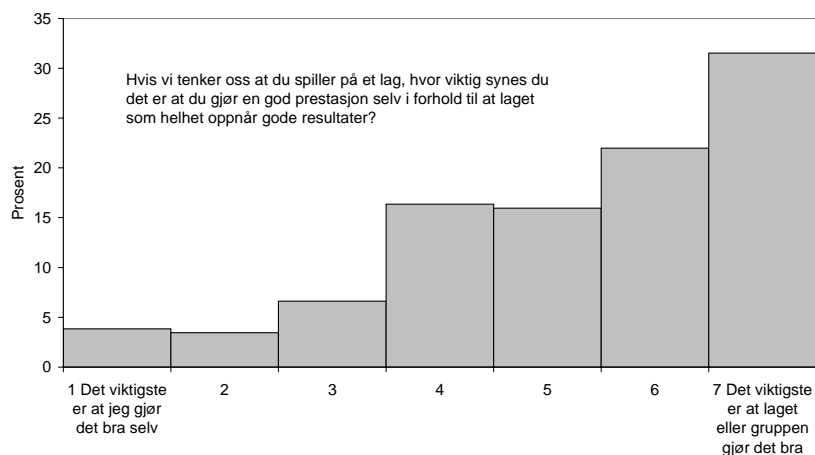

prosent, sier at de aktuelle påstandene stemmer nokså eller svært dårlig for dem. Motstanden er størst i forhold til direkte juks og det å tillate doping for alle, mens det å bruke medisiner så lenge de er lovlige, møter noe mindre motstand. I denne sammenhengen er det verdt å merke seg at juks og doping i idretten er et tema som for tiden er svært "betent"; det skal mye til for å ikke si at man er mot doping. Når derfor for eksempel nær ti prosent sier det er villige til å benytte lovlige medisiner for å nå bedre resultater, kan det være nærliggende å tenke seg at tallene i figur to kanskje er høyere enn de framstår i våre data og følgelig at det faktisk er en god del som er villig til å strekke seg langt når det gjelder hvilke virkemidler man kan tenke seg å ta i bruk for å oppnå idrettslige resultater.

Den tredje verdien er solidaritet, og denne er operasjonalisert ved hjelp av ett spørsmål der man blir bedt om å svare på hvor viktig man synes det er at en gjør det resultatmessig bra selv i forhold til laget. Det konkrete spørsmålet og svarfordelingen er gjengitt i figur 5.3.

Nok en gang ser vi at de aktive i idretten langt på vei har de "korrekte verdiene". Om man deler svarene i tre grupper, så faller nesten 70 prosent av de som svarer inn i en kategori der laget er viktigere enn en selv. 16 prosent befinner seg midt på skalaen; dvs. de legger

Figur 5.3 Solidaritet som verdi

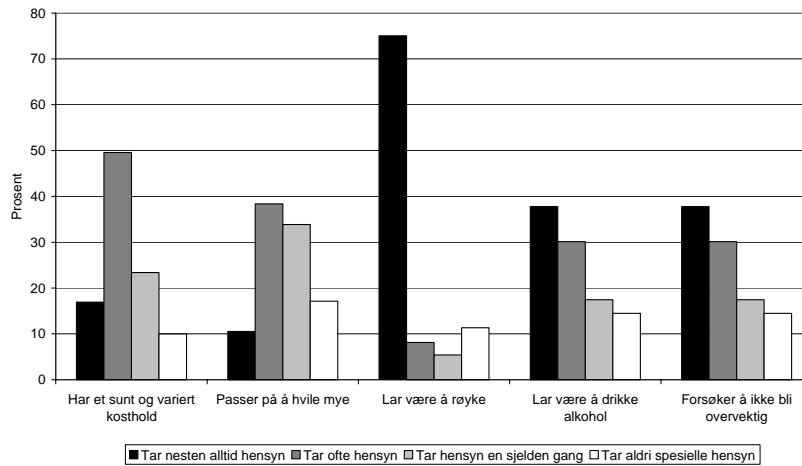

både vekt på å gjøre det bra selv og yte for laget. 14 prosent av medlemmene befinner seg til venstre for midten, dvs. at det kan se ut som om de prioriterer egen suksess på bekostning av resultater for kollektivet.

Den siste verdien som skal inngå i analysene er *sunnhet og helse*. Spørsmålet er i hvilken grad man tar hensyn til fem forskjellige helse- og sunnhetsspørsmål i dagliglivet for å oppnå resultater på idrettsbanen. En faktoranalyse av de fem spørsmålene som dekker dette temaet gir to faktorer; en som viser til om man tar hensyn til røyking og alkohol, og en som bygger på tre andre spørsmål: kosthold, hvile, vekt. De to indeksene vil bli brukt hver for seg i de videre analysene, men her blir de fem variablene som inngår i de to indeksene presentert hver for seg.

Når det gjelder sunnhet og helse er bildet noe mindre entydig enn for variablene over, men det er fortsatt mange som støtter opp under verdiene: nesten 50 prosent passer på å hvile mye, om lag 60 prosent tar hensyn til kostholdet. At verdiene er lavere på disse variablene skyldes med all sannsynlighet langt på vei det forhold at spørsmålene er mer direkte knyttet til atferd. Videre er det to-tredjedeler av de

Figur 5.4 Sunnhet og helse som verdi

idrettsaktive som tar hensyn i forhold til alkohol og vekt, mens hele 83 prosent sier at de lar være å røyke på grunn av idrettsaktiviteten.

Som en oppsummering kan man si at det som historisk og sosialt framstår som idrettens grunnleggende verdier har en svært bred oppslutning også i dag. Det er imidlertid, igjen, på sin plass å minne om at verdier bare er en form for pre-disposisjoner for potensiell handling, at det finnes flere og ofte motstridende verdier og at det derfor ikke er å forvente at slike verdier automatisk får gjennomslag i forhold til atferd.

5.4.2 Idrettens verdier, sosial bakgrunn og idrettslig aktivitet

Formålet med analysene som følger (5.4.2.1 – 5.4.2.5) er å se hvordan de fire idrettsverdiene varierer med sosial bakgrunn og idrettslig aktivitet. Jeg har valgt å inkludere to grupper av sosiale bakgrunnsvariabler og to variabler som dekker ulike sider ved selve aktiviteten i lagene.⁴⁵ Hver av regresjonsanalysene⁴⁶ som følger er gjennomført i to steg og presenteres derfor også med to modeller, en hvor bare sosial bakgrunn (kjønn og alder) er med, og en hvor de to aktivitetsvariablene også er inkludert. Dette gjør at man kan se hvor mye hver av disse to settene med variabler – det sosiale og det idrettslige - faktisk bidrar med når det gjelder å forklare forskjeller i oppslutning om de fire verdiene.

5.4.2.1 Prestasjon og ytelse

Skal man forklare utbredelsen av prestasjonsorienterte verdier blant medlemmene i norske idrettslag, kan vi for det første observere at

-
45. Samtlige av analysene i neste avsnitt er også gjort som flernivåanalyser (HLM) for å se om organisasjonstørrelse har noen effekt på utbredelsen av de ulike verdiene. Analysene ga få indikasjoner på at dette var av betydning, og denne variabelen er ikke inkludert i analysene som følger, noe som forenkler analysene, framstillingen og fortolkningene betraktelig.
 46. En regresjonsanalyse viser hvordan gjennomsnittsverdien på en avhengig variabel varierer ut fra hvordan verdiene på et sett av uavhengige variabler varierer.

Tabell 5.1 Lineær regresjonsanalyse.

Prestasjon forklart med sosial bakgrunn (modell 1) og sosial bakgrunn og idretts aktivitet (modell 2). Regresjonskoeffisienter. ** p<0.01, *p<0.05.

	Modell 1	Modell 2
Konstant	0.28 *	0.79**
Kjønn (mann)	-0.05	-0.04
Alder	-0.01**	-0.01**
Individuell idrett-Lagidrett		-0.18**
Konkurransenivå		-0.38*
Konk.nivå x Konk.nivå		0.10**
R ²	0.01	0.03

svært lite av variansen i disse verdiene lar seg forklare av våre bakgrunnsvariabler; noe som rett og slett skyldes at verdiene generelt er svært og ”jevnt” utbredt. Med utgangspunkt i det lille som faktisk forklares, står de sosiale bakgrunnsvariablene kjønn og alder for omtrent en tredjedel.

Med utgangspunkt i de teoretiske antakelsene om kjønnsforskjeller når det gjelder prestasjon som verdi, er det interessant å observere at kjønn ikke har noen signifikant statistisk effekt i våre analyser. Dette er også overraskende i forhold til funnene i kapittel tre der det var en signifikant forskjell når det gjaldt begrunnelsen for å være idrettslag aktiv. Det ser altså ut til å være slik at det å konkurrere og prestere er viktigere begrunnelser for å være aktiv i idrettslaget for gutter/menn enn kvinner/jenter, men når det gjelder de mer generelle prestasjonsorienterte verdiene bland dem som faktisk deltar i idretten så er forskjellene mindre. Alder har en signifikant effekt, ved at det er de yngste medlemmene som framstår med de mest prestasjonsorienterte verdiene.

Ser vi på trekk ved idrettsaktivitetene, har begge variabler betydning. For det første ser det ut til å at prestasjonsverdier står sterkere blant dem som driver med individuelle idretter enn blant dem som driver med lagidretter. Når det gjelder konkurransenivå får man en lineær og positiv sammenheng om man inkluderer variabelen som den er i modellen. Om man i tillegg også inkluderer et kvadrert-ledd i modellen, øker forklaringskraften samtidig som hovedvariabelen skifter fortegn. Dette betyr at vi har en ikke-lineær sammenheng mellom konkurransenivå og prestasjonsverdier som starter svært svakt

Tabell 5.2 Lineær regresjonsanalyse.

Fairness forklart med sosial bakgrunn (modell 1) og sosial bakgrunn og idretts aktivitet (modell 2). Regresjonskoeffisienter. ** p<0.01, *p<0.05.

	Modell 1	Modell 2
Konstant	-0.30	-0.51
Kjønn (mann)	0.70**	0.69**
Alder	-0.03**	-0.02*
Alder x Alder	-0.00**	-0.00**
Alder x Kjønn	-0.01*	-0.01*
Individuell idrett-Lagidrett		0.01
Konkurransenivå		0.06
R ²	0.10	0.11

synkende før den stiger svært kraftig opp til de som er på det høyeste konkurransenivået (se appendiks, figur 5.5 for illustrasjon av denne sammenhengen).

5.4.2.2 Fairness

Når det gjelder verdiene knyttet til fairness, forklares noe mer av variansen enn når det gjelder prestasjon, og det er i all hovedsak den sosiale bakgrunnen og i mindre grad hva slags aktivitet man er knyttet til som her betyr noe.

For det første er dette en verdi der kjønn har en klar effekt: *gutter har en større tilbøyelighet til å tøye regler enn jenter*. Alder har også betydning for denne verdien, men sammenhengen er relativt sammensatt: en negativ konstant og et negativt kvadratledd, som til sammen gir et mønster der aldersgruppen 16-20 peker seg ut som de med lavest verdier på denne variabelen, mens den er høyere for de som er yngre og høyere og jevnt stigende for de som er eldre enn 20 år (se appendiks, figur 5.6).

Det er også interessant å observere at det er en interaksjon mellom kjønn og alder som viser seg ved at effekten av kjønn er ulik i ulike aldersgrupper: Det er i alle aldersgrupper en "positiv" effekt av kjønn, dvs. at menn ser ut til å være mer tilbøyelige til å sette til side fairness-idealene enn kvinner. Men, denne effekten er klart sterkest for gruppen 16 til 20 år; den er ikke signifikant for dem over 40 år, og den er også markert mindre i den aller yngste aldersgruppen. Man

Tabell 5.3 Lineær regresjonsanalyse.

Solidaritet forklart med sosial bakgrunn (modell 1) og sosial bakgrunn og idretts aktivitet (modell 2). Regresjonskoeffisienter. ** p<0.01, *p<0.05.

	Modell 1	Modell 2
Konstant	5,32**	4.59**
Kjønn (mann)	-0.26**	-0.28**
Alder	0.01**	0.02**
Individuell idrett-Lagidrett		0.57**
Konkurransenivå		-0.11
R ²	0.01	0.04

kan her spørre om dette er en tendens som er knyttet til et spesielt alderssegment helt generelt, eller om det er en ny holdning til idretten som er i ferd med å forplante seg i denne generasjonen. Idrettsaktiviteten ser ut til å være av marginal betydning i forhold til fairness som verdi.

5.4.2.3 Solidaritet

På samme måte som for prestasjonsverdiene forklares veldig lite av variansen i solidariske verdier, og de sosiale variablene forklarer noe mindre enn de som er knyttet til aktiviteten.

Selv om det samlet sett er lite av variansen som forklares, er det en del signifikante forskjeller mellom ulike grupper. For det første får vi *bekreftet våre antakelser om at jenter/kvinner er mer sosialt orienterte enn gutter*. For det andre ser vi at *solidariske verdier tiltar med økende alder*. Når det gjelder idrettsaktiviteten ser det ut til at det er en *signifikant forskjell mellom de som driver med lagidretter og de som driver med individuelle idretter*, mens det ikke er noen signifikant betydning av konkurransenivå for hvor solidariske verdier man har.

5.4.2.4 Helse og sunnhet

Som vist over er det fem enkeltvariabler knyttet til helse som er redusert til to indekser: 'sunnhet/helse' og 'tobakk/alkohol'. Det er da for det første snakk om hvordan man prioriterer helse og sunnhet – kosthold, hvile, vekt - i forhold til prestasjoner på idrettsbanen, selv om man nok må anta at svarene bare delvis reflekterer forhold knyt-

Tabell 5.4 Lineær regresjonsanalyse.

Sunnhet og helse forklart med sosial bakgrunn (modell 1) og sosial bakgrunn og idretts aktivitet (modell 2). Regresjonskoeffisienter. ** p<0.01, *p<0.05.

	Modell 1	Modell 2
Konstant	0.68**	0.98**
Kjønn (mann)	-0.32**	-0.33**
Alder	-0.02*	-0.01
Alder x Alder	-0.00**	-0.00*
Individuell idrett-Lagidrett		-0.13
Konkurransenivå		-0.33*
Konk.nivå x Konk.nivå		0.10**
R ²	0.03	0.05

tet til idretten. Det er også klart at spørsmålene her i større grad reflekterer faktisk atferd enn for de tre andre verdiene. Nok en gang viser det seg at det er lite av variansen i avhengig variabel som forklares.

I forhold til sosial bakgrunn finner vi for det første en klar kjønnsforskjell; *jenter tar i større grad enn gutter hensyn til helse og sunnhet*. Det er igjen vanskelig å si sikkert om dette skyldes idretten – selv om spørsmålet spør etter dette – eller om det er uttrykk for en mer generell tendens. For det andre har også alder en betydning, om enn noe sammensatt: et negativ og ikke-signifikant hovedledd med et signifikant kvadrert aldersledd: dvs. en sammenheng som stiger fram til 21-30 og deretter synker ned til 51-60 for så å stige bratt igjen. (se appendiks, figur 5.7). Også når det gjelder konkurransenivå finner vi en signifikant effekt om man inkluderer et kvadrert ledd; igjen er tendensen at sunnhet som verdi synker, stiger, for så å synke igjen, og motsatt av hva man kanskje skulle forvente er det de som er på et høyt nivå som i minst grad vektlegger helse (se appendiks, figur 5.8). En mulighet kan være at de som trener minst har størst ”problem” med helsen og dermed også er mer opptatt av dette enn de som konkurrerer mer og dermed først og fremst er opptatt av prestasjon. Det ser ikke ut til å være forskjeller mellom lagidretter og individuelle idretter.

Tabell 5.5 Lineær regresjonsanalyse.

Sunnhet og helse forklart med sosial bakgrunn (modell 1) og sosial bakgrunn og idretts aktivitet (modell 2). Regresjonskoeffisienter. ** p<0.01, *p<0.05.

	Modell 1	Modell 2
Konstant	1.48**	1.46**
Kjønn (mann)	-0.03	-0.03
Alder	0.09**	-0.09**
Alder x Alder	-0.00**	-0.01**
Individuell idrett-Lagidrett		-0.04
Konkurransenivå		-0.03
R ²	0.10	0.10

5.4.2.5 Alkohol og tobakk

Når det gjelder spørsmålet om å ta hensyn til det å drikke alkohol eller røyke i forhold til idretten, så kan man for det første legge merke til at, relativt til de fleste andre verdivariablene, så forklares en større del av variansen her, om lag 10 prosent.

Når det gjelder hvilke variabler som er viktige i forhold til tobakk og alkohol er det én variabel som dominerer fullstendig: alder. Sammenhengen er om man bare inkluderer 'alder' som en vanlig variabel i modellen negativ. Om man derimot også inkluderer 'alder-kvadrert' i modellen, økes forklaringskraften betraktelig og man får en sammenheng som er svakt synkende før den igjen stiger kraftig; dvs. det er de yngste og de eldste som tar hensyn når det gjelder tobakk og alkohol (i forhold til idrettsaktiviteten), (se appendiks, figur 5.9).

5.5 Oppsummering og diskusjon: Idrettens verdier i et moderne samfunn

Temaet for kapittelet er idrettens verdier som basis for sosial integrasjon. En historisk oversikt over idrettens utvikling viser at det er mange og ulike verdier som har vært knyttet til idretten; fra de som vil ha idrett for idrettens egen skyld til de som mener idretten i hovedsak bør tjene et eller annet formål som ligger utenfor idretten; forsvar, politikk, helse og sosialt samhold. Idrettens verdigrunnlag er med det mangfoldig, og består av verdier som både understøtter og står i motsetning til hverandre. Jeg har valgt å legge vekt på fire sett

av verdier som historisk og sosialt har vært viktige, og som lar seg studere empirisk med utgangspunkt i våre data. De fire verdiene er: prestasjon (konkurransen), fairness, solidaritet og helse/sunnhet. Når det gjelder å forstå verdiers samfunnsmessige betydning, har jeg også pekt på nødvendigheten av å se på verdier som en del av en større sosial sammenheng. For det første må man ta høyde for at det som regel finnes – og dette er altså helt tydelig i forhold til idretten – flere verdier og strukturelle interesser knyttet til et sosialt felt og at disse gjensidig påvirker hverandre slik at det i utgangspunktet kan være vanskelig å vite hva slags virkning utbredelse av og oppslutning om en verdi kan ha. Videre er det viktig å skille mellom verdier som mer generelle sosiale normative verdensanskuelser som noe annet enn mer konkrete holdninger og handlinger og det faktum at forholdet mellom disse nivåene ikke er forutbestemt: en verdi leder ikke nødvendigvis til handling. Om verdier eventuelt leder til handling, er det også viktig å være klar over at de kan ha forskjellige effekter i ulike sammenhenger.

Den empiriske analysens første resultat er at samtlige av de verdiene vi har sett på står sterkt og er svært utbredte. Et stort flertall av medlemmene i norske idrettslag har med det de ”korrekte” verdiene: Alle er for solidaritet og fairness, de er også relativt prestasjonsorienterte og de aller fleste tar hensyn til helse og sunnhet. *Medlemmene i norsk idrett utgjør med det en homogen gruppe når det gjelder idrettens verdigrunnlag*, og man kan si at idretten slik sett har et relativt enhetlig ideologisk fundament.

Siden medlemmene i norske idrettslag er så homogene når det gjelder ”idrettens verdier”, er det heller ikke så mye av verdiforskjellene som lar seg forklare av de forholdene vi har trukket inn i analysene, men det framkommer likevel en del interessante forskjeller mellom ulike grupper. Gutter har ikke signifikant mer prestasjonsorienterte verdier enn jenter, men synes mindre solidariske og mindre opptatt av sunnhet og helse. For fairness er det en interaksjonseffekt mellom kjønn og alder; gutter har et mer tøyelig forhold til regler, og denne forskjellen er størst for 16-20 åringene, deretter avtagende og for de over 40 år er forskjellen ikke lenger statistisk signifikant. Når det gjelder alder, er de yngste mest prestasjonsorienterte, mens fair-

ness altså står svakest blant 16-20 åringen for deretter å stige med økende alder. Solidariteten ser også ut til å henge positivt og signifikant sammen med alder. Når det gjelder alder og sunnhet/helse er det en ganske sammensatt sammenheng, men det er en tendens til at jo eldre man er, jo mer opptatt er man av helse. Også når det gjelder tobakk og alkohol har man en signifikant effekt av alder; de yngste sier de tar hensyn til dette og deretter er det en skarpt nedadgående tendens før den igjen stiger markert fra 30 år og oppover.

Forholdet mellom de som driver lagidretter og individuelle idretter kommer til uttrykk langs to dimensjoner: Individuelle idrettsutøvere har mer prestasjonsorienterte verdier enn de som driver med lagidretter, som på sin side er mer solidariske enn "individualistene". Ser man på konkurransenivå har dette betydning i forhold til to spørsmål. For det første ser det naturlig nok ut til at de på et høyt konkurransenivå er nesten entydig mer prestasjonsorienterte enn andre, mens de, noe uventet, er mindre opptatt av helse og sunnhet enn de som konkurrerer mindre. Dette kan skyldes at de som, når det kommer til stykket, er aktive i et idrettslag først og fremst på grunn av helsen, befinner seg blant dem som er minst aktive.

Jeg har over (3.3) drøftet hvordan det er rimelig å forvente at hver enkelt av de fire verdiene kan fungere integrerende i en mer lokal og begrenset sammenheng. I lys av at idrettens verdigrunnlag historisk, til tider, har spilt en viktig rolle i forhold til den større samfunnsutviklingen, og er det imidlertid rimelig å spørre om og eventuelt hvordan idrettens verdigrunnlag i dag kan spille en tilsvarende samfunnsmessig rolle.

Våre data gir oss ikke mulighet til å sammenlikne verdiene blant de som er aktive i idretten med resten av befolkningen, men det er, blant annet på grunn av idrettens store utbredelse, grunn til å anta at de verdiene som her er undersøkt også har en relativt stor utbredelse ut over idretten (om enn i noe mindre grad), og det er antakeligvis grunn til å anta at det jeg her har kalt idrettens verdier bare i liten grad oppfattes som kontroversielle utenfor idretten. I en viss forstand synes det derfor rimelig å hevde at idretten både speiler vårt moderne samfunns verdigrunnlag (i stort) samtidig som det også underbygger og bidrar til dets utvikling. Mens ideologien til en sosial bevegelse –

og også idretten i enkelt historiske epoker – kan sees som noe som utfordrer det bestående eller representerer en alternativ forståelse til de dominerende ideologier i det samfunnet den opererer i, fungerer ikke idretten i dag som en slik sosial bevegelse, men tvert i mot som en legitimerende og understøttende instans for det omkringliggende samfunnet. Idretten representerer på sett og vis kjerneverdiene i det moderne samfunn slik f.eks. Dag Østerberg har hevdet.⁴⁷ Så selv om idretten i historiske perioder gjennom sitt verdigrunnlag kan sies å ha vært en viktig samfunnsmessig drivkraft som har representert noe nytt og utfordrende – om enn ikke alltid like politisk radikalt – i forhold til samfunnsutviklingen, ser dette ikke ut til å være tilfelle i dag. Idrettens verdigrunnlag er en viktig del av idrettens eksistensgrunnlag og en viktig del av det modernes grunnleggende verdimønster, men representerer i liten grad en utfordring i forhold til dette. Samlet sett kan man derfor hevde at idrettens verdigrunnlag er utbredt, først og fremst blant dem som er aktive i idretten, men antakeligvis også ut over idretten. Det er derfor rimelig å anta at dette verdigrunnlaget bidrar til en form for samhold i idretten – selv om enkelt av verdiene antakeligvis også vil ha en desintegrerende funksjon – samtidig som dette verdigrunnlaget også bidrar til at samfunnet som sådan integreres gjennom det samme moderne verdigrunnlaget på et mer allment nivå.

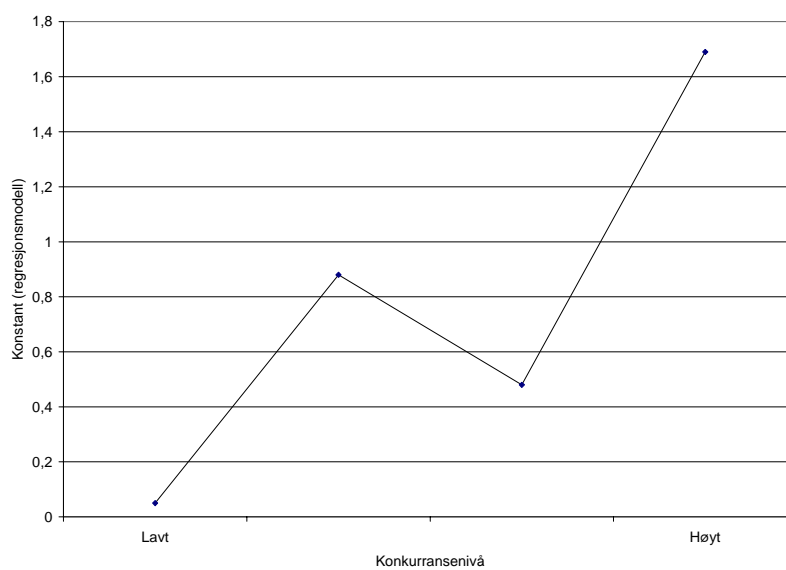
47. "I betraktning av hvordan idretten fremmer og hyller individene (idrettsheltene) og knytter seg til den instrumentelle fornuft (...) kan idretten fremtre som det mest moderne ved den moderne kultur. Den kan fortone seg som den ypperste moderniteten, så meget mer som også kvinnene trekkes inn, og amoderne hemninger og hindringer som rase og hudfarge også overvinnes av idretten." (Østerberg 1999:356-357).

5.6 Appendiks

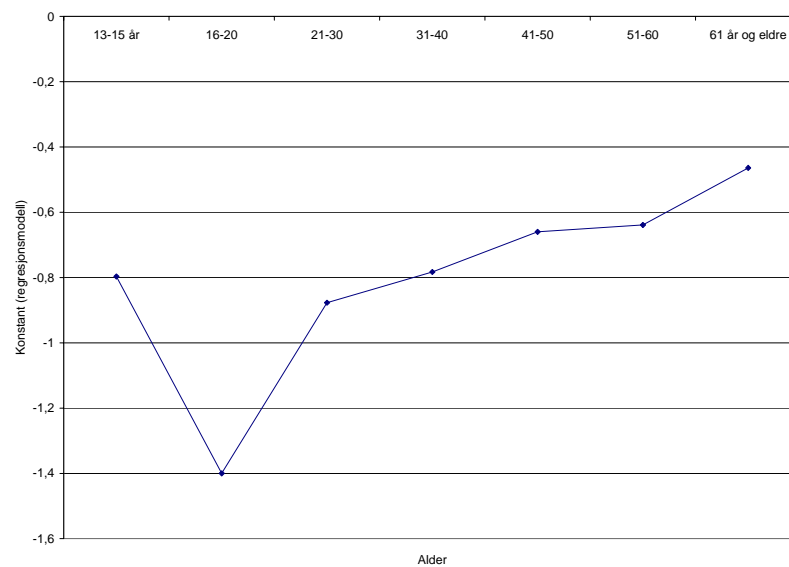
Tabell 5.6. Faktoranalyse av de fem verdiene som er analysert over.

	Faktor 1:	Faktor 2:	Faktor 3:
	Prestasjon og helse	Fairness og solidaritet	Alkohol og tobakk
Prestasjon	0.75	-0.08	0.22
Fairness	-0.05	-0.75	0.08
Solidaritet	-0.05	0.77	0.10
Helse og sunnhet	0.79	0.08	-0.17
Alkohol og tobakk	0.03	0.03	0.96
% forklart varians	23.9	23.2	20.5

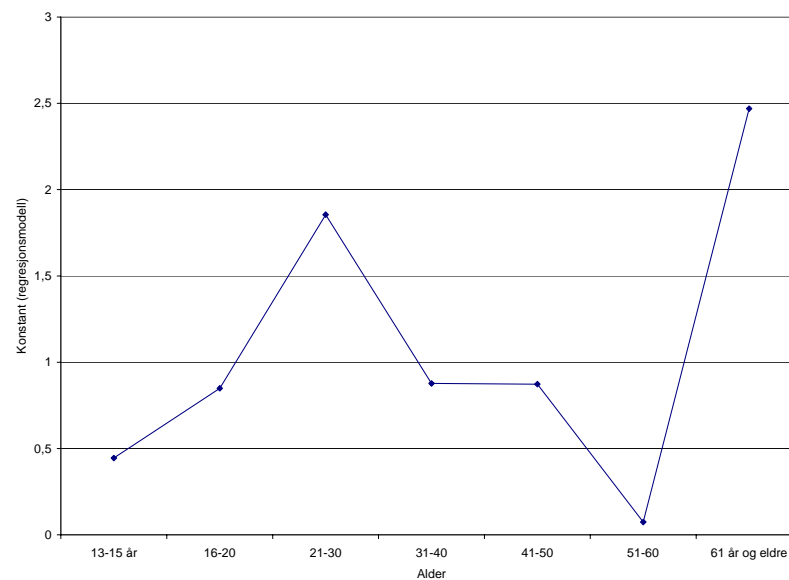
Figur 5.5 Effekt av konkurransenivå på prestasjon som verdi

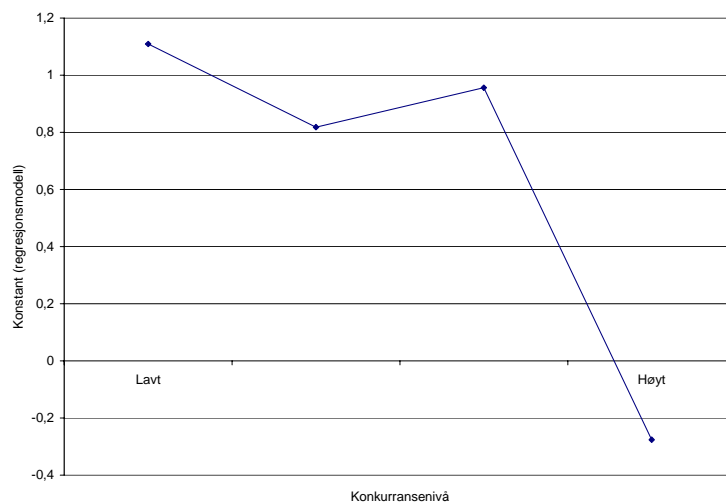
Figur 5.6 Effekt av alder på fairness som verdi

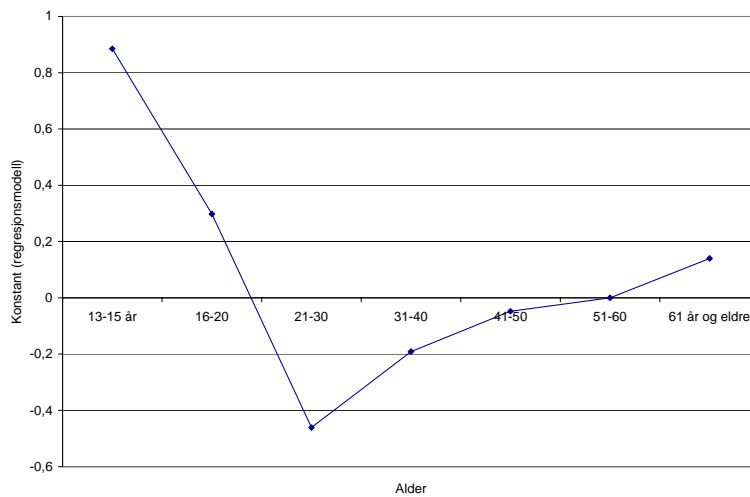
Figur 5.7 Effekt av alder på helse/sunnhet

Figur 5.8 Effekt av konkurransenivå på helse/sunnhet

Figur 5.9 Effekt av alder på tobakk/alkohol

Idrettens samhold: Sosialpsykologiske perspektiver

6.1 Innledning

Det finnes mange ulike tilnærminger til studiet av sosial integrasjon i idretten og frivillige organisasjoner. De fleste av de perspektivene som er trukket fram i denne rapporten er basert på sosiologiske teorier. Samtidig er det klart at rapportens tema i en vid forstand - integrasjon, samhold, fellesskap – også har interesse utenfor sosiologien. Og går man til sosialpsykologien og idrettspsykologien, finnes det der en tradisjon som er opptatt av forhold som faller inn under temaet ”sosial integrasjon”, og som man må kunne anta har noe å tilføre de sosiologiske perspektivene som er anvendt i denne rapporten.

Mens perspektivene som er anvendt så langt for en stor del har fokusert på de sosiale relasjonene i idrettslagene i lys av samfunnsmessige forhold, har sosialpsykologisk forskning vært mer opptatt av å forstå samholdet i sosiale grupper på et individuelt nivå og i lys av individuelle faktorer. Gitt at sosial samhandling foregår i et samspill mellom kollektive og individuelle faktorer, er det derfor rimelig å forvente at de to perspektivene – sosiologi med fokus ”utover” mot samfunnet og (sosial)psykologien mer orientert ”innover” mot individet – bør ha en god del å tilføre hverandre, og i dette kapittelet skal jeg derfor se nærmere på det mest utbredte og best gjennomarbeidede bidraget til denne rapportens tema slik det framstår i en mer sosialpsykologisk tradisjon.

Det sentrale temaet i de sosialpsykologiske arbeidene rettet mot idretten har vært "samhold i grupper"⁴⁸, og den canadiske idrettspsykologen Albert Carron har sammen med sine kollegaer vært viktig i denne sammenheng. Kjernen i dette arbeidet har for en stor del vært metodologiske spørsmål knyttet til utviklingen av et konkret sett av spørsmål som skal kunne måle samhold i grupper. Dette settet av spørsmål har fått betegnelsen "GEQ": Group Environment Questionnaire.

I det følgende skal jeg først presentere Carrons teoretiske og metodologiske fundament for arbeidet med "samhold i grupper", før jeg tar opp noen av de utfordringene som mer konkret peker seg ut i forhold til temaet for denne rapporten (6.2). Dernest skal jeg se om det settet av spørsmål som i utgangspunktet er amerikansk i det hele tatt lar seg anvende fruktbart i en norsk sammenheng (6.3.1). Etter at det er bekreftet at dette lar seg gjøre, skal jeg diskutere hvordan de fire dimensjonene som inngår i GEQ lar seg bruke fruktbart i en teoretisk typologi (6.3.2). Deretter vil jeg se hvordan man empirisk finner variasjon i samholdet blant medlemmene i norske idrettslag ut fra disse sosialpsykologiske dimensjonene, før jeg går videre og ser på hva som kan forklare forskjeller i "samhold", og hva slike ulikheter eventuelt kan bety i forhold til forskjeller i aktivitet i lagene (6.3.3). Avslutningsvis vil jeg oppsummere analysene og se hva som er utfordringer i forhold til det å arbeide ut fra et slikt sosialpsykologisk perspektiv i forhold til de sosiologiske perspektivene anvendt ellers i rapporten.

6.2 Samhold i grupper og idrettslag: En teoretisk innføring og oversikt

Det finnes flere som har arbeidet med å utvikle teorier og empiriske mål på samhold innen en (idretts)psykologisk tradisjon,⁴⁹ men den

48. Det engelske begrepet som stort sett brukes i den sosialpsykologiske litteraturen er 'social cohesion'.

49. Se Carron et.al. 1998 for en oversikt.

tilnærmingen som i dag ser ut til å være best gjennomarbeidet og som har fått størst gjennomslag er altså utarbeidet av den canadiske psykologen Albert Carron og hans kolleger. I det følgende skal jeg se nærmere på hvordan man har forstått samhold i denne sosialpsykologiske tradisjonen knyttet til idrettsforskning teoretisk og metodologisk. Dernest skal jeg se nærmere på hva slags utfordringer en slik tilnærming reiser i forhold til temaet i denne rapporten.

Utgangspunktet for mye av det sosialpsykologiske arbeidet som er gjort i forhold til samhold i idretten starter med at man påpeker at den forskningen som har beskjeftiget seg med 'samhold' i alt for stor grad har vært drevet ut fra enkeltstående og tilfeldige forsøk på å måle samhold empirisk (i kvantitative termer). Det man da i det store og det hele mangler, er et gjennomarbeidet teoretisk fundament, slik man blant annet finner det i klassiske tekster på feltet. Det er særlig et kritisk punkt som gjentas: man har alt for ensidig lagt vekt på individuelle faktorer og spurt hvordan individer forholder seg til eller opplever andre individer.

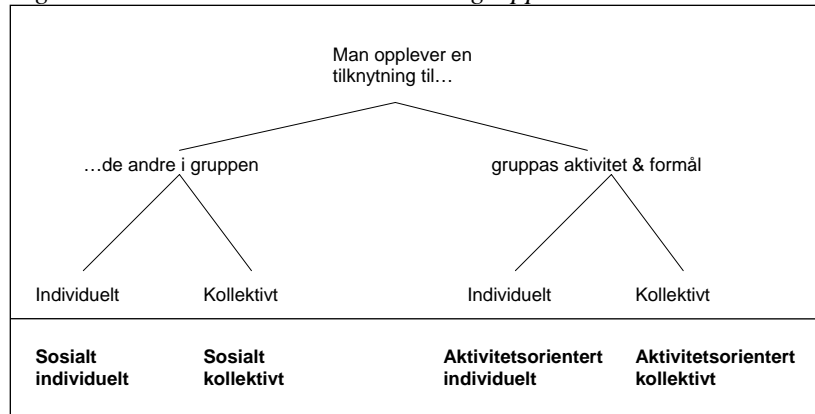
Som en reaksjon på denne noe ensidig opptattheten av "det individuelle" er det da særlig to forhold som er blitt vektlagt. For det første hevder man at om man skal få et grep om samholdet i en gruppe må man på den ene siden skille tydeligere mellom individ- og gruppenivå; hvordan opplever og forholder man seg til henholdsvis andre individer og gruppen som sådan. For det andre er det blitt pekt på at det er mange årsaker til et eventuelt samhold mellom individer, og etter hvert er det her særlig en distinksjon som er blitt fokusert på; på den ene siden må man skjelne mellom de rene mellommenneskelige og sosiale aspektene i en gruppe og på den andre siden de oppgavene en gruppe arbeider med. Samholdet i gruppen avhenger med det ikke bare av de sosiale relasjonene i og til gruppen, men også av hvordan man forholder seg til og opplever de aktivitetene som finner sted i gruppen.

Carrons arbeider har stått sentralt i debatten om samhold, både når det gjelder spørsmål knyttet til idrett og mer generelt (se Mudrack 1989a, 1989b), og to hoveddimensjoner peker seg altså ut som de mest sentrale når det gjelder å forstå og måle samholdet i sosiale grupper knyttet til idrett. Den ene dimensjonen tar opp

spørsmålet om hvordan medlemmene i en gruppe opplever forholdet til de andre i gruppen, og skiller mellom en individuell og kollektiv tilnærming til dette spørsmålet. Den andre dimensjonen sier noe om hvordan medlemmene i en gruppe forholder seg til gruppas aktivitet eller formål, og skiller igjen mellom om man forholder seg til aktiviteten på et individuelt eller et kollektivt nivå. Kombinerer man disse to hoveddimensjonene, sitter man igjen med fire subdimensjoner som samholdet i en gruppe kan variere langs. For det første kan man se på hvordan individet opplever samholdet i forhold til andre i gruppen som individer: "Sosial dimensjon, individuelt". For det andre må man se på hvordan individet opplever tilhørigheten og samholdet i forhold til gruppen som sådan: "Sosial dimensjon, kollektivt". Der- nest kan man se på hvordan man identifiserer seg med gruppens aktivitet og formål, og igjen kan man skille mellom hvordan man forholder seg til dette på et mer individuelt plan – opptatt av egen eller andre individers aktivitet - og i forhold til gruppa som helhet. Mot en slik bakgrunn kan man da skille mellom to dimensjoner i samholdet knyttet til aktivitet og formål: "Aktivitet, individuelt" og "Aktivitet, kollektivt". Til sammen har man da fire hoveddimensjoner når det gjelder samhold i sosiale grupper og som utgjør den teoretiske kjerne i GEQ-prosjektet (figur 6.1).

Man kan skille mellom to typer av problemer knyttet til anvendelsen av en slik modell. For det første finnes det svakheter ved GEQ som måleinstrument. Blant de viktigste innvendingene Carron et.al. selv trekker fram er at man noe begrenset ser på opplevelser/oppfatninger av samhold heller enn faktisk atferd, at det utelukkende er individers oppfatninger (ikke gruppens) som står i fokus, at det selv i en slik modell bare er en begrenset del av "fenomenet" som undersøkes og at forhold til omverden er ikke med i modellen. Videre pekes det på at man ideelt sett bør ha data både over tid (tidsserie-data) og på flere nivåer (lag/gruppe og individ) for å kunne si noe om de prosessene som finner sted i de sosiale gruppene. Dernest er det blitt pekt på at det vil være viktig å kunne sammenlikne samholdet og de prosessene som ligger bak samholdet i ulike typer sportsgrupper, og også grupper av en annen type. Til slutt legger man vekt på at man bør kunne se på et videre spekter av konsekvenser - andre for-

Figur 6.1: Carrons teori om samhold i grupper

hold enn konkurranse og prestasjoner - av samholdet for gruppeaktivitetene.

En annen type problemer oppsummeres på følgende måte: "The greatest pitfall in the study of group dynamics in both sport and general social sciences has been the failure to develop and use theory in a systematic way (Brawley 1990:368). Carron et.al. (1998) påpeker at dette i all hovedsak innebærer to utfordringer: (i) hva som påvirker samholdet i grupper og (ii) hva slags konsekvenser forskjeller i samhold kan tenkes å ha for ulike sider ved aktiviteten i idrettslaget. Når det gjelder hva som kan ligge til grunn for forskjeller i samhold, trekker Carron fram fire forhold. For det første peker han på det han kaller miljømessige eller situerte forhold: dvs. ulike sider ved gruppers strukturer og på forhold i miljøet rundt gruppa. Størrelsen på gruppa eller laget har her vært en av de viktigste faktorene.⁵⁰ For det andre er individuelle/personlige særtrekk ved de som inngår i gruppa viktige, og variabler som kjønn og alder trekkes fram sammen med mer kulturelle eller ideologiske faktorer: verdier og holdninger. Den

50. Carron og Spinks (1995) viser f.eks. at mye tyder på at samholdet er større i mindre enn store grupper, noe som virker rimelig både intuitivt og ut fra teoretiske antakelser slik man finner dem i teorier om kollektiv atferd (Olson 1965, Hardin 1982).

tredje faktoren som Carron trekker fram er lederskap, og det innebærer i de aller fleste tilfeller at trenerens rolle anses som viktig. "Laget" er den fjerde faktoren som Carron legger vekt på, og ideen er her at spesifikke erfaringer som et lag har – særlig idrettslige resultater - kan påvirke samholdet.

Når det gjelder hvordan forskjeller i samhold har betydning for en gruppe, så skiller Carron mellom kollektive og individuelle konsekvenser. Det mest vanlige temaet her har vært forholdet mellom samhold og idrettslige resultater. Resultatene av forskning på dette feltet tyder på at det her er en positiv sammenheng (Widmeyer et.al. 1993⁵¹), men det legges like fullt vekt på at det her er mange og til dels ulike mål på like (og ulike) fenomener ute å går – hva fører til hva slags resultater - slik at man skal være forsiktige med å sammenlikne resultater og trekke sikre slutninger. På individnivå er det mindre forskning, men temaer som går igjen er at samholdet slik det kommer til uttrykk i oppfatninger og atferd på individnivå bl.a. påvirker stabiliteten i gruppen (aksept av posisjon/rolle), tilfredsheten med deltakelsen, kommunikasjon i gruppen, leders/treners arbeid mm. (se Widmeyer et.al. 1993:679-681).

I tillegg til disse metodologiske og teoretiske utfordringene, er det også et annet spørsmål som reiser seg, men som er lite påaktet i den aktuelle debatten. I kvantitative analyser er det ofte en tendens til at man legger for liten vekt på den teoretiske betydningen knyttet til de variablene man jobber med (se f.eks. Ragin 2000). I sammenheng med GEQ har man lagt vekt på to teoretiske dimensjoner i samholdet som gir fire kombinasjonsmuligheter, men konkrete fellesskap kan være en kombinasjon av ulike verdier langs disse fire dimensjonene og hva slags konkrete typer fellesskap man kan forvente å finne blant faktisk eksisterende grupper eller organisasjoner har det vært mindre oppmerksomhet om. Er det slik at man kan forvente at i noen grupper har man en høy verdi på alle disse dimensjonene, mens man i andre sammenhenger tilsvarende vil ha en lav verdi langs samtlige

51. "This results from the fact that the overwhelming majority of studies (i.e. 83% ...) have reported a positive relationship between cohesion and performance outcome" (Widmeyer et.al. 1993:677).

dimensjoner? Eller kan man forvente at enkelt grupper har en høy verdi på de sosiale dimensjonene og en lav på de aktivitetsorienterte? Eller omvendt? Eller tilsvarende langs en kollektiv-individuell dimensjon? Eller kan man forvente at man finner en mer kompleks sammensetning av disse dimensjonene? Hva slags typologi – hva slags typer samhold - som til slutt utgjør kjernen i forhold til de to utfordringene skissert over – forklaringer og effekter – blir uklart.

Gangen i de videre analysene følger langt på vei av det som er skissert som utfordringer over. Først vil jeg ta for meg selve måleapparatet – GEQ-spørsmålene - og se om disse, med sitt amerikanske utgangspunkt, i det hele tatt gir mening med utgangspunkt i norske data (3.1). En utfordring i forlengelsen av en slik innledende analyse vil være å se om det finnes mønstre i variasjonen langs de fire samholdsdimensjonene som gjør det rimelig å operere med en typologi over former for samhold: hva slags typer samhold finner vi i vårt datamateriale? (3.2) Til slutt følger en del som beskriver og forklarer utbredelsen av ulike former for samhold i norske idrettslag (3.3).

6.3 Empiriske analyser

De empiriske analysene er delt i tre hoveddeler. Først følger en kort analyse hvis formål er å finne ut om den teoretiske modellen i det hele tatt gir mening i forhold til norske data (3.1). Dernest skal jeg utvikle en typologi over samholdstyper basert på de fire samholdsdimensjonene (3.2).

6.3.1 Samholdets fire dimensjoner: norske data

Gitt at GEQ-spørreskjemaet i sin helhet er utviklet i en amerikansk sammenheng blir et aller første spørsmålet om vi i det hele tatt finner igjen samholdets fire teoretiske dimensjoner i våre norske data.

Tabell 6.1: Faktoranalyse. Gruppesamhold (GEQ).

Prinsipal komponent analyse, Varimax rotasjon.

	Faktor 1 Det sosiale: Individuelt	Faktor 2 Aktivitet: Individuelt	Faktor 3 Aktivitet: kollektivt	Faktor 4 Det sosiale: kollektivt
Jeg setter ikke særlig pris på å delta i de sosiale aktivitetene i idrettslaget	-0,54	0,02	0,37	0,20
Jeg er ikke fornøyd med hvor mye jeg får delta i aktivitetene i idrettslaget	-0,24	0,09	0,73	0,06
Jeg er sammen med medlemmene i idrettslaget også når det ikke er aktivitet i idrettslaget	,766	0,17	0,04	0,02
Jeg er misfornøyd med innsatsviljen i idrettslaget	0,06	-0,19	0,61	0,12
Noen av mine beste venner er med i idrettslaget	0,78	0,11	0,09	-0,01
Jeg får for få muligheter til å vise hva jeg er god for i laget	0,20	-0,02	0,57	0,08
Jeg liker andre fester bedre enn de vi har i idrettslaget	-0,03	-0,01	0,12	0,60
Jeg er ikke fornøyd med den måten de idrettslige aktivitetene er lagt opp på i laget mitt	0,05	-0,24	0,67	0,18
For meg er idrettslaget en av de viktigste sosiale gruppene jeg tilhører	0,64	0,31	0,04	-0,12
I vårt lag holder vi sammen når det gjelder å nå målsetninger	0,30	0,70	-0,14	-0,05
Medlemmene av laget vil heller forsøke å oppnå resultater på egenhånd enn å arbeide sammen som et lag	-0,05	-0,50	0,32	0,26
Vi tar alle ansvar når vi taper eller gjør det dårlig	0,17	0,76	-0,10	0,06
Medlemmene i laget har sjelden fester sammen	-0,14	0,03	0,01	0,75
Medlemmene i laget har ulike oppfatninger om hva vi bør ha som målsetning	0,19	-0,32	0,27	0,44
Medlemmene vil gjerne bruke mer tid sammen utenfor idrettslaget	0,39	0,24	0,22	-0,16
Hvis medlemmer i laget har problemer, hjelper alle til så vi sammen kan løse problemene.	0,20	0,60	0,04	-0,22
Medlemmene i laget holder ikke sammen når det ikke er trening eller konkurranser	-0,37	-0,23	0,09	0,54
Medlemmene i laget snakker ikke åpent om den enkeltes ansvar/oppgaver under trening eller konkurranse	-0,04	-0,27	0,26	0,49
Eigenvalues (% av variansen)	13,9	12,3	12,1	10,6

Den enkleste måten å finne ut av dette på er å gjennomføre en faktoranalyse.⁵² Her er denne gjort med utgangspunkt i en norsk oversettelse av den (foreløpig) nyeste versjonen av GEQ som inneholder 18 spørsmål, og samtlige av disse inngår i faktoranalysen.⁵³

Med utgangspunkt i faktoranalysen i tabell 6.1 er det interessant å se at *faktoranalysen gir fire underliggende dimensjoner (faktorer) som svarer til de teoretiske forutsetningen*. Den tydeligste faktoren er den som svarer til "Sosial dimensjon, individuell" fulgt av "Aktivitet, individ", "Aktivitet, kollektiv" og "Sosial dimensjon, kollektiv". Dette innebærer altså at vi finner igjen de fire dimensjonene som ble utledet teoretisk i vårt datasett som omhandler medlemmene i norske idrettslag. Videre er det imidlertid også verdt å merke seg at disse fire dimensjonene (faktorene) ikke forklarer en veldig stor del av variansen blant de enkeltvariablene som inngår i faktoranalysen (% forklart varians), slik at det blir et åpent spørsmål om de utgjør dimensjoner som kan ha en betydelig forklaringskraft i de empiriske analysene som følger.

6.3.2 Typologier

For at det skal være mulig å sammenlikne forskjeller når det gjelder samhold mellom ulike sosiale grupper, kan man sammenlikne de skårene man finner langs disse fire dimensjonene. Om man bare forsøksvis opererer med en høy og lav skår på hver av disse dimensjonene, gir dette imidlertid hele seksten kombinasjonsmuligheter, det vil si at man må skille mellom seksten former for samhold. Ut fra et så stort antall kombinasjonsmuligheter vil det være vanskelig å få til

52. En faktoranalyse er en metode som finner fram til mønstre av sammenhenger mellom variabler og som med det kan brukes til å redusere et større antall variabler til færre (ikke-korrelerte) variabler. Det vil si at man med utgangspunkt i et stort antall variabler kan finne fram til et mindre sett av underliggende dimensjoner som representerer de mange variablene.
53. Spørsmålene har vi fått oversendt fra Albert Carron, og de er oversatt av undertegnede. Måleinstrumentet består helt konkret av 18 påstander der respondentene blir bedt om, på en skala fra en til ni, og si hvor uenige eller enige de er i de ulike påstandene. Påstandene står gjengitt i faktoranalysen i den rekkefølgen de står i "spørsmålet".

Tabell 6.2. Typologi over former for samhold med utgangspunkt i Carrons fire dimensjoner.

+/- viser hvordan de ulike typene har henholdsvis høy og lav skår på de ulike dimensjonene

	Sosialt, individuelt	Oppgave, individuelt	Oppgave, kollektivt	Sosialt, kollektivt
Sterkt samhold	+	+	+	+
Svakt samhold	-	-	-	-
Sosialt samhold	+	-	-	+
Akt.orientert samh.	-	+	+	-
Individuelt samhold	+	+	-	-
Kollektivt samhold	-	-	+	+

teoretisk meningsfulle sammenlikninger. For å til fruktbare teoretiske analyser er det derfor en forutsetning at man må redusere antall kombinasjoner til færre typer samhold som kombinerer disse fire dimensjonene på bestemte måter og, som gir mening både teoretisk og i forhold til de empiriske analysene som følger.⁵⁴

Teoretisk er det aller "enkleste" at man har en høy, henholdsvis lav, verdi langs alle dimensjonene, og ut fra det kan man skille mellom grupper med generelt *sterkt* og *svakt samhold*. Dernest er det mest nærliggende er å se for seg kombinasjoner langs de to hoveddimensjonene som ligger til grunn for modellen; at det er forskjeller i forhold til (i) den sosiale dimensjonen – at man er orientert mot de andre medlemmene og/eller laget - og (ii) gruppens aktivitet/formål – at man er orientert mot selve aktiviteten i laget. Med utgangspunkt i disse grunnleggende dimensjoner sitter vi igjen med seks typer samhold i lagene som skisseres i tabell 6.2,; sterkt, svakt, sosialt orientert, aktivitetsorientert, individuelt og kollektivt.

Det virker også teoretisk rimelig å forvente at man kan finne forskjeller mellom disse formene for samhold og andre sosial forhold. Det kan f.eks. være nærliggende å vente at ulike sosial grupper - al-

54. Alternativet til en slik teoretisk utledning av typer av samhold er en mer induktiv strategi, der man med utgangspunkt i data mer eksplorativt leter etter meningsfulle typologier. Jeg har forsøkt denne framgangsmåten uten at det ga resultater som er interessante å trekke inn i de videre analysene.

der og kjønn – inngår i grupper der det er forskjeller med hensyn til hvor sterkt de ulike typene samhold står. Videre kan man forvente at ulikheter når det gjelder aktivitetsmønstre gir forskjeller i samhold. Jeg vil komme nærmere tilbake til konkrete antakelser og hypoteser i forbindelse med de konkrete analysene. Selv om man kan gjøre en del teoretiske antakelser knyttet til disse samholdstypene, er det samtidig også på sin plass å minne om at analysene vil ha et klart eksplorativt preg, både fordi fenomenet som sådan er relativt lite studert og fordi det er første gang dette måleapparatet (GEQ) brukes i en norsk sammenheng.⁵⁵

6.3.3 Samholdets forutsetninger: sosiale grupper og idrett

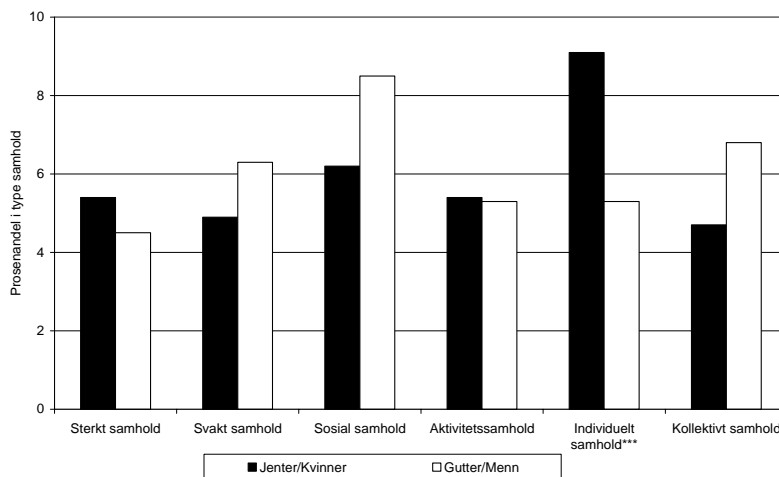
Etter (i) å ha vist at Carrons sosialpsykologiske tilnærming gir mening og fungerer i forhold til våre norske data og (ii) å ha utarbeidet en teoretisk typologi over ulike typer samhold – sterkt, svakt, sosialt, aktivitetsorientert, individuelt, kollektivt – er utfordringen (iii) å se hvordan de forskjellige samholdstypene varierer mellom ulike sosiale grupper. Jeg skal i dette kapitlet se på dette ut fra to perspektiver: ulike sosiale karakteristika ved medlemmene i idrettslagene og ulike sider ved selve den idrettsaktiviteten medlemmene tar del i; først i forhold til hver enkelt samholdstype, deretter i en mer samlet analyse.

6.3.4 Sosial bakgrunn: Kjønn og alder

To av de sosiale variablene som har størst betydning når det gjelder å forklare forskjeller i aktivitet og sosiale relasjoner i idrettslag, både i de tidligere analysene i denne rapporten og i andre analyser, er kjønn og alder, og jeg skal derfor starte med å se på disse to variablene i forhold til hvordan medlemmene i norske idrettslag beskriver de so-

55. Helt konkret er samholdsvariablene som brukes i analysen konstruert ved at respondentene på hver av de fire grunnleggende samholdsdimensjonene er delt på midten; en gruppe med høye verdier og en gruppe med lave verdier. Individer med verdier som svarer til de som finnes i tabell 6.2 er så plassert i de respektive gruppene som svarer til de teoretiske samholdstypene.

Figur 6.2 Samholdstyper i forhold til kjønnsforskjeller

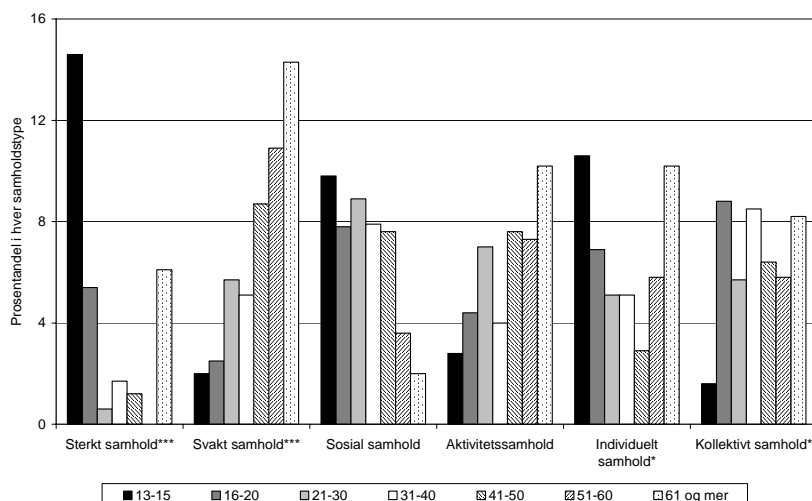
siale relasjonene i lagene de inngår i. I tråd med funnene tidligere i rapporten og ulike teoretiske ansatser er det rimelig å anta at jenter/kvinner og de yngre er de som inngår i relasjoner preget av sterkest samhold.

Ut fra figur 6.2, ser vi at det er kjønnsforskjeller når det gjelder de ulike samholdstypene, og det er også en tendens til at de går i forventet retning; det er flere jenter enn gutter i kategorien sterkt samhold og motsatt når det gjelder svakt samhold⁵⁶ Det er imidlertid bare en variabel som gir et klart og signifikant statistisk resultat; jenter er mer orientert mot det individuelle samholdet, dvs. de er i større grad enn gutter knyttet konkret til de andre medlemmene i laget.

Når det gjelder forholdet mellom alder og samhold er det to hovedtendenser som peker seg ut i våre data (figur 6.3). For det første er det en relativt entydig sammenheng mellom de rene typene - sterke og svake fellesskap – og alder. De yngste oppgir i større grad å være del av grupper med sterkt samhold, de eldre gjør dette i mindre

56. Figurene som følger i dette og neste avsnitt er merket som følger: *** p<0.001, ** p<0.01, *p<0.05.

Figur 6.3 Samholdstyper i forhold til alder

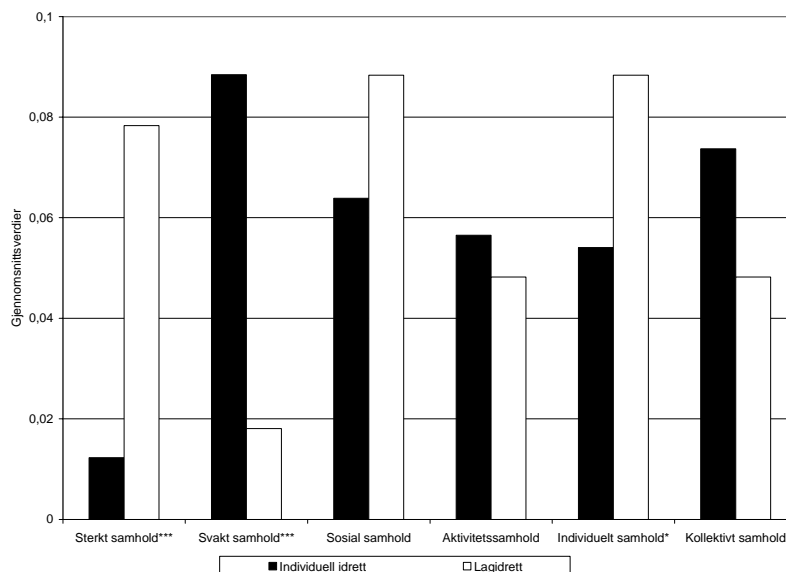

grad, med unntak av de aller eldste. Motsatt er det en helt klar tendens til at de eldste inngår i grupper med svakt samhold, og at dette er en tendens som øker med alderen. Ser vi på samholdets individuelle – kollektive dimensjon, ser det ut til å være en slags u-formet sammenheng; de yngste og de eldste ser ut til å være mest knyttet til gruppa gjennom individer, mens de ”middelaldrende” i større grad enn de eldre og yngste oppgir at det er kollektivet de føler seg knyttet til.

6.3.5 Idrettslig aktivitet

Et annet forhold som med all sannsynlighet har betydning for hvordan medlemmer i norske idrettslag opplever samholdet i idrettslagene er ulike sider ved selve idrettsaktiviteten, og jeg skal se nærmere på to forhold: lagidretter vs. individuelle idretter og hvilket idrettslig nivå man befinner seg på. I tillegg skal jeg også illustrere noen av funnene ved å vise konkret til forskjeller mellom ulike idretter. Ser vi på forholdet mellom lagidretter og individuelle idretter, så er det na-

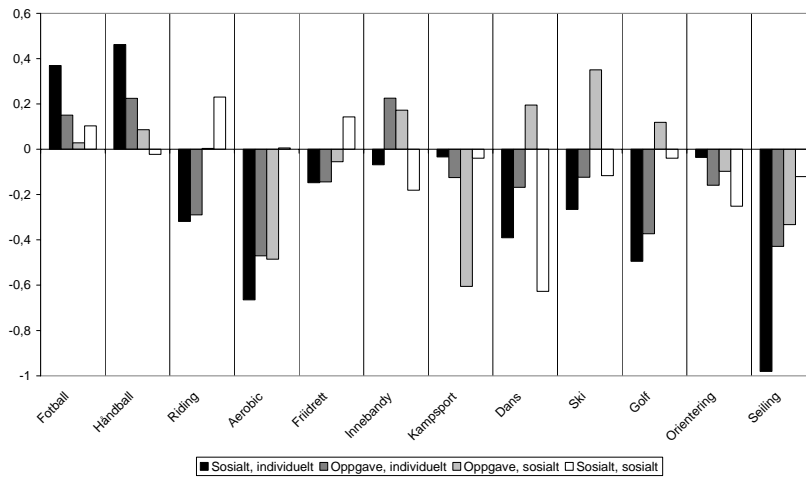
Figur 6.4 Samholdstyper i forhold til lag vs. Individuelle idretter

turlig å anta at samholdet ofte er sterkere – helt generelt – blant dem som driver med lagidretter i forhold til de som driver med individuelle idretter. Samtidig gir Carrons teoretiske bidrag en interessant mulighet til å skjelne mellom samhold slik det kommer til uttrykk i sosiale relasjoner på den ene siden og forholdet til aktiviteten (eller oppgaver) på den andre, og det kan med det være rimelig å vente at det kanskje særlig er med hensyn til oppgavene at det er forskjeller mellom lagidretter og individuelle idretter i den betydning at de sosiale relasjonene og den kollektive orienteringen står mer sentralt i lagidrettene enn i individuelle idretter.

Figur 6.4 viser at det er en helt klar og signifikant forskjell mellom sterkt og svakt samhold og det å være aktiv i henholdsvis lagidretter og individuelle idretter; lagidretter gir sterkere samhold enn individuelle idretter. Det er også en tendens til at de som tar del i lagidretter er mer orientert mot de andre medlemmene i gruppen. Det er en svak og ikke-signifikant tendens til at de som driver med indi-

Figur 6.5 Samhold i idretten: ulike idretter

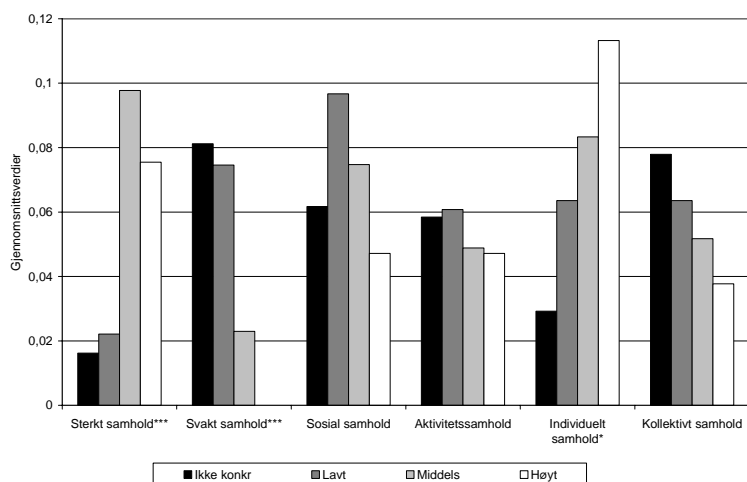
viduelle idretter er mer orientert mot aktiviteten som det som forener enn de som driver med lagidrett.

Figur 6.5 illustrerer hvordan samholdet varierer innen ulike idretter langs de fire samholdstypene vi finner i Carrons teori (ikke samholdstypene), og det mest slående er hvordan de store lagidrettene fotball og håndball har høye verdier på de to dimensjonene som er knyttet til de individuelle aspektene ved samholdet.

Om vi så går videre og ser på samhold i forhold til type aktivitet, vil det igjen være rimelig å forvente en positiv sammenheng mellom det å være på et høyt konkurransenivå, og det å oppleve at det er et sterkt samhold i forhold til de man er aktiv sammen med. Men, igjen er det imidlertid også interessant å se på forskjeller når det gjelder forholdet mellom "det sosiale" og aktiviteten som finner sted i gruppen, og en antakelse kan være at jo høyere konkurransenivå, jo mer fokusert er man på aktiviteten i forhold til de andre medlemmene.

Resultatene i figur 6.6 viser et mønster som langt på vei svarer til forholdet mellom lagidretter og individuelle idretter. For det første er det et sterkere samhold mellom dem som driver med idrett på et høyt nivå enn de som driver på et lavere konkurransenivå. For det andre er

Figur 6.6 Samholdstyper og konkurransenivå

det slik at de som er konkurranseaktive i større grad vektlegger de individuelle sidene ved deltakelsen i laget; i forhold til det sosiale og i forhold til aktivitet.

Alt i alt viser det seg altså at det er en klar sammenheng mellom ulike trekk ved selve idrettsaktiviteten og i hvilken grad medlemmer/deltakere i idretten opplever at det er et samhold mellom de som er involvert. Dette gjelder både i forhold til lagidretter og individuelle idretter og hvilket konkurransenivå man befinner seg på: i lagidrettene og blant dem på et høyt konkurransenivå ser det ut til at medlemmene opplever et sterkere samhold enn i de individuelle idrettene og på et lavere konkurransenivå.

6.3.6 Multivariat analyse

For å få fram en mer samlet oversikt over hvordan samholdet i idrettslag varierer avhengig av både sosiale og idrettslige forhold, har jeg til slutt gjennomført en analyse der samtlige av variablene som er brukt enkeltvis over - kjønn, alder, lag, vs. individuell idrett og konkurransenivå – inkluderes i analysen. Siden den avhengige variabe-

Tabell 6.3 Samhold i idrettslag. Logistisk regresjon.

Regresjonskoeffisienter. * p<0.05. **p<0.01

	Sterkt samhold	Svakt samhold	Sosialt samhold	Aktivitets samhold	Individuelt samhold	Kollektivt samhold
Gutt/mann	-,15	,22	,77**	-,24	-,90**	,39
Alder	-,10**	,018	-,02*	,02	,02	,00
Lagidrett (i)	,94	-1,14**	,25	,04	,48	-,28
Konk.nivå	,22	-,36	-,28	,05	,54**	-,17
Konstant	-2,78*	-1,63	-2,90**	-3,31**	-3,78**	-2,61**
R ²	0.18	0.11	0.03	0.01	0.06	0.02

len (hva slags type samhold som kjennetegner de sosiale relasjonene man inngår i) er dikotom (enten er man med i den aktuelle typen, eller man er ikke) har jeg gjennomført en logistisk regresjonsanalyse (se f.eks. Agresti 1996).

Det første å merke seg ut fra tabell 6.3 er at det i hovedsak er de to rene typene av samhold – sterkt og svakt – der forskjeller i noen særlig grad lar seg forklare av sosial bakgrunn og idrettslig aktivitet; til en viss grad lar også forskjeller i individuelt samhold seg forklare.

Når det gjelder de yngre så beskriver de i større grad enn eldre sine sosiale relasjoner i forhold til de andre i laget på en måte som gjør at man kan si at samholdet er sterkt. Når det gjelder svakt samhold, er det en signifikant negativ sammenheng for lagidretter; dvs. det er klart flere av de som driver med individuelle idretter enn lagidretter som ser ut til å ha relasjoner som jeg her har beskrevet som svakt samhold. Den tredje samholdsvariabelen som til en viss grad lar seg forklare er det ”individuelle samholdet” – dvs. at man uttrykker at det er de konkrete individene i gruppa som er viktige – og det er jenter og de på et høyt konkurransenivå som scorer høyt på denne variabelen.

6.4 Oppsummering og diskusjon

Dette kapitlet representerer et relativt prøvende innblikk i et felt som ligger litt på siden av det som har vært hovedfokuset i denne rapporten for øvrig. Formålet har vært å prøve ut et sosialpsykologisk perspektiv på det som har vært det gjennomgående temaet for

denne rapporten: idretten som en arena for sosial integrasjon. Når det gjelder de empiriske analysene, så bygger resultatene her opp under de mest sentrale funnene fra de tidligere kapitlene: kjønn, alder, hva slags idrett (lag vs. individuell) og konkurransenivå har betydning for hvordan idretten fungerer som en arena for sosial integrasjon. På et teoretisk plan er det interessant å se at de to perspektivene i liten grad kan oppfattes som uforenelig eller motsigelsesfulle; de er heller supplerende enn konkurrerende, og de to tilnærmingene ser ut til å kunne utfylle hverandre på i hvert fall to måter.

For det første er det et tematisk sammenfall med litt ulik vektlegging slik at man ved å trekke på begge de to tilnærmingene vil kunne være i stand til å gi et noe mer fyllestgjørende bilde av et felt enn om man bare trakk på en av tradisjonene. Mens sosiologien fokuserer mer på konkrete relasjoner og den sosiale sammenhengen de sosiale relasjonene (integrasjonen) fungerer i, har det sosialpsykologiske perspektivet, i hvert fall her, en mer nyansert tilnærming til spørsmålet om samhold; et mer differensiert og sammensatt syn på hva slags relasjoner og hvilke aspekter ved disse som kan og bør inngå i en slik analyse.

For det andre så er det forskjeller i de to tilnærmingene som også gjør det interessante å se dem i sammenheng. Dette skyldes at sosialpsykologien har en tilnærming som i større grad trekker på en psykologisk tradisjon der man har tatt de metodologiske utfordringene i den typen analyser det her er snakk om mer på alvor enn det sosiologien har gjort; det ligger et grundigere og mer omfattende arbeid bak de variablene (indikatorer) som brukes i analysene. På den andre siden kan det se ut som om dette fokuset på det metodiske har gått på bekostning av det teoretiske, og da særlig det kontekstuelle som står sentralt i mye av det sosiologiske arbeidet på feltet. Det er derfor en utfordring, og det bør være en målsetting, å bringe disse to tradisjonene i dialog med hverandre for på den måten å styrke både det metodologiske og teoretiske fundamentet for denne typen analyser.

Litteratur

- Abraham, Anke. 1998. "Geschlecht" als Strukturdimension sozialer Ungleichheit – auch im Sport. I Cachay, K. og Hartmann-Tews, I. (red.). *Sport und soziale Ungleichheit*. Stuttgart: Verlag Staphanie Naglschmid.
- Agresti, Alan. 1996. *Introduction to Categorical Data Analysis*. New York: John Wiley & Sons
- Alexander, Jeffrey. 1997. The Paradoxes of Civil Society. *International Sociology* Vol.12, 2:115-133.
- Archetti, Eduardo. 1994. Masculinity and Football: The Formation of National Identity in Argentina. I Giulianotti, R. og Williams J. (red.) *Game Without Frontiers. Football, Identity and Modernity*. Aldershot: Arena.
- Arnold, Peter J. 1992. Sport as a Valued Human Practice: A Basis for the Consideration of some Moral Issues in Sport. *Journal of Philosophy of Education* Vol.26, 2:237-256.
- Augestad, Pål. 2001. Nasjonen og idretten. *Sosiologisk Tidsskrift* Vol.9, 3:233-253.
- . 2002. Stat, kropp, idrett. I Seippel, Ø. (red.) *Idrettens bevegelser*. Oslo: Novus.
- Babchuk, Nicholas og John N. Edwards. 1965. Voluntary Associations and the Integration Hypothesis. *Sociological Inquiry* Vol.35, 2:149-162.
- Bateson, Gregory. 1973. A Theory of Play and Fantasy. I *Steps to an Ecology of Mind*. London: Granada Publishing.
- Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society*. London: Sage.
- Bell, Daniel. 1978. *The Cultural Contradictions of Capitalism*. New York: Basic Books.
- Bergh, Trond og Helge Pharo (red.). 1987. Vekst og velstand: Norsk politisk historie 1945-1965. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berman, Sheri. 1997. Civil Society and Political Institutionalization. *American Behavioral Scientists* Vol.40, 5:562-574.
- Bette, Karl-Heinz. 1999. *Systemtheorie und Sport*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Blake, Andrew. 1996. *The Body Language. The Meaning of Sport*. London: Lawrence & Wishart.

- Blumer, Herbert. 1969. *Symbolic Interactionism*. Berkeley: University of California Press.
- Bourdieu, Pierre. 1978. Sport and Social Class. *Social Science Information* Vol.17, 6:819-840.
- . 1984. *Distinction*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Brawley, Lawrence R. 1990. Group Cohesion: Status, Problems, and Future Directions. *International Journal of Sport Psychology*. Vol.21, 355-379.
- Brawley, Lawrence R.; Carron, Albert V. og Widmeyer, W.Neil. 1987. Assessing the Cohesion of Teams: Validity of the Group Environment Questionnaire. *Journal of Sport Psychology*. Vol.9:275-294
- Breivik, Gunnar. 2002. Ekstrem sport og risikotaking som sosiologisk og samfunnsmessig fenomen. I Seippel, Ø. (red.) *Idrettens bevegelser*. Oslo: Novus.
- Breivik, Gunnar og Vaagbø, Ola. 1998. *Utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkning 1985-1997*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komite.
- Brint, Steven. 2001. Gemeinschaft Revisited: A Critique and Reconstruction of the Community Concept. *Sociological Theory* Vol.19, 1:1-23.
- Bryk, Anthony S. og Raudenbush, Stephen W. 1992. *Hierarchical Linear Models*. London: Sage.
- Cachay, Klaus og Hartmann-Tews, Ilse (red.). 1998. *Sport und soziale Ungleichheit*. Stuttgart: Verlag Staphanie Naglschmid.
- Cachay, Klaus og Ansgar Thiel. 2000. *Soziologie des Sports. Zur Ausdifferenzierung und Entwicklungsdynamik des Sports der modernen Gesellschaft*. Weinheim: Juventa
- Caillois, Roger. 1961. *Man, Play, and Games*. New York: The Free Press.
- Carron, A.V. ; Widmeyer, W.N. and Brawley, L.R. 1985. The Development of an Instrument to Assess Cohesion in Sport Teams: The Group Environment Questionnaire. *Journal of Sport Psychology* Vol.7, p.244-266.
- Carron, Albert V. og Kevin S. Spink. 1995. The Group Size-Cohesion Relationship in Minimal Groups. *Small Group Research* Vol.26, 1:86-105.
- Carron, Albert V.; Brawley, Lawrence R.; Widmeyer W. Neil. 1998. The Measurement of Cohesiveness in Sport Groups. I Duda, J. (red.) *Advances in Sport and Exercise Psychology Measurement*. Morgantown: Fitness Information Technology.
- Cohen, Jean L. 1999. Does Voluntary Association Make Democracy Work? I Smelser, N. og Alexander, J. (red.) *Diversity and Its Discontents*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Cohen, Jean L. og Arato, Andrew. 1992. *Civil Society and Political Theory*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Collins, Randall. 1992. Women and the Production of Status Cultures. I Lamont, M. og Fournier, M. (red.) *Cultivating Differences*. Chicago: Chicago University Press.
- Crook, Stephen, Jan Pakulski og Malcolm Waters. 1992. *Postmodernization. Change in Advanced Society*. London: Sage.
- Danielsen, Øivind. 1989. *Den nye breddeidretten*. Oslo: FAFO rapport nr. 88.

- Diani, Mario. 1992. The Concept of Social Movement. *Sociological Review*, Vol.40, 1:1-25.
- . 1995. *Green Networks*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Dunning, Eric. 1999. Sport Matters. *Sociological Studies of Sport, Violence and Civilization*. London: Routledge.
- Durkheim, Emile. 1964[1893]. *The Division of Labor in Society*. New York: The Free Press.
- . 1981. [1897] *Selv mordet*. Oslo: Gyldendal.
- Dølvik, Jon Erik; Danielsen, Øivind; Hernes, Gudmund. 1988. *Kluss i vekslingsa. Fritid, idrett og organisering*. Oslo: FAFO-rapport nr. 80.
- Elling, Agnes, Annelies Knoppers og Paul de Knop. 2001. The Social Integrative Meaning of Sport: A Critical and Comparative Analysis of Policy and Practice in the Netherlands. *Sociology of Sport Journal* Vol.18, 4:414-434.
- Elias, Norbert. 1971. The Genesis of Sport as a Sociological Problem. I Dunning, E. (ed.) *The Sociology of Sport. A Selection of Readings*. London: Frank Cass.
- Elias, Norbert og Dunning, Eric. 1986. *Quest for Excitement. Sport and Leisure in the Civilizing Process*. Oxford: Blackwell.
- Elster, Jon. 2000. *Ulysses Unbound*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Emirbayer, Mustafa. 1997. Manifesto for a Relational Sociology. *American Journal of Sociology*. Vol. 103, 2:281-317.
- English, Jane. 2001. Sex Equality in Sports. I Morgan, W. et.al. (red.) *Ethics in Sport*. Campaign, IL.: Human Kinetics
- Enjolras, Bernard. 2001. *Community-based Economy, Market and Democracy*. Rapport 6/2001. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- . 2002. Senmodernitet, identitetsdannelse og idrettens kommersialisering. I Seippel, Ø. (red.) *Idrettens bevegelser*. Oslo: Novus.
- Enjolras, Bernard og Seippel, Ørnulf. 1999. Frivillighet, kommersialisering og profesjonalisering. *Utfordringer i norsk idrett*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Rapport 9/1999.
- . 2001. *Norske idrettslag 2000. Struktur, økonomi og frivillig innsats*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport 4/2001.
- Erickson, Bonnie H. 1996. Culture, Class and Connections. *American Journal of Sociology*. Vol.102, 1:217-251.
- Featherstone, Mike. 1991. *Consumer Culture & Postmodernism*. London: Sage Publications.
- Featherstone, Mike; Hepworth, Mike; Turner, Bryan S. (red.). 1991. *The Body. Social Process and Cultural Theory*. London: Sage Publications.
- Friedrichs, Jürgen og Wolfgang Jagodzinski. 1999. Theorien Sozialer Integration. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*. Sonderheft 39/1999:9-43..
- Gibbins, John R. and Reimer, Bo. 1999. *The Politics of Postmodernity*. London: Sage.

- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Goksøy, Matti. 1988. *Sivilisering, modernisering, sportifisering. Frukbare begreper i idrettshistorisk forskning?* Oslo: Norges idrettshøgskole, rapport nr. 90.
- . 1994a. *Nasjonal identitetsbygging gjennom idrett og friluftsliv*. *Nytt Norsk Tidsskrift* 2:182-193.
- . 1994b. *Norway and the World Cup: Cultural Diffusion, Sportification and Sport as a Vehicle for Nationalism*. I Sugden, John og Alan Tomlinson. (red.) 1994. *Hosts and Champions. Soccer Cultures, National Identities and the USA World Cup*. Aldershot: Arena.
- . 1996. (red.) *Kropp, kultur og tippekamp: Statens idrettskontor, STUI og Idrettsavdelingen 1946-1996*. Oslo: Universitetsforlaget.
- . 1998. *The Popular Sounding Board: Nationalism, 'the People' and Sport in Norway in the Inter-war Years*. I *The Nordic World. Sport in Society*. Meinander, H. And Mangan J.A. (red.) London: Frank Cass.
- Gough, Russell W. 1997. *Character Is Everything. Promoting Ethical Excellence in Sports*. Fort Worth: Harcourt Brace College Publishers.
- Gouldner, Alvin W. 1979. *The Future of Intellectuals and the Rise of the New Class*. New York: Oxford University Press.
- Granovetter, Mark. 1973. *The Strength of Weak Ties*. *American Journal of Sociology*, Vol. 78, 6:1360-1380.
- Gruneau, Richard. 1999. *Class, Sports and Social Development..* Champaign, Ill. : Human Kinetics.
- Guttmann, Allen. 1978. *From Ritual to Record. The Nature of Modern Sports*. New York: Columbia University Press.
- Habermas, Jürgen. 1996. *Between Facts and Norms*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Hall, John A. (red.) 1995. *Civil Society. Theory, History, Comparison*. Cambridge: Polity Press.
- Hardin, Russell. 1982. *Collective Action*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Hargreaves, John. 1986. *Sport, Power and Culture: A Social and Historical Analysis of Popular Sports in Britain*. Cambridge: Polity Press.
- Harris, Janet C. 1998. *Civil Society, Physical Activity, and the Involvement of Sport Sociologists in the Preparation of Physical Activity Professionals*. *Sociology of Sport Journal* Vol.15, 2:138-153.
- Heinemann, Klaus. 1998. *Einführung in die Soziologie des Sports*. Schorndorf: Verlag Karl Hofmann.
- Hellevik, Ottar. 1980. *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hornby, Nick. 1992. *Fever pitch*. London: Gollancz.
- Huizinga, Johan. 1955. *Homo Ludens. A Study of the Play Element in Culture*. Boston: The Beacon Press.
- Inglis, David and John Hughson. 2000. *The Beautiful Game and the Proto-Aesthetics of the Everyday*. *Cultural Values* Vol.4, 3:279-297.

- Jenssen, Anders Todal. 1993. *Verdivalg. Ny massepolitikk i Norge*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kim, Jae-On & Mueller, Charles W. (1978) *Introduction to Factor Analysis. What It Is and How To Do It*. Beverly Hills & London: Sage.
- King, Anthony. 2000. Football fandom and post-national identity in the New Europe. *British Journal of Sociology* Vol.51, 3:419-442.
- Kluckhohn, Clyde et.al. 1951. Values and Value-orientation in the Theory of Action. I Parsons, T and Shils, E (red.) *Toward a General Theory of Action*. CambridgeMA: Harvard University Press.
- Kriesi, Hanspeter.1989. New Social Movements and the New Class in the Netherlands. *American Journal of Sociology*, Vol. 94, 5:1078-1116.
- Landecker, Werner S. 1951. Types of Integration and Their Measurement. *American Journal of Sociology* Vol. 56:322-340.
- Lasch, Christopher. 1991. *The Culture of Narcissism*. New York : Norton.
- Lash, Scott & John Urry. 1994. *Economics of Signs & Space*. London: Sage.
- Levi, Margaret. 1996. Social and Unsocial Capital: A Review Essay of Robert Putnam's Making Democracy Work. *Politics & Society* Vol.24, 1:45-55.
- Loland, Sigmund. (red.) 1998. *Toppidrettens pris*. Oslo: Universitetsforlaget.
- . 2002. Lek, spill og idrettens egenart. I Seippel, Ø. (red.) *Idrettens bevegelser*. Oslo: Novus.
- Lorentzen, Håkon. 1997. Integrasjon og utstøting i sivilsamfunnet. *Dansk sociologi* 1:61-77.
- . 1998. Normative forståelser av sivile sammenslutninger. *Socialvetenskapelig tidskrift*, 2-3:244-267.
- Luhmann, Niklas. 1997. *Die Gesellschaft der Gesellschaft*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Lüschen, Günter; William Cockerham; Gerhard Kunz. 1996. The Sociocultural Context of Sport and Health: Problems of Causal Relations and Structural Interdependence. *Sociology of Sport Journal* Vol.13, 2:197-213.
- Maguire, John. 1999. *Global Sport. Identities, Societies, Civilization*. Cambridge: Polity Press.
- Mandell, Richard D. 1984. *Sport. A Cultural History*. New York: Columbia University Press.
- May, Reuben A. Buford. 2001. The Sticky Situation of Sportmanship. Contexts and Contradictions in Sportmanship Among High School Boys Basketball Players. *Journal of Sport and Social Issues* Vol.25, 4:372-389.
- Merton, Robert K. 1968. *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.
- Mills, C. Wright. 1940. Situated Actions and Vocabularies of Motive. *American Sociological Review* Vol.5, 6: 904-913
- Morgan, William J. 1994. *Leftist Theories of Sport. A Critique and Reconstruction*. Urbana: University of Illinois Press.
- . 1997. Sports and the Making of National Identities: A Moral View. *Journal of the Philosophy of Sport* Vol.24:1-20.

- Morgan, William J. og Meier, Klaus V. (red.) 1995. *Philosophic Inquiry in Sport*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Mudrack, Peter E. 1989a. Defining Group Cohesiveness. A Legacy of Confusion? *Small Group Behaviour* Vol.20, 1: 37-49.
- . 1989b. Group Cohesiveness and Productivity: A Closer Look. *Human Relations* Vol.42, 9:771-785.
- NOU (1988:17) *Frivillige organisasjoner*. Norges Offentlige Utredninger.
- Offe, Claus. 1996. *Modernity & the State*. Cambridge: Polity Press.
- Ogilvie, Bruce C. og Tutko, Thomas A. 1995. Sport: If You Want to Build Character, Try Something Else. I Chu, D. et.al. (red.) *Sport and Higher Education*. Champaign Ill.: Human Kinetics.
- Olson, Mancur. 1971 [1965]. *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Olstad, Finn og Stein Tønnesson. 1986. *Norsk idretts historie. Folkehelse, trim, stjerner. 1939-1986*. Oslo: Aschehoug.
- . 1987. *Norsk idretts historie: Forsvar, sport, klassekamp 1861-1939*. Oslo: Aschehoug
- Papp, Gabor og Gyöngyver Prisztoka. 1995. Sportmanship as an Ethical Value. *International Review for Sociology of Sport*. Vol.30, 3-4:375-389.
- Parry, John. 1998. Violence and Aggression in Contemporary Sport. I McNamee, M.J. og S.J. Parry (red.) *Ethics and Sport*. London: E & FN Spon.
- Passy, Florence. 2001. Socialization, Connection, and the Structure/Agency Gap: A Specification of the Impact of Networks on Participation in Social Movements. *Mobilization* Vol.6, 2:173-192.
- Peters, Bernhard. 1993. *Die Integration moderner Gesellschaften*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Portes, Alejandro. 1998. Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, Vol.24:1-24.
- Portes, Alejandro and Patricia Landolt. 1996. Unsolved Mysteries: The Tocqueville Files II. The Downside of Social Capital. *The American Prospect*. Vol.7, Issue 26.
- Putnam, Robert D. 1992. *Making Democracy Work*. Princeton: Princeton University Press.
- . 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York : Simon & Schuster.
- Ragin, Charles. 2000. *Fuzzy-Set Social Science*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Rittner, Volker. 1995. Sport in der Erlebnisgesellschaft. I Allmer, H. og Schulz, N. (red.) *Erlebnissport – Erlebnis Sport*. Sankt Augustin: Academia Verlag.
- Roche, Maurice. 1993. Sport and Community: Rhetoric and Reality in the Development of British Sport Policy. I *Sport, Culture and Politics*, edited by Binfield, J.C and Stevenson, ohn. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Sassatelli, Roberta. 1999. Interaction Order and Beyond: A Field of Analysis of Body Culture within Fitness Gyms. *Body & Society* Vol.5, 2-3:227-248.

- . 2001. Body Politics. I Nash, K. og Scott A. (red.) *The Blackwell Companion to Political Sociology*. Oxford: Blackwell.
- Schneider, Angela J. 2000. On the Definition of "Woman" in the Sport Context. I Tännsjö, T. og C. Tamburrini. (red.) *Values in Sport*. London: E & FN Spon.
- Schuessler, Alexander A. 2000. *A Logic of Expressive Choice*. Princeton: Princeton University Press.
- Seligman, Adam B. 1993. The Fragile Ethical Vision of Civil Society. I Turner, Bryan S. (red.) *Citizenship and Social Theory*. London: Sage.
- Seippel, Ørnulf. 2002. (red.) *Idrettens bevegelser*. Oslo: Novus.
- Selle, Per. 1996. *Frivillige organisasjoner i nye omgjevnader*. Bergen: Alma Mater.
- Selle, Per og Øymyr, Bjarne. 1995. *Frivillig organisering og demokrati. Det frivillige organisasjonssamfunnet endrar seg 1940-1990*. Oslo: Samlaget.
- Skocpol, Theda; Ganz, Marshall; Munson, Ziad. 2000. A Nation of Organizers: The Institutional Origins of Civic Voluntarism in The United States. *American Political Science Review*. Vol. 94, 3: 527-546.
- Skårderud, Finn. 1991. *Sultekunstnerne. Kultur, kropp og kontroll*. Oslo: Aschehoug.
- Snijders, Tom og Roel Bosker. 1999. *Multilevel Analysis. An Introduction to Basic and Advanced Multilevel Modeling*. London: Sage.
- Snow, David A.; Louis A. Zurcher og Sheldon Ekland-Olson. 1980. Social Networks and Social Movements: A Microstructural Approach to Differential Recruitment. *American Sociological Review*, Vol.45, 5:787-801.
- Steen-Johnsen, Kari. 2001. Treningssenteret – en arena for individualisert trening? En sosio-semiotisk fortolkning. *Sosiologi i dag* Vol.31, 1:5-28.
- Stichweh, Rudolf. 1990. Sport – Ausdifferenzierung, Funktion, Code. *Sportwissenschaft* Vol.20:373-389.
- . 1995. Sport und Moderne. I Hinsching, Jochen and Fredrik Borkenhagen (red.). *Modernisierung und Sport*. Sankt Augustin: Academia Verlag.
- Stone, Gregory P. 1981. Sport as Community Representation. I Lüschén, Günter og Sage, George H. (red.). *Handbook of Social Science of Sport*. Champaign, Ill.: Stipes Publishing Company.
- St.meld. nr. 27. 1996-1997. *Om statens forhold til frivillige organisasjoner*. Kulturdepartementet.
- St.meld. nr. 14. 1999-2000. *Idrettslivet i endring. Om statens forhold til idrett og fysisk aktivitet*. Kulturdepartementet.
- Sugden, John og Alan Tomlinson. 2000. Theorizing Sport, Social Class and Status. I Coakley, J. og Dunning E. (red.) *Handbook of Sport Studies*. London: Sage.
- Suits, Bernard. 1995. The Elements of Sport. I Morgan, W. og Meier, K. (red.) *Philosophic Inquiry in Sport*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Sutton-Smith, Brian. 1997. *The Ambiguity of Play*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Tamir, Yael. 1998. Revisiting the Civic Sphere. I Gutmann, A. (red.) *Freedom of Association*. Princeton: Princeton University Press.

- Tangen, Jan Ove. 1997. *Samfunnets idrett..* Dr.philos. avhandling. Oslo: Universitet i Oslo.
- Taylor, Charles. 1985. *Philosophy and the Human Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1989. *Sources of the Self. The Making of the Modern Identity*. Cambridge University Press.
- . 1995. Invoking Civil Society. I *Philosophical Arguments*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Theberge, Nancy. 2000. Gender and Sport. I Coakley, J. og Dunning E. (red). *Handbook of Sport Studies*. London: Sage.
- Thrane, Christer. 2001. *Fritid og sosial differensiering*. Høgskolen i Lillehammer; Rapport nr. 71. .dr.polit. avhandling).
- . 2002. Fysisk aktivitet: Begrunnelser, utbredelse og determinanter. I Seippel, Ø. (red.) *Idrettens bevegelser*. Oslo: Novus.
- Tännsjö, Torbjörn. 2000. Is it fascistoid to admire sports heroes? In Tännsjö, T. og C. Tamburrini. (red.) *Values in Sport*. London: E & FN Spon.
- Ulseth, Anne-Lene Bakken. 2002. Prestasjon eller rekreasjon? I Seippel, Ø. (red.) *Idrettens bevegelser*. Oslo: Novus.
- Vallerand, Robert J. og Fortier, Michelle S. 1998. Measures of Intrinsic and Extrinsic Motivation in Sport and Physical Activity: A Review and Critique. I Duda, J. (red.) *Advances in Sport and Exercise Psychology Measurement*. Morgantown: Fitness Information Technology.
- van Deth, Jan W. og Scarbrough, Elinor. 1995. The Concept of Values. I van Deth, J. og Scarbrough, E. (red.) *The Impact of Values*. Oxford: Oxford University Press.
- Van Eijck, Koen. 2001. Social Differentiation in Musical Patterns. *Social Forces* Vol.79, 3:1163-1184.
- Vaage, Odd Frank. 2000. *Kultur- og fritidsaktiviteter. Om idrett og friluftsliv, musikk, lesing og andre kulturaktiviteter*. Statistiske analyser nr. 38. Oslo: SSB.
- Veblen, Torstein. 1976. *Den arbeidsfrie klasse*. Oslo: Gyldendal.
- Walzer, Michael. 1992. The Civil Society Argument. I Mouffe, C. (red.) *Dimensions of Radical Democracy*. London: Verso.
- Weinberg, Robert et.al. 2000. Motivation for Youth Participation in Sport and Physical Activity: Relationships to Culture, Self-Reported Activity Levels, and Gender. *International Journal of Sport Psychology*. Vol.31, 3:321-346.
- Widmeyer, W. Neil; Carron, Albert V. and Brawley, Lawrence .1993. Group Cohesion in Sport and Exercise. I Singer, Robert N. et.al. (red.) *Handbook of Research on Sport Psychology*. New York: MacMillan.
- Wilson, John. 2001. Dr. Putnam's Social Lubricant. *Contemporary Sociology* Vol. 30, 3:225-227.
- Wolfenden, John. 1960. *Sport & the Community*. The report of the Wolfenden Committee on Sport. London : The Central Council of Physical Recreation.
- Wollebæk, Dag; Per Selle, Håkon Lorentzen. 2000. *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Zeuner, Lilli. 1997. Sociologisk teori om social integration – mod en forskningsstrategi. I Zeuner, L. (red.) *Social Integration*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Østerberg, Dag . 1980. *Samfunnsteori og nytteteori. To essays*. Oslo: Universitetsforlaget.
- .1999. *Det moderne: Et essay om Vestens kultur 1740-2000*. Oslo: Gyldendal.

Institutt for samfunnsforskning

Rapport 2002:9

<i>Forfatter/Author</i> Ørnulf Seippel
<i>Tittel/Title</i> Idrett og sosial integrasjon
<i>Sammendrag</i> Forskning har påvist at det er en positiv sammenheng mellom det å være aktiv i idrett og fysisk helse og subjektivt velvære. I tillegg antas det også ofte at det å delta i frivillig organisert idrett bidrar til en form for sosial integrasjon. Når det gjelder dette temaet finnes det imidlertid mye mindre forskning, og denne rapporten er følgelig et forsøk på å bidra til en bedre forståelse av akkurat dette temaet. For det første inneholder rapporten et innledende teoretisk kapittel som ser nærmere på dette spørsmålet teoretisk; først på et generelt plan - hva vil det kunne si at idretten fungerer sosialt integrerende – og deretter med et mer konkret fokus på problemstillinger som skal besvares i denne rapporten. Fire sett av problemstillinger presenteres og drøftes med utgangspunkt i empiriske data. For det første undersøkes det hvilke begrunnelser folk har for å være aktive i idrettslag, og det fokuseres særlig på "det sosiale" som en av flere slike begrunnelser. For det andre ses det nærmere på hva slags sosiale fellesskap som faktisk etableres i tilknytning til aktiviteten i idrettslagene: hvor tett er den sosiale interaksjonen og hvor forpliktende oppleves de sosiale relasjonene til de andre i laget å være. Idretten har sitt eget verdigrunnlag, og det er rimelig å anta at verdier i seg selv er et uttrykk for en form for sosial integrasjon. Den tredje problemstilling som belyses empirisk er følgelig om idrettens verdier: deres utbredelse og potensielle sosiale virkninger. Den fjerde innfallsvinkelen til spørsmålet om idrett og sosial integrasjon tar utgangspunkt i et sosialpsykologisk perspektiv basert på en distinksjon mellom sosiale relasjoner og forholdet til aktiviteten i organisasjonen. Analysene er basert på data fra idrettslagsundersøkelsen: et tilfeldig utvalg av norske idrettslag og medlemmer i disse lagene.
<i>Emneord</i> idrett, sosial integrasjon, mening, fellesskap, verdier, samhold
<i>Summary</i> Much research has confirmed that there is a positive correlation between being active in sport and physical health and subjective well-being. Furthermore, there is also a general assumption saying that activity in voluntary sport organisations contribute to social integration. Yet, there is little research on this topic, and, accordingly, this report represents an attempt to go deeper into questions of this kind. The first chapter deals with the topic of "social integration and sport" in general, before it develops the more concrete research questions to be addressed in the report. The first topic is the reasons people give for being active in a voluntary sport organisation, with special emphasis on "the social" as one such reason. The next chapter focuses on the questions of what kind of communities members of sport organisations actually take part in, the frequency of social interaction among team-members, and the responsibilities associated with these social relations. Sport is said to have its own set of values, and it is reasonable to assume that such value have an integrative function. Thus, the third analysis looks further at the distribution and function of "sport values". The final theme is taken from social-psychological research distinguishing between the relations to others within an organisation and the relation to the activity of the organisation. All empirical analyses are based on "idrettslagsundersøkelsen" (the Sport Club Study) which consists of data on a random sample of Norwegian sport clubs and members of these organisations.
<i>Index terms</i> sport, social integration, meaning, community, values, cohesion